

Ал-Ваъй сөзү

**Хижрат – нусрат талап кылуунун натыйжасы...
Бул эки иш менен өзгөртүү
долбоорундагы кадамдар толукталат жана
Халифалык мамлекети орнотулат**

**Саудия
режими
Батышка баш
ийип, момундар
жолунан башка
жолдон бара
жатат

(Мухаммад
Исанын
Арафатта
имамдыкка
жана ваиздикке
дайындалышы)**

**Динди жаңыртуу (тажид)
(2)**

**Эң оптималдуу экономикалык
түзүм (2)
(Исламий экономикалык түзүмдүн
көлөкөсүндө)**

**АКШ долларынын башка
валюталардан үстөмдүгү
жана анын кесепеттери**

432

Отуз жетинчи
жыл чыгышы,
мухарам 1444х,
август 2022м

ПУСКА БААСЫ

Ливан 1000 лира
Яман 30 риял
Түркия 1 доллар
Пакистан 1 доллар
Австралия 2,5 доллар
Америка 2,5 доллар
Канада 2,5 доллар
Германия 2,5 евро
Швеция 15 крон
Бельгия 1 евро
Британия 1 евро
Швейцария 2 франк
Австрия 1 евро
Дания 15 крон

Ушул санда

- **Ал-Ваъй сөзү:** Хижрат – нусрат талап кылуунун натыйжасы... Бул эки иш менен өзгөртүү долбоорундагы кадамдар толукталат жана Халифалык мамлекети орнотулат 3
- Динди жаңыртуу (тажид) (2)..... 9
- Эң оптималдуу экономикалык түзүм (2) (Исламий экономикалык түзүмдүн көлөкөсүндө)... 26
- АКШ долларынын башка валюталардан сүтөмдүгү жана анын кесепеттери..... 42
- Мамлекет менен коом ортосундагы бөлүнүүнү жоюу (Пакистандын мисалында)..... 48
- Либерализм, демократия, илманийлик (секуляризм) жана капитализм ортосундагы ажыдаар мамлекет менен карышкыр адам 52
- **Аалам мусулмандарынын кабарлары** 57
- **Куръани Карим сабагында** 64
- **Бейиш бактары:** Аллах Таала ар дайым бул динге (мухаддиддерди чыгаруу менен) үрөн себип турат жана аларды кыяматка чейин (пенделерди) Өзүнө итаат кылдырууда колдонот 73
- Саудия режими Батышка баш ийип, момундар жолунан башка жолдон бара жатат (Мухаммад Исанын Арафатта имамдыкка жана вайздикке дайындалышы) 83

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ХИЖРАТ – НУСРАТ ТАЛАП КЫЛУУНУН НАТЫЙЖАСЫ... БУЛ ЭКИ ИШ МЕНЕН ӨЗГӨРТҮҮ ДОЛБООРУНДАГЫ КАДАМДАР ТОЛУКТАЛАТ ЖАНА ХАЛИФАЛЫК МАМЛЕКЕТИ ОРНОТУЛАТ

Хижрат деген эмне? Хижрат – Аллах Тааланын Ислам Умматына берген улуу, тарыхый күндөрүнүн бири. Бүгүнкү күндө мусулмандар хижраттын акыйкатын, бул күн мусулмандар үчүн кандай мааниге ээ экендигин билбей, андан калган урандылар үстүндө туруп, аны терең кайгыруу менен эскерүүнүн ордуна, кубанычтуу күн катары тосушууда. Чындыгында, хижрат мусулмандар үчүн улуу үлгү боло турган, биз өзүбүздүн иш-аракеттирибиз үчүн зарыл болгон сабактарды ала турган, тез арада кайталана турган жана Исламды тургузууда хидаяттын дарбазасы боло турган күн. Хижрат Расулунуллах ﷺдин алгачкы Ислам мамлекетин орнотуусуна таасын таасирин тийгизгендей эле, Аллахтын изни менен, бүгүнкү күндө пайгамбарлык минхажындагы рошид Халифалыктын тикеленүүсүнө дагы өз таасирин тийгизери бышык.

Хижрат – Расулунуллах ﷺдин Ислам мамлекетин орнотууда карманган шарый тарыйкат ахкамдарынын бири болгон шарый хукм. Хижрат – Ислам мамлекетин орнотуу тарыйкатындагы амалдардын акыркысы, нусрат талап кылуунун натыйжасы жана Меккедеги Ислам мамлекети курулганга чейинки баскыч менен Мадинадагы Ислам мамлекети курулгандан кийинки баскычтын ортосун бириктирип туруучу баа жеткис байламта. Хижрат – бул мусулмандардын дар ул-куфр болгон Меккеден дар ул-Ислам болгон Мадинага көчүп өтүүсү. Бүгүнкү күндөгү мусулмандар өз даъваттарында бул шарый хукмду тургузуп жатышабы?

Акыйкатта, бүгүнкү күндөгү даъваттын абалы Расулунуллах ﷺдин хижратка чейинки, Меккедеги даъваттын эң акыркы баскычында, Аллах Тааладан динди үстөм кылуусун жана мамлекетти орнотуусун күтүп турган абалына дал келет. Ал кезде кырдаал оорлошуп, даъват кысууга алынып, мусулмандарга жана

Расулуллах ﷺга карата куугунтуктоолор күч алган эле. Жада калса, дин душмандары Расулуллах ﷺды бир нече уруулардын колу менен өлтүрүүгө тил бириктире башташкан эле. Бул сөздөрдү окуп жаткан адам «Автор бүгүнкү даъваттын абалын бир аз көркөмдөп же ашырып жибериптир», деп айтуусу мүмкүн. Бирок, андай эмес. Бүгүнкү күндө мусулмандардын башына түшкөн кордуктар, Исламга, атап айтканда, Аллахтын динин орнотууга болгон даъватка каршы алып барылган тил бириктирүүлөр, согуштар, чабуулдар жана кыргандар көр менен дүлөйгө дагы белгилүү болуп бүтпөдүбү. Акыйкатта, Исламий турмушту кайра баштоого даъват кылуучулар менен аларга каршы чыгуучулар ортосундагы согуш айыгышкан чегине жетип турат. Дин душмандары өздөрүнүн Исламий башкарууну орнотууга каршы күрөшүн «Терроризмге каршы күрөш» деген адаштыруучу, жалган ураан астында алып барышууда.

Ооба, бул сөздө көркөмдүүлүк же ашырып жиберүү жок. Батыш мусулмандардын Ислам байрагы астында жашоону эңсеп жатканын абдан жакшы билет. Ошондуктан, ал Халифалыкка каршы согушун ачыктан-ачык жарыя кылууда. Батыш Ооганстанга жана Иракка бастырып кирген учурда анын жетекчилери мусулмандардын Халифалыкты каалап жатышканын айткандарына канча күбө болдук. Алар мусулмандардын мына ушул каалоосун болтурбоо максатында түздөн-түз бастырып киришти. Демек, бул күрөштүн бир тарабында Халифалыкты орнотуу аркылуу Ислам башкаруусу астында жашоону көздөгөн мусулмандар болсо, экинчи тарабында буга тоскоолдук кылууну каалаган Батыш турат.

Батыш жана анын малайлары бул күрөштүн өздөрү үчүн канчалык кооптуу экендигин түшүнүп турушат. Ошондуктан, бул багытта түрдүү айла-амалдарды колдонуудан чарчабай келишүүдө. Буга бир нече мисалдарды келтирүүгө болот:

1-Жогоруда айтканыбыздай, Халифалыкка каршы болгон билдирүүлөр.

2-Халифалык фикратын каралап, аны адамдарга коркунучтуу кылып көрсөтүү максатында түзүлгөн ИШИМ уюму жана анын колу менен жасалган, үрөй учурган кылмыштар.

3-Мусулман өлкөлөрүн талкалап, алардын мамлекеттик ресурстарын кыйратуу. Батыштын бул иштеринен максат – эгер, учуру келип, мусулман өлкөлөрүндө Исламий Халифалык

мамлекети тикелене турган болсо, аны алсыратууну жана ага сокку урууну жеңилдетүү.

4-Мусулман өлкөлөрүн Сайкс – Пико келишимине ылайык бөлүнүүсүнөн тышкары, жаңыдан аймактарга ажыратуу.

5-Мусулман өлкөлөрүн башкарып жаткан учурдагы конституцияларда Исламдын эч бир нерсесин калтырбай, аны бүтүндөй жоготууга аракет кылуу.

6-«Исламизмге» каршы күрөш. Тактап айтканда, Исламды мамлекеттик мыйзамдар, башкаруу түзүмү жана жашоо образы катары кабыл алууга каршы күрөш. Ошондой эле, жер бетинде Аллахтын хукмун орнотуп, Анын шарияты менен башкарууга, аны даъват жана жихад аркылуу жайылтууга чакыруучу «исламисттерге» каршы күрөш.

7-Исламий саясий партиялардын болуусуна тыюу салуу, ошол эле учурда, адеп-ахлакка, ибадатка жана кайрымдуулукка чакыруучу партиялардын түзүлүүсүнө уруксат берүү.

Ооба, Батыш Исламга жана мусулмандарга каршы багытталган бул согушту толук түшүнүп, ачык түрдө алып барууда. Бул согушка кылдат назар салган адам анын – кээбирлер ойлогондой – Батыштын демилгеси менен эмес, балким мусулмандардын демилгеси менен жүрүп жатканын көрөт. Анткени, өзгөрүү демилгесин мусулмандар көтөрүп чыгышууда, ал эми Батыш болсо буга тоскоолдук кылууну көздөп жатат. Көтөрүлүштөрдү мусулмандар уюштурушууда жана Батыш болсо өзүнүн мусулман өлкөлөрдөгү малай режимдери аркылуу ал көтөрүлүштөрдү басууга, өз максатынан буруп жиберүүгө аракет кылууда. Ооганстанда жана Иракта дагы биринчи болуп мусулмандар Америкага каршы көтөрүлүштү. Батыш болсо мусулмандардын Ислам мамлекетин орнотуусуна жол бербөө үчүн ал өлкөлөргө бастырып кирди. Бүгүнкү күндө кафир Батыш мусулмандардын кезектеги кадамы кандай болорун, дагы кайсы өлкөдө көтөрүлүш чыгарын билбей, шаштысы качып турат. Ошондуктан, мусулмандар Ислам мамлекетин орното албашы үчүн же орноткон күндө дагы жаңы түптөлгөн Халифалык мамлекетине сокку уруп, аны алсыратуу жеңил болуусу үчүн Батыш мусулман өлкөлөрүн бир-бирден талкалап, алардын ресурстарын кыйратып, өнүгүү тууралуу үммүттөрүн өчүрүү үчүн аларды эбегейсиз өлчөмдөгү карыздарга батырып келүүдө. Андан тышкары, колонизатор Батыш мусулмандар арасында ич-ара чыр-чатактарды келтирип чыгаруу

менен аларды бөлүп-жарып, алардын Ислам мамлекети байрагы астында биригүүсүнө тоскоолдук кылууга умтулууда.

Бүгүнкү күндө мусулмандар арасындагы өзгөртүүгө чакырып жаткан, бирок өз даъватын Расулунуллах ﷺдын тарыйкатына жана өзгөртүүнүн шарый ахкамдарына негиздебеген жамааттар бул максатка жеткире турган туура жолду аныктап берүүчү, ошондой эле, даъват кербенинин кайсы баскычка жеткендигин көрсөтүп берүүчү туура шарый өлчөөлөрдөн бейкабар. Анткени, максатка алып баруучу жолду жана даъваттын кайсы баскычка жеткендигин көрсөтүп берүүчү өлчөө Расулунуллах ﷺдын тарыйкатына толук түрдө ээрчиген, ар бир кадамын мына ушул тарыйкаттын негизинде таштаган жамааттарда гана болот. Жогоруда айтылган жамааттар өз даъваттарында шарый өзгөртүү жолун карманышпады жана мамлекетти орнотууда Расулунуллах ﷺдын тарыйкатына ээрчүүдөн баш тартышты. Алар өздөрүнүн даъватына шарияттан болбогон, бөлөк жолдорду тандашты. Кээбирлери батыл негизге курулган «динди реформалоо» демилгесин көтөрүп чыгышты. Кээбирлери болсо мусулмандардын абалын өзгөртүү үчүн байыркы доордогудай жамак кийимдерди кийүүгө чакырышты. Дагы башкалары динди тургузууда «тадаружга (аз-аздан, акырындык менен тургузууга)» жана Аллах Таала жер бетинен тазалап, жок кылууга буйруган куфр түзүмдөрүнө аралашууга чакырышты. Акыйкатта, ал жамааттардын иш-аракеттеринде шарый көрүнүш жокко эсе болуп калды. Анан кантип алар туура шарый тарыйкатты таба алышмак эле? Эгер алар ар бир кадамда Расулунуллах ﷺдын тарыйкатына ээрчишкенде, бүгүнкү күндөгү даъваттын кайсы баскычка жеткенин билген болушар эле. Арийне, бүгүнкү күндөгү Ислам мамлекетин орнотууга болгон даъваттын кайсы баскычка жеткенин Расулунуллах ﷺдын тарыйкаты менен жүргөндөр гана көрүп турушат.

Батыштын абалы дагы ушуга окшоп кетет. Өзгөртүү долбооруна карата шарияттын Расулунуллах ﷺ тарыйкатына негизделген көз карашы болгондой эле, бул долбоорго каршы туруу үчүн улам жаңы айла-амалдарды ойлоп табып, жаңы ыкмалар менен күрөшүп жаткан Батыштын дагы өзүнө жараша көз карашы бар. Батыш мусулмандардагы өзгөртүү долбооруна каршы өзүнүн маддий (материалдык) дүйнө карашынан келип чыккан фикирлөө тарыйкатына ылайык күрөш алып барууда. Ал бул коркунучту өзүнүн түшүнүктөрүнө жараша өлчөгөндүктөн, мусулмандардын

иш-аракеттери алдында алсыз бойдон калууда. Ошондуктан, Батыш мусулмандардын өз дини жолундагы жан чыдагыс азап-кордуктарга сабыр кылып, өз максаттарына жетүү үчүн акыл көтөргүс курманчылыктарга барып жатканын көрүп, таңыркаганын жашыра албай келүүдө, анткени, анын элдеринде мындай эбегейсиз кудурет жок. Батыштын максаты мусулмандардын дининен мабдавий жана саясий сыфатты алып таштоо. Ал өзүнүн маддий өлчөөлөрүнөн келип чыгып, мусулмандарды бул күрөшкө түртүп жаткан нерсе маддий фактор деп эсептөөдө жана мусулмандардын өз акыретин бул дүйнөдөн жогору коёрун түшүнө албай жатат. Ал колунан келишинче мусулмандарды бөлүп жарууга умтулганы менен, анын бул аракеттери мусулмандардын Ислам мамлекетин тикелөөгө жана бир байрак астына биригүүгө болгон аракеттерин ансайын күчөтүп жатканын билбей жатат. Батыш дүйнөнүн бардык булуң-бурчунда мусулмандарга түрдүү кордуктарды көрсөткөнү менен, бул иштер мусулмандардын Аллахка болгон ыйманын күчөтүп, алардын жүрөктөрүндө өч алуу сезимдерин курчутуп жатканын түшүнбөй жатат. Ал мусулмандарды өз диндери менен кошо көмүп салууга аракет кылуу менен, тескерисинче, алардын ойгонуусуна түрткү берип жатат. Ар бир согуштун аягы бар. Ислам менен Батыш хазараты ортосундагы күрөш бүгүнкү күндө айыгышкан чегине жетип турат жана тез арада Батыш жеңилүүнүн ачуу даамын татууга аргасыз болот.

Бүгүнкү күндөгү даъват Расулуллах ﷺдин тарыйкатына негизделген Ислам мамлекетин орнотууга багытталышы керек дегенибиздин мааниси – бүгүнкү даъват Расулуллах ﷺдин Меккедеги Ислам мамлекетин орнотуу үчүн кылган иш-амалдарына негизделиши зарыл дегенди түшүндүрөт. Бүгүнкү күндө, жер бетинде Расулуллах ﷺдин тарыйкатына ылайык даъват кылып жаткан бир гана Хизб ут-Тахрир бар. Хизб ут-Тахрирден башка бул тарыйкатты карманган бир дагы кыймыл же жамаат жок. Жада калса, Хизбден башка жамааттардын бардыгы бүгүнкү күнгө чейин биз айтып өткөн жол менен жүрүүнү зарыл эмес деп эсептеп келишүүдө. Мына ошондуктан, биз Хизб ут-Тахрир түптөлгөн учурдан тартып бардык иштеринде Расулуллах ﷺдин тарыйкатынан кылча тайбады, аны өзгөртпөдү жана алмаштырып жибербеди деп ишенимдүү түрдө айта алабыз. Хизб ут-Тахрирдин даъваты бүгүнкү күндө жеңиштин босогосуна келип, Аллах Азза ва

Жалладан нусрат эшигин ачуусун күтүп турат. Ооба, Хизбдин Исламий Халифалык мамлекетин тикелөөгө болгон даъваты соңку баскычына, тактап айтканда, Расулуллах ﷺдын Меккеден Мадинага хижрат кылганы сыяктуу, дар ул-куфрдан дар ул-Исламга көчүп өтүү баскычына келип турат. Бул баскычтын кантип ишке ашары жалгыз гана Аллах Азза ва Жалланын колунда. Аллах Таала хижратты нусрат талап кылуунун натыйжасы кылган жана хижраттын арты менен мусулмандарга нусрат берген. Бүгүнкү күндө өзгөртүүнүн толук кандуу ишке ашуусуна жана даъваттын бийликти колго алуу баскычына көчүп өтүүсүнө нусрат гана жетишпей турат. Биз, шек-күмөнсүз, нусрат Аллах Тааланын убадасы жана ал тез күндө ишке ашат деп катъий ыйман менен айта алабыз. Мусулмандар бул нерсеге ыйман келтиришет жана кафирлер бул акыйкаттан кулактарын бекитишет.

Аллах Таала хижратты бардык пайгамбарлардын даъваты үчүн соңку чекит кылган. Бардык пайгамбарлар хижрат кылышкан б.а. Аллахтын дини үчүн өздөрү жашаган аймактан көчүүгө аргасыз болушкан. Хижрат биздин сүйүктүүбүз Мухаммад ﷺдын Меккедеги алсыздык, азап-кыйноолор, ыйман келтирүүчүлөрдүн жана жардам берүүчүлөрдүн аздыгы менен коштолгон даъватынын соңу болуп, Мадинадагы үстөмдүк, туруктуулук жана күч-кудурет менен коштолгон алгачкы Ислам мамлекети түптөлүүсүнүн башаты болгон. Хижрат т.а. дар ул-куфрдан дар ул-Исламга көчүп өтүү бүгүнкү мусулмандар үчүн дагы дал ошондой болот. Аллах Таала айткан:

﴿وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ

الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ﴾

«(Бул) Алланын убадасы. Алла Өз убадасына тескери иш кылбайт. Бирок көп адамдар билишпейт. Алар Акыреттен бейкапар абалдарында жалаң дүйнө турмушунун сыртын гана билишет» [30:6-7] □

ДИНДИ ЖАҢЫРТУУ (ТАЖДИД) (2)

Юсуф ас-Сарисий – Байт ул-Макдис

Ислам ахкамдары өнүгүп туруучу жана ийкемдүүбү?

Жер бетиндеги диний жана адамдар тарабынан коюлган мыйзамдардын бардыгы адамдардын турмушунда жана иш-амалдарында келип чыккан көйгөйлөрдү чечүүгө умтулат. Адатта, бул мыйзамдар эски жана жаңы көйгөйлөрдү чечүү үчүн өзгөрүлгүс, туруктуу нусустардан (тексттерден) турат. Алар алгач вакыйлыкты кылдат үйрөнүп чыгышат жана ошол вакыйлыкка жараша чечимдерди беришет. Ыйык китептерде келген диний мыйзамдар өзгөрүлгүс деп эсептелет. Анткени, алар пайгамбарларга вахий аркылуу түшүрүлгөн болуп, пайгамбарлардын рисалаты бүткөндөн кийин вахий дагы токтойт. Ал эми адамдар тарабынан коюлган мыйзамдар ар дайым өзгөрүп турат. Анткени, ал мыйзамдар кемчиликтүү, адамзаттын бардык абалдарын камтып алууга жараксыз жана көйгөйлөрдү туура чечүүгө алсыз болгондуктан, адамдар аны ар дайым өзгөртүп турушат. Ошондуктан, ал мыйзамдарды чыгаруучулар жаңыдан пайдан болгон абалдарга чечим берүү жана өздөрүнүн мыйзамдарындагы кемчиликтерди жаап-жашыруу максатында ар дайым эски мыйзамдарды өзгөртүшүп, жаңы мыйзамдарды орнотууга аракет кылышат.

Адам баласы өзүнүн муктаждыктарын жана гарыйзаларын (инстинкттерин) кандыруу үчүн белгилүү иш-амалдарды аткарып жашайт. Ар бир доордогу гарыйзаларды кандыруу каражаттарынын жана ыкмаларынын өзгөрүшүнө жараша адам баласынын иш-амалдары дагы өзгөрүп турат. Эгер бул маселеге кылдаттык менен карай турган болсок, бул өзгөрүүлөр түпкү негизде эмес, тышкы көрүнүштөрдө гана болорун көрөбүз. Башкача айтканда, адамдын тирүүлүк күчүнөн келип чыккан амалдарынын негизи эмес, балким муктаждыктарды жана гарыйзаларды кандыруу ыкмалары жана каражаттары гана өзгөрүп турат.

Адам организмнин муктаждыктарынан болгон жеп-ичүү, уктоо, дем алуу, бошонуу, үшүү жана ысуу сыяктуу иштер адамдагы тирүүлүк күчүнөн келип чыккан адамдык иш-амалдар болуп саналат. Булар негизги муктаждыктардан болуп, замандардын жана жерлердин алмашуусуна жараша өзгөрбөйт. Болгону, ал муктаждыктарды кандыруунун ыкмалары жана каражаттары гана өзгөрүп турат. Мисалы, тамактануу ар бир адамдын негизги

муктаждыгы. Бирок тамактануунун ыкмалары, формалары, түрлөрү жана каражаттары, ошондой эле, айыл чарба жана өнөр жай аркылуу ал каражаттарды даярдоонун жолдору замандарга, аймактарга жана адамдардын каалоолоруна жараша алмашып, өзгөрүп турат.

Андан тышкары, тирүүлүк күчүнөн келип чыккан бако (жашоо үчүн күрөш), нав (тукум улоо) жана тадайюн (сыйынуу) гарыйзалары дагы адамдын табиятындагы туруктуу, өзгөрүлгүс муктаждыктардан болуп, замандарга, аймактарга жана адамдардын каалоолоруна жараша өзгөрүп кетпейт. Бул гарыйзаларды жок кылуу же четке кагуу мүмкүн эмес. Инсан табиятындагы гарыйзалар кандырууну талап кылат жана аларды кандыруу үчүн адам баласын белгилүү иш-амалдарды аткарууга түртөт. Эгер мыйзамдар мына ушул гарыйзаларды жана аларга байланыштуу болгон иштерди туура тартиптей ала турган болсо, адам баласындагы өзгөрүлгүс гарыйзаларды кандырып, негизги көйгөйдү чечкен болот. А эгер мыйзамдар бул гарыйзаларды кандыруунун ыкмаларын жана каражаттарын гана тартиптөөгө багытталса, анда ал мыйзамдар ыкмаларды жана каражаттарды жакшыртууну жана өзгөртүүнү талап кылган жаңы абалдарга төп келүү үчүн ар бир заманга, аймакка жана элдерге жараша өзгөрүп турууга мажбур болот.

Мисалга алсак, бако гарыйзасынын өзүнө жараша көрүнүшү бар, ал – жанды коргоо. Бул көрүнүш адамдардан, жырткыч жаныбарлардан же табигый апааттардан коркунуч жаралган учурларда коргонуу үчүн шарттарды түзүүнү талап кылат. Ошондуктан, адамдар коопсуз үйлөрдү, шаарларды жана сепилдерди курушат, ошондой эле, коркунучтардан коргонуу курал-жарактарды жана коопсуздук жабдууларын жасашат. Бул иштерде колдонулуучу ыкмалар жана каражаттар замандарга, аймактарга жана элдерге жараша ар түрдүү болот. Эгер мыйзамдар мына ушул курал-жарактын түрлөрү, үйлөрдү жана сепилдерди куруунун материалдары сыяктуу өзгөрүп туруучу ыкмаларды жана каражаттарды тартиптөөгө багыттала турган болсо, анда ал мыйзамдар доорлорго, жерлерге жана элдерге жараша өзгөрүп турууга муктаж болот. А эгер мыйзамдар бул көйгөйдүн түпкү негизин т.а. адамдардын коопсуздугун камсыздоону чечүүгө багытталса, анда ал мыйзамдар замандардын, аймактардын жана

элдердин ар түрдүүлүгүнө жараша өзгөрбөй турган, негизги гарыйзавий (инстинктивдүү) муктаждыкты чечкен болот.

Демек, муктаждыктарды кандырууда колдонула турган ыкмаларды жана каражаттарды тартиптөөгө багытталган мыйзамдар, сөзсүз түрдө, ар бир доордо, ар бир жерде жана ар бир элде өзгөрүүгө мажбур болот. Ал эми муктаждыктардын түпкү негизин муктаждык катары т.а. тирүүлүк күчү катары карап, аларды кандай жол менен кандыруу мүмкүн экендигин жана кандай жол менен кандыруу мүмкүн эмес экендигин чечүүгө багытталган мыйзамдар замандардын, аймактардын жана элдердин ар түрдүүлүгүнө жараша өзгөрбөй, туруктуу бойдон калат. Анткени, бул бардык доорлордогу жана аймактардагы адамдардын бирдиктүү, инсаний муктаждыгы болуп, ал эч качан алмашпайт жана өзгөрбөйт.

Ошондуктан, адамзаттын организм муктаждыктары жана гарыйзалары сыяктуу негизги муктаждыктарын чечүүчү мыйзамдар адамдын иш-амалдарын тартиптеп, замандарга, аймактарга жана элдерге жараша өзгөрбөйт. Ошондой эле, мындай мыйзамдар ыкмалардын жана каражаттардын жаңылануусуна жараша өзгөрүүгө муктаж болбойт. Бул болсо самавий (Аллахтан түшүрүлгөн) мыйзамдарга гана төп келет. Ал эми организм муктаждыктарынан жана гарыйзалардан келип чыккан муктаждыктарды кандыруучу ыкмаларга жана каражаттарга гана көңүл бурган мыйзамдар алардын жаңылануусуна жараша өзгөрүп турууга муктаж болот. Мындай мыйзамдар ар дайым өзгөрүп туруучу, ошондой эле, түрдүү доорлордогу жана аймактарды адамдардын иш-амалдарын тартиптөө үчүн жараксыз болот. Адамдар тарабынан орнотулган мыйзамдардын абалы мына ушундай.

Ислам шарияты Роббаний шарият болуп, ал кыяматка чейин алмашкыс, өзгөргүс жана туруктуу. Куран жана сүннөттөн турган шарый нусустар чектелген болуп, көбөйбөйт жана кемибейт. Ислам шарияты туруктуу болуп, өсүп-өнүкпөйт, ошондой эле, замандарга, аймактарга жана элдерге жараша түрдүү көрүнүштөргө алмашпайт. Ал жалпы адам затына инсан деген сифат менен карайт жана алардын иш-амалдарын инсаний көйгөй катары чечет. Анткени, Ислам шарияты адам баласынын организм муктаждыктарынан жана гарыйзаларынан келип чыккан иш-амалдарынын түпкү негизин тартиптөөгө багытталат.

Муктаждыктарды кандырууну талап кылуучу бул түрткүлөр адам баласындагы табигый, негизги түрткүлөр болуп, алар өзгөрбөйт, алмашпайт жана өсүп-өнүкпөйт. Инсан табияты адам атадан тартып, кыямат күнүнө чейин ушул бойдон калат. Анын гарыйзаларынан келип чыккан муктаждыктары ушул күнгө чейин өзгөргөн эмес жана өзгөрбөйт дагы. Болгону инсандын муктаждыктарын жана шахваттарын кандырууда колдонулуучу ыкмалар жана каражаттар гана өзгөрүп, жаңыланып турат.

Эгер адам баласынын иш-амалдарынын вакыйлыгына назар сала турган болсок, алардын тирүүчүлүк күчүнөн келип чыккан организм муктаждыктарын жана гарыйзаларды кандыруу үчүн өзгөрүп туруучу кыймыл-аракеттерден турарын көрөбүз. Тирүүлүк күчү түпкү негиз болуп, ал ар бир адамда жекече абалда көрүнөт жана ар бир адамдын туруктуу өзгөчүлүгү болуп эсептелет. Ошондуктан, ар бир адам жеке өзгөчөлүктөргө ээ болгону менен, алардын баарын бириктирип туруучу тирүүлүк күчү жалпы адамзатта бирдей. Болгону, бул тирүүлүк күч күчтүүлүк жана алсыздык жагынан бир аз айырмалуу болушу мүмкүн. Демек, инсан иш-амалдарынын түпкү негизин чечүү бардык доорлордогу жана аймактарды жалпы адамзаттын көйгөйлөрү үчүн бирдиктүү чечим болот. Бул чечим белгилүү бир коомдогу бир топ адамдар үчүн жарактуу жана ийгиликтүү болсо, демек ал бардык доорлордогу жана аймактардагы түрдүү улуттардан жана расалардан турган жалпы адам заты үчүн дагы жарактуу болот.

Инсан көйгөйлөрүнүн чечими анын табиятына жана иш-амалдарынын түпкү негизине багыттала турган болсо, бул чечим туруктуу болуп, эч бир доордо жана аймакта өзгөрүүгө муктаж болбойт. Анткени, адам баласынын иш-амалдарынын негизги түрткүлөрү өзгөргүс жана туруктуу.

Ислам шариятынын бардык доорлор жана жерлер үчүн жарактуулугу

Ислам шарияты ар бир доорго жана жерге жарактуу болуусу үчүн эки шарт талап кылынат:

1-Бардык доорлордогу адамдарды көйгөйлөрүнө чечим берүүгө кудуреттүү болуу.

2-Ал сунуштаган чечимдердин инсан муктаждыктарына ылайык келүүсү б.а. инсан көйгөйлөрүнө туура чечим берүү.

Биринчи шарт тууралуу т.а. Ислам ахкамдарынын жалпы адамзаттын иш-амалдарын камтып алуусу жана шарияттын инсан

тарабынан аткарылган иш-амалдардын эч бирин калтырбай, баарына чечим берүүгө кудуреттүүлүгү тууралуу сөз кыла турган болсок, мурунку, азыркы жана келечектеги адамдар тарабынан кандай гана иш-амалдар келип чыкпасын, алардын баарына шарияттын хукму – чечими айтылган. Бул тууралуу көптөгөн шарый нусустарда кабар берилген. Айрыкча, Ислам шарияты бардык Роббаний шарияттардын акыркысы болгондуктан, ал толук жана кемчиликсиз болушу зарыл. Аллах Таала айткан:

﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾

«Бүгүн силерге диниңерди толук кылдым, нематымды жаакшылыгымды кемчиликсиз, толук кылып бердим жана силер үчүн Исламды (гана) дин кылып тандадым» [5:3]

﴿وَوَرَّأْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَيِّبَاتًا لِّكُلِّ شَيْءٍ﴾

«Сага бардык нерсени баян кылыш берүүчү Китепти-Куранды түшүрдүк» [16:89]

Куран бардык нерсени баян кылып берүүчү китеп болгондуктан, ал адамдардын бардык иш-амалдарына тиешелүү ахкамдарды да баяндаган. Ошондой эле, Ислам шарияты арабдарга гана эмес, балким бардык доорлордогу жана жерлердеги жалпы адамзат үчүн түшүрүлгөн. Аллах Таала айтат:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ﴾

«(Эй Мухаммад), Биз сени бардык адамдарга жибердик»[34:28]

Курандын өзү муъжиза (ажыз калтыруучу). Курандын муъжизалык белгилеринин бири – анын пенделердин бардык иштерине тиешелүү шарый ахкамдарды берүүгө жарактуу болгон толук жана кемчиликсиз нусустар менен түшүүсү.

Ал эми экинчи шарт тууралуу т.а. Исламдын инсан иш-амалдарына ылайык келүүчү, туура чечимдерди берүүчү шарият экендиги тууралуу сөз кыла турган болсок, бул тууралуу дагы көптөгөн мухамм (ачык) нусустарда баяндалган. Мисалы, Аллах Таала айткан:

﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾

«(Акыры) Жараткан Зат (Өзү жоктон бар кылган нерселерди билбейби?! Ал Мээримдүү жана (бардык нерседен) кабардар Зат» [67:14]

﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾

«(Эй Мухаммад), чындыгында Биз сени бардык ааламдарга ырайым (Алланын ырайымы-бейишке жетектөөчү) кылып гана жибердик» [21:107]

﴿وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾

«Биз момундар үчүн шыпаа жана мээрим болгон Куран аяттарын түшүрөбүз» [17:82]

﴿وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ

يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

«Силер өзүңөр үчүн жакшы (пайдалуу) болгон нерсени жаман көрүшүңөр жана силер үчүн жаман (зыяндуу) болгон нерсени жакшы көрүшүңөр мүмкүн. Алла билет, а силер билбейсиңер» [2:216]

Ислам шарияты кылымдар бою бардык жерлердеги адамдардын иш-амалдарын чечүүгө жарактуу болгон жападан-жалгыз түзүм. Анткени, ал бардык махулукааттарды жана аларга ылайыктуу болгон неселерди билүүчү Аллах тарабынан түшүрүлгөн, түбөлүктүү шарият.

Андан тышкары, жакшылык менен жамандыкты жана жагымдуу менен жагымсызды белгилөө акылдын эмес, шарияттын иши. Анткени, инсан иш-амалдардын вакыйлыгына назар салуу менен гана алар тууралуу өкүм чыгара албайт. Иш-амалдарды халалга же харамга чыгаруу үчүн ага байланыштуу болгон нерселер, абалдар жана түрткүлөр болот. Ал нерселерди болсо Аллахтан башка эч ким биле албайт. Ошондуктан, инсандын иш-амалдарын аны жараткан, анын баардык абалдарынан кабардар болгон жана ага эмне ылайыктуу болорун билген Улуу Жаратуучу гана тартиптөөсү зарыл.

Жогоруда айтылган шарттардын биринчисине кененирээк токтолуп, шарияттын көйгөйлөрдү кантип чечерине жана инсандын бардык иш-амалдарын кантип камтып аларына кылдат назар салып көрөлү. Ислам шариятынын бардык доорлордогу адамзат көйгөйлөрүн чечүүгө кудуреттүүлүгүн төмөнкү нерселер аркылуу билип алууга болот¹:

¹ Бул бөлүмдөгү айтылган сөздөр устаз Саир Салама Абу Маликтин «Ислам шариятынын муъжизалыгы: өзгөчөлүктөрү жана негиздери» аттуу китебинен алынды.

1 – Ислам инсан көйгөйлөрүн инсан деген көз караш менен чечти. Ар бир инсандын өзүнө жараша өзгөчөлүктөрү болгону менен, түпкүлүгүндө (тирүүлүк күчү, гарыйзалары жана организм муктаждыктары жагынан) бардык адамдар бирдей болуп, алар доорлордун алмашуусу жана аймактардын түрдүүлүгүнө жараша өзгөрүп кетпейт.

2 – Шарият ахкамдары инсандын иш-амалдарына байланыштуу болуп, иш-амалдарды аткаруу үчүн керектүүлүчү ыкмаларга жана каражаттарга үстүртөн гана көңүл бурат. Андыктан, шарыйй хукм инсандын түпкү иш-амалдарын тартиптөөгө багытталат.

3 – Ыкмалар жана каражаттар харам экендигине далил келбеген болсо, мубах болот. Ислам хазаратка (дүйнө таанымга) тийиштүү маселелерди тартиптеп, маданиятка тийиштүү маселелерди инсандын каалоосуна калтырган. Адам баласы маданиятка тиешелүү маселелерде өзү каалагандай иш тутууга акылуу.

4 – Шарияттагы чечимдер инсандын иш-амалдарына жана вакыйлыктарга байланган. Ар бир вакыйлык үчүн туруктуу шарыйй хукм бар жана ар бир хукм үчүн өзүнө жараша сыйлык же жаза белгиленген. Ислам ахкамдары өзүнүн туруктуулугу, кылдаттыгы жана вакыйлыкка төп келүүсү менен өзгөчөлөнүп турат.

5 – Исламда адамдардын иш-амалдары жана мамилелери бири-бирине тектеш болгон коидаларга жана бөлүмдөргө чогултулган. Ага ылайык, муктаждыктарды кандыруунун жолдорун, аларды кандыруу үчүн инсан кыла турган иш-амалдарды жана бул иш-амалдарды тартиптөөгө байланыштуу маселелерди аныктоого болот. Андан кийин, ошого жараша туруктуу жана өзгөргүс ахкамдар берилет. Анткени, Ислам шарияты бул чечимдерди белгилүү бурчтан туруп орноткон. Анын негизинде көйгөйлөрдү жана вакыйлыктарды туура аныктап, аларга ылайыктуу жана туруктуу ахкамдарды берүүгө болот.

6 – Адамдардын кээбир иштери бардык доорлордо жана аймактарда бирдей болуп, кайталанып турат. Мисалы, жумуш жана мурас сыяктуу мүлккө ээлик кылуунун себептери, соода жана келишимдер сыяктуу байлыктын көбөйтүүнүн себептери сыяктуу. Булардын ар бири үчүн туруктуу ахкамдар орнотулган. Ислам иш-амалдарга, мамилелерди жүргүзүүнүн тарыйкатына жана ал мамилелерге байланыштуу болгон акы-укуктардын кепилденишине

тийиштүү ахкамдарды орноткон. Бул мамилелер бардык доорлордо жана аймактарда бирдей болуп, кайталанып турат.

Ислам инсандын мажбурлук абалдарына дагы тийиштүү ахкамдарды белгилеген. Ага ылайык, инсандын адаттагы жөнөкөй абалы (азийма), ошондой эле, адаттан тышкаркы, зарылчылык жана мажбурлук абалдары (рухса) каралган.

Ал эми Куран жана сүннөттөн турган шарый нусустарга келсек, алардын инсандын ар бир иш-амалына хукм берүүгө кудуреттүүлүгү бул нусустардын кеңейүү кубатына жана алар түшүрүлгөн араб тилинин кубатына барып такалат. Ооба, шарый нусустар араб тилинде түшүрүлгөн. Бул тил абдан кең болуп, башка тилдерден айырмаланып турган өзгөчөлүктөгө ээ. Адамдар тарабынан орнотулган мыйзамдар адамзат көйгөйлөрүн жана иш-амалдарын чечүү үчүн сырткы маанини (мантук) гана камтыган ахкамдарды берет. Ал эми шарый нусустардан түрдүү ыкмалар аркылуу ахкамдарды истинбат кылууга болот. Шарый нусустар дагы сырткы мааниге ээ болгону менен, алардан түпкү маани (мафхум) жана рационалдык маани (маъкул), ошондой эле, кыяс жана шарый иллет сыяктуу нерселерди истинбат кылуу мүмкүн. Ошондуктан, Ислам шарияты абдан кең жага анын кеңдигин төмөнкү нерселер аркылуу билүүгө болот:

1 – Шарият булактарынын т.а. Куран жана сүннөттүн тексттери чектелүү. Бирок, алардын маанилери кыяматка чейинки жаңыдан пайда болгон вакыйлыктардын баарына төп келет. Анткени, шарый нусустар араб тилинде түшүрүлгөн жана бул тил абдан кең болуп, кыска сөздөр ичине көптөгөн маанилерди камтый алат.

2 – Инсандын ар дайым жаңыланып туруучу иш-амалдары канчалык түрдүү болбосун шарый нусустар алардын баарына туура келет. Анткени, нусустар лафздар формасында келген болсо дагы, алардын көптөгөн маанилери бар.

3 – Ислам ахкамдары кеңири сызык сыяктуу. Тактап айтканда, ахкамдар иш-амалдардын түрлөрүн белгилеп берүүчү жалпы маанилер менен келген болуп, ал түрлөргө кирүүчү иш-амалдардын баарын камтып алат. Эгер кайсы бир иштин түрү тууралуу жалпы хукм келген болсо, ал хукм ошол түргө кирген иштердин баарына туура келет. Ошондой эле, шарият акылга мына ушул жалпы маанилерден келип чыгып, жаңыдан пайда болгон көйгөйлөргө шарый ахкамдарды интинбат кылуу укугун берген.

Ошондуктан, кандай гана жаңы көйгөй чыкпасын, шариятта ага тийиштүү хукм бар.

4 – Нусустар шарый ахкамдар катары түшүрүлгөн. Алардын ичинде хос (чектелген) жана тафсилий (кылдат баяндалган) ахкамдар бар, ошондой эле, умумий (жалпы) жана куллий (баарын камтып алуучу) ахкамдар бар. Эгер умумий маанидеги ахкамдар белгилүү сифат менен иллеттенбеген болсо, алардан шарый ижтихад негизинде ошол мааниге кире турган башка ахкамдар истинбат кылынат. А эгер умумий маанидеги ахкамдар белгилүү сифат менен иллеттенген болсо, шарый кыястын негизинде ошол сифатка төп келе турган иштерге тийиштүү ахкамдар истинбат кылынат. Мужтахид адам мына ошол коидалардын негизинде көптөгөн ахкамдарды истинбат кыла алат. Шарый аныктамалар көптөгөн вакыйлыктарга туура келет жана шарый иллеттер көптөгөн маселелерди бири-бирине байлап турат.

5 – Ислам бул маселелерди шамил (барын камтып алуучу) жана толук кылды. Ислам шарияты кең жана кыямат күнгө чейин инсандын бардык көйгөйлөрүнө чечим берүүгө кудуреттүү. Бул негизги чечимдер туруктуу болуп, эч бир учурда өзгөрүп кетпейт. Ислам шарияты мына ушул туруктуулугу себептүү адилеттүү турмушту, ошондой эле, турмуштан көздөлгөн максаттарды туура ишке ашырууну кепилдеп бере алат. Ислам шарияты абдан кең, бирок бул дегени анын ийкемдүүлүгүн түшүндүрбөйт. Ошондой эле, ал бардык абалдарга төп келет дегени өзүнө каршы келген учурларга дагы төп келет дегенди түшүндүрбөйт. Ислам шарияты замандардын алмашуусуна жараша өсүп-өнүкпөйт. Болгону, анын нусустары кең болуп, алардан түрдүү ахкамдарды истинбат кылууга болот, башкача айтканда, анын ахкамдары кеңейүү менен көптөгөн маселелерге төп келет.

Ислам шариятынын кеңейүүсүнө жана умумий (жалпы) маанилерди камтып алуусуна төмөнкү нерселерди мисал кылууга болот: Аллах Таала айтты:

{فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ}

«Эми эгер (талак кылган аялдарыңар) силер үчүн (бала) эмизишсе (тактап айтканда, өздөрүнүн силерден болгон балдарын эмизишсе), ал учурда алардын (эмизгендиктери үчүн) сыйлык-акыларын бергиле!» [65:6]

Бул аятта белгилүү бир иш үчүн т.а. аялдын бала эмизгени үчүн акы төлөп берүү хукму тууралуу айтылган. Бул жалпы маани болуп,

акы төлөөгө татыктуу иш кылган бардык адамдарга – эркек же аял болуусуна болуусу карабастан – төп келет. Ижара иши тууралуу айтылган бул мааниден төмөнкүдөй шарый коида истинбат кылынат: «Башка бирөөнүн колунда иштеп жаткан ар бир жумушчу өз ишине жараша акы алууга укуктуу». Бул хукм башка бирөөнүн колунда белгилүү акы үчүн иштеп жаткан бардык адамдарга түшөт жана бул түрдөгү көптөгөн иштерге дал ушул шарый хукм колдонулат.

Анда, динди жаңыртуу (таждид) кантип ишке ашат?

Шейх Абу ал-Аъла ал-Мавдудий (Аллах аны ырайымына алсын) бул тууралуу мындай деген: «Акыйкатта, таждид – бул Исламды жахилияттын бардык түрлөрүнөн тазалоо жана аны тирилтүү үчүн колдон келишинче, ихлас менен аракет кылуу».

Шарият түшүнүгүндө динди жаңыртуу Исламды Расуллаллах ﷺ га вахий түшкөн доордогудай туура түшүнүүнү жакшыртуу менен ишке ашат. Мына ошондо гана Ислам өз милдетин аткарып, Аллах Таала түшүргөн максатка ылайык болот. Ошондуктан, Ислам фикратына тазалыгын, тунуктугун жана кристаллдуулугун кайтаруу зарыл. Ислам фикратынын тазалыгын кайтаруу үчүн ар бир фикирди жана хукмду Куран менен сүннөттөн келип чыккан шарый далилге т.а. вахийге байлоо зарыл. Ал эми Ислам фикратына тунуктугун кайтаруу андан болбогон ой-фикирлерди, ага сырттан жармашып калган кошумчаларды алыстатуу менен ишке ашат. Ошондой эле, бул үчүн мусулмандардын фикирий кыйроо доорлорунда же миссионердик фикирий чабуулдардын, «заманбап» окуу жайлардын шарый нусустарды бурмалоосунун жана Исламды вакыйлыкка төп келтирүү үчүн аны өз маанисинен тышкары чечмелөөнүн натыйжасында ага кошулуп калган негизсиз фикирлерди жоготуу зарыл. Ал эми Ислам фикратын кристаллдаштыруу мусулмандардын зээндеринде Ислам фикраты жөнүндө туура түшүнүктөрдү пайда кылуу менен ишке ашат. Фикир вакыйлыкты сезүү аркылуу келип чыгат. Ошондуктан, Ислам фикраты зээндерде кристаллашуусу үчүн мусулман адам Исламды фикрат жана тарыйкаттан турган мабда экендигин туура түшүнүүсү, ошондой эле, ал түшүнүктүн негизинде валыйтыкты өзгөртүү үчүн амал кылуусу зарыл.

Таждидди ишке ашыруу үчүн Куран жана сүннөттөн турган вахийди бекем карманып, аны араб тилинин негизинде туура түшүнүү зарыл. Мына ошондо, вахийди Расуллаллах ﷺ жана анын

сахабалары сыяктуу туура түшүнүүгө болот. Ошондой эле, динди жаңыртуу үчүн усул ад-дин, усул ал-фикх жана улум ал-хадис сыяктуу шарый илимдерге негизделген шарый эрежелерди бекем тутуу кажет.

Таждид Исламга жана мусулмандарга тиелешүү болгон бардык тармактарда ишке ашырылышы зарыл. Башкача айтканда, акыйда, шарый ахкамдар жана араб тили сыяктуу илимдерде, ошондой эле, мусулмандардын турмушунда жаңыдан пайда болгон көйгөйлөрдө жана маселелерде дагы диний таждид ашке ашырылышы керек.

Мужаддид адам кылышы зарыл болгон эң алгачкы иш – бул усул ад-дин жана усул ал-фикх сыяктуу усул илимдерине манхажий (системалык) түрдө жандашуусу шарт. Тактап айтканда, мужаддид адам акыйда илимин кылдат өздөштүрүп, андагы эң маанилүү маселелерди катый далилдердин негизинде аклий жага шарый коидаларга ылайык түшүнүүсү зарыл. Ошондо, акыйда илими жана ага байланыштуу болгон маселелер ачыкталып, доорлордун алмашуусу менен ага сырттан кошулуп калган нерселердин баарын кетирип, тазалоого болот.

Мужаддид адам Ислам акыйдасына грек жана перс философияларынан кирип келген Курандын махлуктугу, казакдар, Аллахтын сифаттары, өлүм, ырыскы жана таваккуль маселелериндеги мүчүлүштүктөрдү, ошондой эле, мантык илими, тасаввуф жана авлияларды улуулоо маселелерин кылдат үйрөнүп чыгышы зарыл. Андан тышкары, илманийлик (светтик), динди турмуштан ажыратуу, демократия, социализм, атеизм, илимий багыт, эволюция, дарвинизм жана башка ушул сыяктуу Ислам негиздерине жана философиясына каршы келген фикирлерди иликтеп чыгышы зарыл. Бул фикирлердин арасынан Исламга (Ислам акыйдасына жана шариятына) тескери болгон фикирлерди жокко чыгаруусу зарыл. Ал эми сырттан кирген фикирлердин Ислам акыйдасына тескери келбегендерин кабыл алууда эч кандай мүчүлүштүк жок.

Усул ал-фикх жаатындагы таждид

Мужаддид адам усул ал-фикх илимине манхажий түрдө жандашып, усулдарды катый далилдерден келип чыккан шарый коидалардын негизинде үйрөнүүсү кажет. Ошондо, муътабар (этибарга алынган) шарый далилдер, алардан истинбат кылуунун жолдору, кыяс, шарый иллет, таржийх, таъдийл жана башка ушул

сыяктуу маселелер акыйдашат, усул ал-фикх жана ага байланыштуу болгон маселелер үйрөнүлөт, ошондой эле, замандардын алмашуусу себептүү истихсан, сахабийдин мазхабы, мадиналыклардын амалы, урф (үрп-адат) жана маалаат ул-афъал (иш амалдардын акыбеттери) сыяктуу зонний далилдерге негизделген усулий коидаларды тазалап-кетирүүгө мүмкүн болот.

Андан тышкары, масолих (кызыкчылыктар), фикх ад-доруро (зарылчылык), ал-аколлийят (азчылыктар), макосид аш-шарийъа (шарият масаттары) жана башка ушул сыяктуу маселелерди дагы иликтөө важиб. Кээбир заманбап аалымдар бул маселелерди «шарый далилдер» деп эсептөө аркылуу Исламга Батыш түзүмдөрүн киргизүүгө аракет кылышууда. Акыйкатта, бул маселелер усул илимин начар түшүнүүнүн негизинде келип чыккан далилдерден башка нерсе эмес. Бул маселелерди «шарый далилдер» деп этибар кылууга Батышты ээрчүү, анын фикирлерин жана түзүмдөрүн «усулий негиздердин» жардамында мусулмандарга таңуулоо максаттары гана түрткү берүүдө. Иш жүзүндө, бул аракеттер Батыштын заманбап хазаратына төп келтирүү үчүн Исламды бурмалоодон башка нерсе эмес. Мындай аракеттер Ислам үчүн өтө кооптуу. Анткени, алар усул ал-фикх илимине андан болбогон жаңы нерселерди киргизүү болуп саналат. Ал фикирлерден таасирленген адам аларды динден жана усул ал-фикхтеги муътабар далилдерден алынган деп түшүнүп калуусу ыктымал. Акыйкатта болсо, ал маселелер бүгүнкү күндө дүйнөгө үстөмдүк кылып турган Батыштын «заманбап» харазатынан таасирленген адамдардын акыйкаттан алыс таъвилдери гана.

Улум ал-хадис жаатындагы тажид

Исламдын алгачкы доорлорунан тартып мусулмандар Расулунуллах ﷺдин хадистерине жалган хадистердин кошулуп кетүү коркунуча абдан сак болушкан. Бул нерсеге жол бербөө үчүн мусулмандар аклий жана шарый коидаларды орнотушуп, хадис илимин түрдүү жалгандардан жана кошулмалардан коргоп келишкен. Бул илим Исламдын алгачкы кылымдарында эле негизделип, толукталган жана бүгүнкү күндө биз бул жаатта мына ошол алгачкылардын калтырып кеткен эмгектерине таясак болот. Бирок алардын арасынан даиф хадистерге, бири-бирине карама-каршыдай көрүнгөн далилдерди таржийх (кубаттуусун ажыратуу) же жамъ (маанилерди бириктирүү) кылууга көңүл бурушубуз

зарыл. Бул нерселерди болсо усул ал-фикх илиминин жардамында ишке ашыруу мүмкүн. Ошондой эле, мужаддид адам хадис илиминде бурмалоочулардын, мусташриктердин (Чыгыш таануучулардын) жана Расулунулла дын хадистерине күмөн салуучулардын ойлоп тапкан жалгандарын жокко чыгаруусу зарыл.

Араб тилин жаатындагы таждид

Араб тилин жаатында дагы мурунку өткөн мусулмандар үлкөн мээнет кылышып, аны чогултууга, бөлүмдөргө ажыратууга жана эрежелерди орнотууга салыштырылгыс салымдарын кошуп кетишкен.

Шарый ижтихад жаатындагы таждид

Мужаддид адам мусулмандардын олуттуу көйгөйлөрү үстүндө усул ал-фикх илиминин негизинде ижтихад кылуусу кажет. Исламды түшүнүүнү жакшыртуу жана дин иштерин жаңыртуу аркылуу ижтихад кылууга кадыр болгон мужаддид аларга тиешелүү болгон шарый ахкамдарды иштеп чыгуусу зарыл. Ошондо, бул шарый ахкамдар мусулмандардын көйгөйлөрүнө туура чечим боло алат. Мисалы, Исламий Халифалыкты кайрадан орнотуунун кайфияты, ошондой эле, экономика түзүмү, ижтимаый түзүм, башкаруу түзүмү, саясат, таалим, саламаттыкты сактоо жана башка ушул сыяктуу Халифалык мамлекети үчүн зарыл болгон ахкамдарды истинбат кылуу зарыл.

Таждид менен шарый ижтихад ортосунда көңүл буруу зарыл болгон айырмачылык бар. Ар бир мужтахид динди жаңуртуучу мужаддид болушу зарыл эмес, бирок ар бир мужаддид сөзсүз түрдө мужтахид болушу шарт. Анткени, мужаддид адам шарияттагы түрдүү маселелер үстүндө ижтихад кылып, мусулмандардын олуттуу маселелерине жана көйгөйлөрүнө туура келген шарый ахкамдарды иштеп чыгышы зарыл.

Мужаддид адам тафсир, хадис, араб-тили сыяктуу фикирий жана фикхий маселелерден тышкары, өз доорундагы вакыйлыкты, Уммат башына түшкөн эң орчундуу маселелерди жана көйгөйлөрдү дагы кылдат изилдеп чыгышы, ошондой эле, Умматты азиздикке кайтаруу үчүн вакыйлыкты өзгөртүүнүн кайфиятын белгилеши зарыл. Мужаддид адам өзүнүн таждид жолундагы аракеттерин шариятка тескери келген жана мусулмандардын башына кыйынчылыктарды жаадырган бузук вакыйлыкты өзгөртүүгө багытташы керек. Мына ошондо Ислам Умматы – мурункудай –

жалпы адамзат үчүн чыгарылган эң жакшы Умматка айланып, бузук вакыйлык өзгөрөт жана изгилик турмуш башталат.

Диний таждиддин эң маанилүү жемиштери

Таждиддин эң маанилүү жемиштеринин бири – бул азыркы доордогу мусулмандардын орчундуу көйгөйлөрүнүн чечилиши. Анткени, бул динди жаңыртууда талап кылынуучу эң маанилүү иш болуп саналат. Эгер мужаддид адам фикирий жана фикхий маселелер менен гана алек болуп, өз доорундагы вакыйлык үстүндө баш катырбаса, ошондой эле, ал вакыйлыкты Расулуллах ﷺдин жана рошид халифалардын заманындагыдай кылып өзгөртүүгө аракет жасабаса, анын иш-аракеттери назарий болуп, кагаз беттеринде жана китептерде кала берет. Анын динди жаңыртуу үчүн кылган мээнеттери мусулмандардын кордугуна себеп болгон вакыйлыкты өзгөртө албайт.

Ошондуктан, мужаддид азыркы учурдагы мусулмандардын көйгөйлөрүң терең өздөштүрүп, аларды чечүүнүн аклий жана шарый багыттарын издеши зарыл. Тактап айтканда, көйгөйлөрдү чечүүдө «сабабийят¹» мыйзамына, ошондой эле, көйгөйлүү орундарды чечүүчү шарый ахкамдарга ылайык иш тутуусу зарыл. Мужаддид адам мусулмандардын учурдагы көйгөйлөрүн изилдеп, сабабийят мыйзамына ылайык көйгөйлөрдүн мусаббабдарын сабабдар менен байлоого (б.а. көйгөйлөрдүн кесепеттерин себептери менен байлоого) умтулушу керек.

Мужаддид алгач мусулмандар чечиши зарыл болгон көйгөйдүн өзөгүн так аныктайт. Бул мусулмандардын байыркы жана жакынкы тарыхын, ошоной эле, ал аралыкта Исламды түшүнүүдө келип чыккан мүчүлүштүктөрдү изилдөө менен ишке ашат. Анткени, мына ошол мүчүлүштүктөр Исламды түшүнүүдөгү (фикирий) алсыздыктын себептери болуп саналат. Мисалга алсак, герк философиясы, мантык (логика) илими, илм ул-каламдын келип чыгышына түрткү болгон нерселер, ошондой эле, Курандын махлуктугу, Аллахтын сифаттары жана каза-кадар маселелериндеги фикирий мүчүлүштүктөр сыяктуу. Андан тышкары, Расулуллах ﷺдин хадистерине токулма-жалгандарды аралаштыруу, ижтихад эшиктерин жабуу, Индия философиясынын кирип келүүсү, тасаввуфтун жана метафизикалык фатализмдин (ал-кадарийя ал-гайбийя) пайда болуусу, ошондой эле, араб тили

¹ Маселенин келип чыгуу себептери жана алардын натыйжалары

кубатынын Ислам кубатынан ажыратылуусу сыяктуу маселелер дагы Исламды түшүнүүдөгү алсыздыктын жана шариятты татбик кылууда кемчиликтерге жол коюлуусунун себептеринен болуп саналат. Андан кийин, XIX кылымдарда Батыштын илманий капиталисттик фикирлери кирип келип, андан көптөгөн мусулмандар таасирленишти. Анын натыйжасында, Биринчи дүйнөлүк согуш аяктагандан кийин Ислам Халифалыгы кулатылды жана мусулман өлкөлөр биримдигинен ажырап, майда бөлүктөргө бөлүнгөн, алсыз мамлекетчелерге айланды.

Мужаддид мусулмандардын көйгөйүнүн өзөгүн так аныктагандан кийин аларды чечүүнүн жолдорун аныктоого киришет. Ал үчүн көйгөйлөрдүн себептерин чечимдердин себептерине, көйгөйлөрдүн кесепеттерин ишке ашыруу зарыл болгон максаттарга алмаштырат. Мужаддиддин максаты Халифалык мамлекетин тикелөө аркылуу Исламий турмушту кайрадан баштоо жана мусулман өлкөлөрдү бир мамлекет астына бириктирүүгө аракет кылуу болот. Бул нерсени ишке ашыруу «сабаийят» эрежесине ылайык, жаркын фикир жардамында Исламды туура түшүнүүнү жакшыртуу менен болот. Демек, биздин замандагы таждид Ислам түшүнүктөрүн фикирий деңгээлде, азыркы мусулмандар түшүнө ала тургандай кылып жаңыртуу менен ишке ашат. Бул үчүн Исламды мабда катары жеткирүү, мусулмандардын зээнинде – Батыштын мусулман өлкөлөрүнө жасаган фикирий чабуулдары себептүү – күнүрттөшүп калган Исламий фикирлерди жана ахкамдарды тунукташтырып, аларга болгон ишенимди бекемдөө зарыл. Ошондой эле, түшүнүктөрдү тууралоо үчүн араб тилинин кубатын Ислам кубаты менен бириктирүү жана мусулмандарга чет элдик философиялар аркылуу кирип келген бузук фикирлерди тазалоо керек. Андан кийин мына ушул жаңыртылган Исламий фикирлерди мусулмандар арасында жайылтуу жана коом менен иштешүү аркылуу анда раъй оомду (коомдук фикирди) пайда кылуу шарт. Бул иш жеке адамдын колунан келбейт. Аны ишке ашыруу үчүн бул фикирлерди карманган, табанни кылган жана раъй оомду пайда кылуу үчүн аларды коомго көтөрүп чыккан, ошондой эле, туура шарый тарыйкатка ээрчүү менен Исламды башкарууга алып келүүгө жана Исламды революциялык түрдө коомго толугу менен татбик кылууга умтулган жамаат же хизб болушу кажет.

Таждид мына ушул көрүнүш менен ишке ашканда гана жалпы мусулмандар үчүн ийгиликтүү жана натыйжалуу болот, алардын

бардык көйгөйлөрү чечилет, саптары биригет жана башка элдер үстүнөн үстөмдүккө ээ болушат. Андан кийин, мусулмандар Халифалык мамлекети аркылуу Ислам даъватын бүтүн дүйнөгө алып чыгышат жана Аллахтын жолунда жихад кылышат. Мына ошондо мусулмандар сүйүктүү пайгамбарыбыз Мухаммад ﷺ башарат кылгандай, жер бетине ээлик кылышып, анда Исламдын негизинде адилеттүүлүктү орнотушат.

Бул таждидий амал Ислам аалымдарына динди жаңыртууда, элдерди жетелөөдө жана туура жолго баштоодо орду толгус жоопкерчиликти жүктөйт. Арийне, бул жаатта Ислам аалымдарынын жоопкерчилиги абдан чоң. Аалымдар мусулмандар арасынан акыйкаттын туусун көтөрүп жүрүүчүлөр жана фикий жетекчилер катары жаркын, таждидий фикирге негизделген өзгөртүү долбооруна алгачкылардан болуп кошулушу, ошондой эле, карапайым мусулмандарды бул жолдо амал кылууга даъват кылышы шарт. Анткени, алар Уммат арасында салмактуу жана алардын сөзү башкалардыкынан көрө өтүмдүү. Аалымдар акыйкаттан башкасын айтпоо тууралуу Аллахка берген анттарын аткарышы, ошондой эле, Расулуну ﷺ айткан «мураскорлор» деген сифатка татыктуу болушу шарт. Бул үчүн өздөрүнүн мусулмандар алдындагы, өкүмдарлар алдындагы жана Ислам мамлекетин тикелөө үчүн аракет кылуу алдындагы үлкөн жоопкерчилигин аткарышы зарыл.

Азыркы доордун мужаддиди

Бүгүнкү күндө динди жаңыртуу учурдун жана шарияттын талабы болуп турат. Ар бир доордо диний таждид ишке ашат. Ар бир доордогу мусулмандар арасынан чыккан чыныгы мужаддиддер динди ар кандай бузукулуктардан тазалап, ага сырттан кошулуп калган нерселерди кетиришет жана Исламды Расулуну ﷺ га түшүрүлгөндөй тунуктугуна кайтарышат, ошондой эле, жаңыдан пайда болгон маселелерге жана көйгөйлөргө туура чечимдерди берүү менен мусулмандардын турмушун нурга бөлөшөт.

Мусулмандар тарыхына көз чаптыра турган болсок, ар бир доордун өзүнө жараша мужаддиди болуп келгенин көрөбүз. Хижраттын алгачкы жүз жылдыгында халифа Умар ибн Абдулазиз чыккан, андан кийин экинчи жүз жылдыкта имам аш-Шафиый чыкты. Ошондой эле, дин илимдерин жаңыртуу жана кайрадан жандандыруу долбоорлорун көтөрүп чыккан аалымдардан хижрий V кылымда хужжат ул-Ислам Абу Хамид ал-Газалий, VIII кылымда

болсо шейх ул-Ислам Ибн Таймия болгон. Алардан башка дагы көптөгөн аалымдар мусулмандардын абалын өзгөртүп, динди жаңыртууга аракеттерди кылышкан.

Азыркы доордо мусулмандар арасынан динди жаңыртууга умтулган бирөө жарым барбы?

Ооба, азыркы доордо таждидди ишке ашырууга умтулган көптөгөн адамдар чыгып жатат деп айтууга болот. Бирок, биз алардын иш-амалдарына кылдаттык менен назар салып, аларды – жогоруда айтылган – таждиддин шарттары менен салыштыра турган болсок, таждид үчүн бир гана олуттуу аракет бар экендигин көрөбүз. Ал – имам, мужаддид жана азхарий аалым шейх Такийюддин ан-Набханий баштаган аракет. Шейх Такийюддин ан-Набханий хижрий XIV кылымдын аягында, миладий XX кылымдын экинчи жарымында динди жаңыртуу үчүн үлкөн долбоорду баштады. Анын аракети амалий түрдө болуп, өзгөртүү жана таждид долбоорун ишке ашыруу жолунда аракеттенүүчү кыймыл – Хизб ут-Тахрирди түздү. Хизб ут-Тахрир динди жаңыртуучу түшүнүктөрдү табанний кылып, раъй оомду пайда кылуу үчүн ал түшүнүктөрдү мусулмандар арасында жайылтууга киришти. Ошондой эле, Хизб Исламий өлкөлөрдүн биринде таяныч чекити боло турган Халифалык мамлекетин тикелөө үчүн күч ээлеринен нусрат талап кылууга киришти. Халифалык мамлекети мажал (ылайыктуу) болгон аймактардын биринде тикеленгенден кийин башка мусулман аймактарын өзүнө кошуп алат жана басып алынган жерлерди азат кылат, ошондой эле, Ислам рисалатын даъват жана жихад аркылуу бүткүл дүйнөгө алып чыгат.

Мусулмандар жакын арада пайгамбарлык минхажындагы Халифалык мамлекети тикеленген учурда азыркы замандын мужаддиди шейх Такийюддин ан-Набханий кылган иштердин канчалык маанилүү болгонун түшүнүп жетишет. Бүгүнкү күндө ЖМКлардын каралоосу жана жалааларды жабуусу, ошондой эле, бийлик башындагылардын коркутуп-үркүтүүлөрү себептүү көпчүлүк мусулмандар шейх Такийюддин ан-Набханий (Аллах аны ырайымына алсын) баштаган таждидий амалдын маанилүүлүгүн түшүнүшө элек. Бирок, бир күн келип тарых шейх Такийюддин ан-Набханийди эң атактуу мужаддиддердин бири катары эскерери талашсыз. Анын эмгектери мусулмандар тарабынан кылдат үйрөнүлүп, алардын ойгонуусуна жана Ислам даъватын бүтүн дүйнөгө алып чыгуусуна өз салымын кошо турган үлкөн байлыктардын бири болуп калат. □

ЭҢ ОПТИМАЛДУУ ЭКОНОМИКАЛЫК ТҮЗҮМ (2) (ИСЛАМИЙ ЭКОНОМИКАЛЫК ТҮЗҮМДҮН КӨЛӨКӨСҮНДӨ)

Махмуд Абдулхадий

Ислам түзүмү баарын камтып алуучу, кереметүү жана уникалдуу түзүм

Исламий экономикалык түзүмдүн негизи исламий шарият болуп, ал шарый ахкамдардан жана коидалардан турат. Бул түзүм башка шарый ахкамдар сыяктуу эле, пенделердин иш-амалдарына тиешелүү болгон шарый ахкамдардын жыйындысы. Анда шарияттагы фарз, важиб, мандуб, мустахаб, мубах, макрух жана харам сыяктуу таклифий ахкамдар бар, ошондой эле, сабаб, шарт, маниъ, рухса, ыазийма, сихха, бутлан жана фасад сыяктуу вадый ахкамдар дагы бар.

Ислам шариятындагы пенделердин иш-амалдарына болгон тафсилий жана кылдат назар салуу адамдар тарабынан ойлоп табылган башка түзүдөрдүн эч биринде жок. Мисалга алсак, Ислам шарияты зекетти белгилүү өлчөмдө фарз кылган жана ал өлчөмдөн ашыкчасын мустахаб болгон садаканын катарына кошуп, ал үчүн дагы сооп-сыйлык белгилеген. Шариятта риба харам кылынган жана муктаждарга (пайыссыз) карыз берүү мандуб болуп, карыз берген адамга сооп-сыйлык убада кылынган. Байлыктын адамдар арасында колдонулбастан, себепсиз сакталып туруусу харам болсо, аны иштетүү, соода-сатыкка аралаштыруу, шериктик иштерге салуу жана кайрымдуулук иштерге сарптоо мандуб, ошондой эле, бул иштердин кайсы бирин тандоо болсо мубах. Андан тышкары, байлыктын себепсиз сакталып туруусу харам болуп, аны рынокто жүргүзүү, адамдардын каржы мамилелерине салуу, ири долбоорлорго инвестициялоо, ошондой эле, жумушчулардын айлык акысына, өндүрүшкө жана муктаждыктарды кандырууга жумшоо фарз. Шарият сооданы жана ал аркылуу байлыкты көбөйтүүнү мандуб кылуу менен бирге адамдардын мал-мүлктөрүн харам жол менен алууну, көз боёмочулукту, жалганды, кумар оюндарын жана рибаны харам кылган. Соода товарларынын баасында жана сапатында атаандаштыкты мубах кылуу менен бирге башкаларга зыян келтирүүнү жана монополияны харам кылган. Мурасты мураскерлердин акысы кылып бекитүү менен бирге мураска ээ болуу үчүн бирөөнү өлтүргөн адамды мураска ээ болуудан тыйып койгон. Жеке адам үчүн дүйнө иштерин азайтып, байлык чогултуудан жана пайда көрүүдөн алыстоого уруксат

бергени менен өзүн, үй-бүлөсүн жана нафака берүүсү важиб болгон адамдарды камсыз кылууга жете турган өлчөмдө иштеп акча табууну важиб кылган. Жеке адам үчүн иштеп акча табууну, байлык чогултууну жана маддий (материалдык) кыймат артынан чуркоону мубах кылган, бирок ошол эле учурда, ага рухий кыйматты жүзөгө чыгаруучу ибадаттарды аткарууну, өз мал-мүлкүнөн зекет берүүнү, ошондой эле, адамдар менен болгон мамиледе инсаний жана ахлакий кыйматтарды жүзөгө чыгаруучу иштерди аткарууну важиб кылган. Ислам шарияты мына ушул жана башка ахкамдар аркылуу адам баласынын иштерин анын нафсы каалаган жана кадыржамдыкка жетүүсү үчүн зарыл болгон рухий, маддий, ахлакий жана инсаний кыйматтарды жүзөгө чыгаруу менен тартиптей турган уникалдуу түзүм. Бул түзүм адамдардын калоолору ар түрдүү жана бири-биринен айырмалуу болушуна карабай, алардын көйгөйлөрүн идеалдуу түрдө чечип берүү менен жүрөктөрдү кадыржам кылган, бардык кыйматтар жүзөгө чыга турган коопсуз жана күчтүү коомду калыптандырат.

Ислам шарияты адамдар ортосундагы мамилелерде соода, ижара, шарика, кафаала, рохн, хавала, ихала, доман, карыз, хиба, васийя жана башка ушул сыяктуу иштерди мубах кылган, ошону менен бирге, ал иштер келишпестиктерди келтирип чыгарбоосу жана укуктардын тепселенүүсүнө алып келбөөсү үчүн бардык абалдарды эске алуу менен ал иштерге шарттарды жана себептерди орноткон. Андан тышкары, мүлккө ээ болууну мубах кылуу менен бирге менчикти үч түргө бөлүп көйгөн:

1-Жеке менчик. Жеке адам өз мал-мүлкүнө өзү гана ээлик кылат жана ага башка бирөөнүн кол салуусу мүмкүн эмес.

2-Умумий (жалпы) менчик. Жалпы менчиктен бардык жарандар бирдей пайдаланууга укуктуу жана кимдир бирөөлөрдүн аны артыкчылык менен пайдалануусу же монополия кылуусу мүмкүн эмес.

3-Мамлекеттик менчик. Шарият мамлекеттик менчикти мамлекеттин колуна тапшырып, аны шарый саясаттын негизинде Умматтын жана жарандардын кызыкчылыгына жумшоону буйруган. Анын жардамында мамлекет жакырчылыкты жоёт, кен байлыктарды бөлүштүрүүчү, коомдогу финансылык тең салмактуулукту сактоочу жана ажырымды жоготуучу ишканаларды курат, ошондой эле, аны Умматты душмандардан коргоого, даъватты жайылтууга жана жихадды каржылоого жумшайт.

Шарият бул үч түрдөгү менчиктин ар биринин шарый себептерин жана сифаттарын белгилеп койгон. Эч ким алардын бирин экинчи түргө өзгөртө албайт. Башкача айтканда, жеке менчик эч качан умумий же мамлекеттик менчикке айланбайт, ошондой эле, умумий менчик мамлекеттик же жеке менчикке айланбайт.

Нерселер үчүн эмес, инсанга инсан катары кароо үчүн түшүрүлгөн түзүм

Ислам түзүмүндөгү эң көрүнүктүү өзгөчөлүктөрдүн бири – бул анын жана андагы ахкамдардын адамдардын иш-амалдарына инсаний иш-амалдар катары, т.а. инсан тарабынан аткарылуучу иш-амалдар катары кароосу. Уламалар шарый хукмга «Пенделердин амалдарына байланыштуу болгон Шариьтин (шарият Ээсинин) хитабы» деген аныктама беришкен. Шарият нерселердин жана каражаттардын ахкамдарын баяндаган болсо дагы, ал нерселер жана каражаттар үчүн эмес, балким аларды пайдалана турган адам баласынын иш-амалдары үчүн түшүрүлгөн түзүм. Башкача айтканда, шарият мал-мүлк же кен байлык үчүн эмес, балким алардын кайсынысына ээлик кылуу жаиз жана кайсынысына ээлик кылуу жаиз эмес экендигин баяндоо үчүн түшүрүлгөн түзүм. Демек, Ислам шарияты мал-мүлккө жана кен байлыктарга байланыштуу болгон аларга ээлик кылуу, аларды көбөйтүү жана сарптоо сыяктуу адам баласынын иш-амалдарына тиешелүү түзүм.

Капиталисттик экономикалык түзүм болсо мунун тескериси. Капиталисттик түзүмдүн эң алгачкы жана кооптуу болгон көйгөйлөрү анын мал-мүлккө болгон көз карашында жана философторунун теорияларында болгон. Алар өздөрүнүн теорияларын ишке ашыра алышпады жана мал-мүлккө карата туура көз караш менен мамиле кылуудан алыстап кетишти. Акыйкатта, экономиканы туура тартиптөө үчүн мал-мүлктүн өзүнө эмес, балким инсандын аларга карата иш-амалдарына т.а. инсандын мал-мүлккө жана муктаждыктарды кандыруу каражаттарына ээ болуу кайфияты, аларды өндүрүшкө түртүү жана көбөйтүү кайфияты, ошондой эле, жакырлардын, алсыздардын жана түрдүү кырсыктарга кабылгандардын муктаждыктарын камсыздоо кайфияты ж.б.у.с. иштерге назар салуу кажет. Бул иштердин бардыгы адам баласынын турмуштагы максаттарын ишке ашыруу, коопсуздукту жана жүрөк кадыржамдыгын камсыздоо,

экономикалык жана башка муктаждыктарды туура кандыруу үчүн шарый ахкамдардын негизинде тартиптелиши зарыл. Бирок капиталисттик экономикалык түзүм алгачкы сунуштарынан жана теорияларынан баштап катага жол койду. Анткени ал инсандын көйгөйлөрүн чечүүдө ага инсан катары кароого алсыздык кылып, инсандын табиятына жана муктаждыктарына назар салуунун ордуна инсандын мүлккө ээлик кылуусуна толук эркиндик берип койду. Ошентип, капиталисттик экономикалык түзүм мүлккө ээлик кылууга толук эркиндик берүү менен жалпы адамзаттын кыймыл аракеттерине боштондук берип, алардын малк-мүлккө ээлик кылуу, аларды өндүрүү жана көбөйтүү иштерине шарт түзгөндүгү, ошондой эле, муну менен коомдун байышын жана жыргалчыгын камсыздагандыгы менен сыймыктана баштады. Андан кийин, капитализм философтор мындай абсолюттук эркиндик терс натыйжа берерин, адамдар арасында башаламандыктарды келтирип чыгарарын, башкалардын мүлкүнө кол салууга алып келерин жана баштапкы негизге каршы абалды келтирип чыгарарын түшүнүшүп, өздөрү сунуштаган чечимдин ашкере зыяндуулугун жоюу максатында «жеке эркиндик башкалардын эркиндиги алдында токтойт» деген бөлүмдү иштеп чыгышты. Мына ушинтип, капитализм философиясы өзүнө өзү карама каршы келип калды. Андан кийин, бул түзүм жеке эркиндиктин кайсы учурда токтошун аныктоо үчүн башкалардын эркиндиги кайсы учурдан башталышын аныктоодо дагы алсыздык кылды. Мындан улам, бул түзүмдүн философтору жеке эркиндиктин бүтүү жана башкалардын эркиндигинин башталуу чекитин белгилөөнү байлыгы жана бийлиги бар адамдардын колуна тапшырышты. Алар болсо бул нерсени өз кызыкчылыктарына жараша белгилешип, жеке эркиндик жана мүлк эркиндиги деген шылтоолор астында жакырларды жана алсыздарды кулчулукка, көз карандылыкка мажбурлай башташты.

Капитализм түзүмүнүн алсыздыгы, ийгиликсиздиги жана жийиркеничтүүлүгү

Жер менен асмандардын Жаратуучусу, ар бир акыйкаттын Билүүчүсү, Адилеттүү жана Даанышман Аллах Таала тарбынан түшүрүлгөн, айыбы жок, кеми жок улуу Ислам түзүмү алсыз адам баласына турмуш иштерин кылдаттык жана тууралык менен баяндап берген. Ал адамдарга важибдер менен мандубтар, харамдар менен макрухтар, бул төртөөнүн ортосунда тандоого

калган мубахтар тууралуу кеңири маалымат берди. Ошондой эле, адамдар ортосундагы укуктар жана милдеттер, рукундар жана иллеттер тууралуу баяндап, турмуштук зарыл иштерди кынтыксыз анык бекитти. Мунун каршысында адашуунун кара туусун булгалап, арзан намыс, курук сөз, акыйкат менен бирикпес, алсыздыгын тан албас, төш кагуудан чарчабас батыштык философтор тарабынан ойлоп табылган капитализм болсо адамзаттын мүлккө ээлик кылуу эркиндигинен бөлөк алгылыктуу мыйзам сунуштай албай, турмуш иштерин иреттөөгө алсыз бойдон калып келүүдө. Акыйкатка жарым карыч жакындабас бул түзүм өз мыйзамдарында өзүнө каршы чыгып, бактылуулукту эңсеген карапайым калктын көйгөйлөрүн чечүүнүн ордуна, аларды жапайычылыкка гана алып келүүдө. Бул түзүмдү татбик кылган өлкөлөрдө колунда байлыгы жана бийлиги барлар бүтүндөй мамлекетти колго алышып, андагы мыйзамдарды жана ахкамдарды өз кызыкчылыктары жолунда пайдаланып келишүүдө. Алар күнүмдүк тамак-ашынан өзгө нерсе тууралуу ойлоноууга чамасы да, убактысы да жетпеген карапайым адамдардын жондоруна минишип, түрдүү жалгандардын жардамында алардын мээнетин жана пешене терин уурдап алышып, алардын кандарын соруу менен күн кечиришүүдө. Алар демократия байрагы жана кулак кызытар кооз ураандар астында өздөрүнүн акылга сыйбас кылмыштарын, уурулуктарын жана жырткычтыктарын жашырышып, татуу жалгандарга азгырылган элдердин эсебинен күн кечирип келишүүдө. Бул кандай гана алсыз, ийгиликсиз жана жийиркеничтүү түзүм!

Анан дагы мына ушул жырткычтар Исламдагы экономикалык түзүмдү угушканда шылдыңдап күлүшөт имиш! Алар эле эмес, алардын хазаратынан таасирленген, жат элдердин жугундусун жатып ичкен, ичибизде жашап, өзүбүзгө душмандык кылган кээбир эки жүздүүлөр дагы Исламдагы экономикалык түзүмдү шакабалап жатышкандары жок эмес экен. Акыйкатта, адилеттүүлүк менен карай турган болсок Исламга, анын ахкамдарына, алардын ичинде исламий экономикалык түзүмгө даъват кылуучулар Батышка малайлык кылган, алардын фикирлерине азгырылып, алардын сөздөрүн сүйлөй турган ээрчиме байкуштардын үстүнөн шылдың кылууга акылуураак.

Капиталисттик түзүмдүн адашууларынын бири – экономикалык көйгөй:

Капитализм фикратынын негиздөөчүлөрү адам баласынын жашоо образын жана иш-амалдарын туура тартиптөөчү түзүмдү ойлоп таба алышпады. Ошондуктан, алар өз адашууларын жашыруу максатында өздөрүнүн теорияларын адам баласынын иш-амалдарына жана жашоо образына эмес, балким нерселерге жана каражаттарга каратышты. Ошентип, алар акылга сыйбаган, талкуу кылууга да арзыбаган түзүмдү кабыл алышып, анын негизинде жашай башташты. Алардын бул аракети Аллах Тааланын алардын көздөрүн көр кылып койгондугуна жана алардын акыйкатты көрүүдөн алыстап кетишкендигине далалат кылып турат. Капитализм фикратынын негиздөөчүлөрү «Адамдардын маддий нерселерге болгон муктаждыктарын кандыруу үчүн ал нерселерди көбөйтүү жана өндүрүү керек», деп айтышты. Алар өздөрүнүн мындай көз карашын далилденбеген куру фантазияларга негиздешти жана мунун менен өздөрүнүн адашууда экендиктерин далилдеп коюшту. Ошого карабастан, алар жалган жана көз боёмочулук менен бул көз карашты дүйнө мамлекеттерине таңуулай башташты. Алардын айтымына ылайык, жер бетинде муктаждыктарды кандыруучу каражаттардын (нерселердин) көлөмү адамзаттын муктаждыктарына салыштырмалуу аз, ошондуктан мүмкүн болушунча ал өндүрүштү көбөйтүү зарыл. Жада калса, алардын айрымдары «Адамдардын көбөйүшү геометриялык прогрессияга ылайык жүрөт (1, 2, 4, 8, 16... ж.б. сыяктуу). Ал эми өндүрүштүн өсүшү болсо арифметикалык прогрессия менен жүрөт (1, 2, 3, 4, 5... ж.б. сыяктуу)», деп айткан Лапластын теориясына таянуу менен адамзаттын үлкөн коркунуч астында турганын айтып чыгышкан. Ушул нерселерден келип чыгып, алардын көз карашында, өндүрүш адамдардын муктаждыктарын кандыруу үчүн жетишсиз. Капиталисттик экономикалык түзүм философиясындагы катачылыктардын дагы бири – «адамдардын муктаждыктары ар дайым өсүп турат жана бүтпөйт, ал эми өндүрүш болсо чектүү» деген көз караш. Алар муну «товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн салыштырмалуу тартыштыгы» деп аташкан. Ушуга ылайык, алардын айтымында, бул көйгөйдү чечүү үчүн коомдогу фикирлер, мыйзамдар жана экономика өндүрүштү көбөйтүүгө жана кен байлыкты өнүктүрүүгө багытталышы керек. Ошентип алар мыйзам чыгаруу жаатында

инсандын абалына, өзгөчөлүктөрүнө, муктаждыктарына, каалоолоруна жана иш-амалдарына эмес, маддий байлыкка жана аны көбөйтүүгө көңүл бурууга басым жасашты. Алардын ой жүгүртүүсү адамдардын байлыкка ээ болуу кайфиятына жана ар бир адамдын муктаждыктарын кандырууга эмес, байлыкты өндүрүүгө жана көбөйтүүгө негизделди. Башкача айтканда, алар өлкөдөгү адамдардын байлыкка ээ болуусу жана аларга байлыкты туура бөлүштүрүү кайфиятына эмес, балким байлыкты өндүрүүгө жана көбөйтүүгө гана тийиштүү мыйзамдарды жазып чыгышты. Мындан улам, өндүрүштү көбөйтүүгө жана анын сапатын жакшыртууга багытталган чакырыктар, сунуштар жана илимий ачылыштар күч алды. Ал эми инсандын иш-амалдарын, кыймыл-аракеттерин тартиптөө жаатында болсо аларда бир гана негиз – эркиндик бар. Ага ылайык, ар бир адам эркиндиктин даамынан ырахат алып жашоосу зарыл.

Биринчиден, Лапластын теориясынын каталыгы ачыкка чыккан, бирок бул макалада ага кеңири токтолуп өтүүнү зарыл деп билбедим. Ошондой эле, «товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн салыштырмалуу жетишсиздиги» теориясынын дагы каталыгы ашкере болду. Буга жер бетиндеги миллиондогон ишке жарактуу адамдар жумушсуздуктан жапа чегип жатышкан учурда канчалаган байлыктардын сапырылып жаткандыгы, ошондой эле, колдонууга жарактуу болгон кээбир байлыктардын колдонулуусуна тыюу салынып жаткандыгы далил боло алат. Ошого карабастан, колунда байлыгы жана бийлиги барлар өздөрүнүн бузук көз караштарын күч жана алдоо жолдору аркылуу дүйнө элдерин колонизация кылуу максатында пайдаланып жатышат. Ошондой эле, алардын харам акчаларына азгырылган малайлар тотукуш сымал алардын ар бир айткан сөздөрүн кайталоо менен бул кылмышка өз салымдарын кошууну улантышууда. Бул алардын төмөндүгүнүн соңку чеги эмес, алардын төмөндүгү алда канча тереңирээк. Алардын акылдары, ой жүгүртүүлөрү ушунчалык төмөндөп кеткендиктен, алар коомдун жетишкендиги жана гүлдөп-өсүшү тууралуу мактанышып, өз философияларында жана эсептөөлөрүндө коомдогу айрым адамдардын жакырчылыгына, төмөн катмарлардын абалына жана байлыктын туура эмес бөлүштүрүлүүсүнө көңүл бурбай келишүүдө. Мисалга алсак, алардын назарында, калкынын саны 5 миллионду түзгөн мамлекеттин жылдык кирешеси 5 миллиард долларды түзө турган

болсо, ал коом бай жана өнүккөн коом болуп эсептелет. Анткени, жалпы кирешени жалпы жарандарга тең бөлгөндө, мамлекеттеги ар бир жарандын кирешеси 5 миң долларды түзөт. Алар мына ушундай эсептөөлөрдү жарыя кылышып, жалпыга маалымдоо каражаттары аркылуу тынымсыз жайылтып келишүүдө. Ошол эле учурда, алар мамлекеттеги жарандардын 1%ы жалпы байлыктын 90%ына ээлик кыларын дагы айтышууда. Иш жүзүндө болсо өлкө жарандарынын 25%дан ашыгынын жылдык кирешеси 200 доллардан ашпайт экендиги, ал эми жарандардын 50%ынын жылдык кирешеси 300 долларды гана түзөрү баарына маалым. Анан алардын жогорудагы эсептөөлөрү акылга сыймак беле? Ал эсептөөлөр акыйкатка төп келеби? Коомдун жетишкендигине жана гүлдөп-өсүшүнө баар берүүдө мына ошол азчылыктын абалына гана назар салуу туура болобу? Батыш капиталисттик экономиканын колдоочулары жана алардын добулбастарын кагуучулар мына ушул суроолорго жооп беришсинчи!

Караңызчы, алдыбызда материалдык нерселерге даанышмандык менен назар салып, экономикалык көйгөйдү чечүү үчүн байлыкты ар бир адамдын зарылчылыктарын жана муктаждыктарын кандыра турган абалда туура бөлүштүрүү керектигине басым жасоочу түзүм бар. Ал эми анын каршысында экономикалык көйгөйдү чечүүнүн жолу - өндүрүштү көбөйтүү, анткени аны көбөйтүү адамдардын муктаждыктарын кандыруу үчүн жетиштүү болот, ар бир адам төлөгөн акысына жараша ал өндүрүштөн өзүнө керектүү болгон нерсесин ала алат деп эсептеген түзүм турат. Бул эки түзүмдүн ортосундагы айырма канчалык чоң! Капитализм жактоочулардын айтымына таяна турган болсок, анда өндүрүштөн өзүнө керектүү нерселерди сатып алуу үчүн акчасы жетпегендер жана акча табууга чарасы жоктор эмне кылышы керек? Өндүрүш канчалык өнүгүп-өссө дагы, ага байлар гана ээ болушуп, алардын гана байлыгы аша берсе, ал эми жакыр болсо ал өндүрүштөн өз керектөөлөрүнө жетиштүү нерсени ала алышпай, алардын жакырчылыгы ан сайын ашып бара берсе, өндүрүштү көбөйтүү кантип экономикалык көйгөйдү чечмек эле? Акыйкатта, бул түзүм – алсыздарды өлүмгө өкүм кылуучу жырткыч түзүм. Жада калса, анын көз карашында, жакырлардын бар болушунун өзү жагымсыз. Анткени, жакырлар коом үчүн ашыкча жүк жана алардын бар болушунан эч кандай пайда жок.

Экономикалык көйгөйдүн себеби жер бетиндеги байлыктын адамдарга туура бөлүштүрүлбөй жаткандыгына барып такалат. Байлыкты адамдарга туура бөлүштүрүп берүү үчүн ар бир адамдын мүлккө ээлик кылуусуна жана өз мүлкүн көбөйтүүсүнө шарт түзүп берүүчү, ошону менен бирге, бул ишке кадыр болбогон алсыздардын муктаждыктарын, жыргал жашоосун алардын жакындары, коом жана мамлекет тарабынан камсыздап берүүчү түзүм зарыл болот. Ал эми капиталисттик түзүм болсо экономикалык көйгөйдү товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн жетишсиздиги менен байланыштырып, анын чечүү үчүн өндүрүштү көбөйтүүгө гана басым жасайт. Бул түзүм экономикалык көйгөйгө үстүртөн гана назар салып, керектелүүчү каражаттар же алардын көпчүлүк бөлүгү базарларда жеткиликтүү кылына турган болсо, адамдар өздөрү каалаган нерсени сатып алышат жана жетишсиздик жоюлат деп эсептейт. Ал эми өндүрүштү көбөйтүү болсо мүлк жана өндүрүш эркиндигин талап кылат. Бул фикирлерден өткөн тайкы жана бузуку фикирлер болушу мүмкүнбү?

Каталарды жана адашууларды жамап-түзөө аркылуу чечүүгө урунуу андан да чоңураак ката жана адашуу

Капиталисттик экономикалык фикирлерди татбик кылуунун натыйжасында байлык бир ууч байлардын гана колуна чогулуп калды жана байлар менен кедейлер ортосунда үлкөн ажырым пайда болду. Жер бетиндеги байлыктар жеке адамдардын жана айрым үй-бүлөлөрдүн карамагына чогулуп, жакырлардын саны көбөйдү. Өнөр жай революциясы жүз берип, техникалык каражаттардын ишке түшүүсү себептүү жумушунан айрылгандардын саны көбөйүп, жумушсуздук күч алды жана айлык акылар төмөндөп кетти. Натыйжада, социалисттик фикирлер капиталисттик коомдорго каршы чыгуу үчүн, башкача айтканда, саны аз бирок байлыгы көп болгон капиталисттерге каршы байлыгы аз бирок саны көп болгон жакырлардын жана жумушчулардын революциясын көтөрүп чыгышты. Байлык, бийлик жана маалымат каражаттары колунда болгон капиталисттер бул көйгөйдөн чыгуу үчүн революциянын себептерин жана потенциалын өздөрүнө каршы коюудан башка айла таба алышпады. Ошентип, алар Эл аралык социализм же Сициалисттик Интернационал деген жалганды ойлоп табышып, жумушчуларга, жакырларга жана жумушунан айрылгандарга жардам көрсөтүүчү,

жумушсуздукту кыскартуучу мыйзамдарды кабыл алышты. Алардын ичинде иш саатын кыскартуу, айлык акынын минималдуу өлчөмүн белгилөө, жаңы иш орундарын пайда кылуу, пенсия жана жөлөк пулдарды киргизүү, билим берүү жана медицина жааттарында мүмкүнчүлүктөрдү жаратып берүү сыяктуу иштер бар эле. Ал капиталисттердин максаты адамдардын жашоосу үчүн минималдуу шарттарды жаратып берүү менен аларды кулчулукта жана көз карандылыкта кармап калуу, карапайым элдерди эксплуатациялоо үчүн керектүү болгон физикалык, технологиялык жана илимий кудуретке жетишүү, ошондой эле, капиталисттик түзүмгө каршы чыкпоосу үчүн аларга минималдык укуктарды камсыздап берүү болчу.

Капиталисттер мына ушул сыяктуу жамап-түзөө аракеттери менен коомду кысымга алууга, адамдардын фикирлерин жана ой-жүгүртүүлөрүн куулук менен иштелип чыккан жасалма багыттарга бурууга, ошондой эле, коомдо алар белгилеген сызыктан чыкпаган абалда жашоого үндөөчү раый оомду (коомдук фикирди) пайда кылууга умтулушту. Алардын максаты адилетсиздиктен, кулчулуктан тажап, капиталисттерге каршы көтөрүлгөн адамдарды алдоо жолу менен басуу, ошондой эле, аларга мүлк жана фикир эркиндигинен рахаттанып жашап жаткандай иллюзияны калыптандыруу болчу. Мына ушундай кемчиликтерге, каталарга жана аларды жаап-жашыруучу жамактарга карабай, батыштык капиталисттер жана алардын айткандарын тотутукуштай кайталоочу малайлар «Капитализм өзүн-өзү жаңылоочу жана адамзаттын бардык көйгөлөрүн чечүүчү жападан жалгыз, соңку түзүм. Анын ордун басуучу альтернатива жок», деп айтып келишүүдө. Бирок алардын мындай билдирүүлөрү акыйкатка таптакыр дал келбейт. Акыйкатта кандай болушу керек?

Акыйкатта, бул түзүм адамдардын муктаждыктарын камсыздоодо жана аларга бейпил турмушту кепилдөөдө ийгиликсиздикке кабылды. Адамдар бул түзүмдүн бузукулугун, заалимдигин, адамдарды эксплуатациялоочу жана өлтүрүүчү түзүм экендигин жон териси менен сезишип, анын бардык айыптарына күбө болушту жана андан кутулуу үчүн жан соогалап кача башташты. Натыйжада, бул түзүм Батыштын өзүндө эле кыйроонун жакасына келип калды. Капитализм жетекчилери мындай абалдан чыгуу үчүн бул түзүмдөгү кемчиликтерди жаап-жашырууга жана жамап-түзөөгө умтулушуп, өздөрүнүн тактысын сактап калуу

максатында элдерди жаңы ыкмалар менен алдоого киришти. Бирок, мындай жамап-түзөө аракеттери үлкөн каражатты талап кылат эле жана аны камсыздоо үчүн каражат булактарын табуу зарыл болчу. Ошондуктан, көйгөйлөрдү чечүүгө жараксыз, жалган үстүнө негизделген жана бузуку болгон бул түзүмдүн жетекчилери пайда болгон оор абалдан чыгуунун жеңил жолу катары салыктарды көбөйтүү идеясын ойлоп табышты. Ал эми жакырчылык жана оор турмуш себептүү коомдук жарылуунун босогосуна келип калган адамдардын мындай салыктарды төлөөгө даремети жетпейт болчу. Ошондуктан, бул көйгөйдү чечүүнүн эки гана жолу калды:

Биринчиси: Капитализмди өз кызыкчылыгына пайдаланган жетекчилер жалпы адамдардын пайдасына өздөрүнүн мал-мүлктөрүнөн, каражаттарынан жана аларга ээ болуу жолдорунан кечип, мүлк эркиндиги фикратын жокко чыгаруучу жаңы түзүмдү кабыл алуусу керек эле. Бул болсо учурдагы түзүмгө чекит коюп, аны түп тамырынан өзгөртүүнү талап кылат эле.

Экинчиси: Өздөрүндөгү күч каражаттары, алдамчылык жана саясий үстөмдүк аркылуу өзгө элдердин байлыктарын жана ресурстарын талап-тоноо б.а. колонизаторлук болчу.

Мындай жамап-түзөөлөргө керектелүүчү каражаттарды камсыздоо үчүн жумушсуздукту күчөтүү, андан кийин жумуш орундарын түзүп, анын артынан салыктарды көбөйтүү зарыл эле. Бул үчүн өндүрүш фабрикаларын жана жумушчуларды иштетүү, коом муктаж болгондон дагы көбүрөөк каражат табуу үчүн жаңы жумуш орундарын түзүү керек болчу. Мындай аракеттер өндүрүштүн керектөөгө салыштырмалуу ашыкча көбөйүүсүнө алып келери бышык. Ошондуктан, тышкы өлкөлөрдүн базарларына кирип баруу, ал өлкөлөрдөгү элдерди өз өнүмдөрүн колдонууга мажбурлоо жана өлкө аймаганынан тышкарыда өздөрүнө пайда келтирүүчү долбоорлорду ишке түшүрүү зарылчылыгы келип чыгат. Мындан улам, капитализм негизине курулган өлкө курал өндүрүүчү заводдорду куруп, анда өндүрүлгөн куралдарды сатуу үчүн, ошондой эле, өзүнүн таасир майданын кеңейтүү жана байлыктарды талап-тоноо үчүн башка өлкөлөрдө куралдуу коогалаңдарды жана согуштарды келтирип чыгарат. Башкача айтканда, 300 млн жараны бар мамлекет өзүнөн бир нече эсе көп болгон башка мамлекет элдери үчүн товар өндүрүп, ал мамлекетке үстөмдүк кылууга, аны өзүнүн эгин талаасы катары пайдаланууга

жана көз карандылыкка ээ болуудан тосууга умтулат. Ошону менен берге, ал мамлекетти тушоолоп, андан бошонуу үчүн жасаган аракеттерине бөгөн коёт. Бул үчүн башка элдердин байлыктартын талап-тоноо, аларды алдоо, аларга мыйзамдарды таңуулоо, күч колдонуу жана кан төгүү сыяктуу ыкмаларды колдонот. Капиталист Батыш өлкөлөрү өздөрүндөгү айып-кемчиликтерди жаап-жашыруу жана жамап-түзөө үчүн мына ушундай жолдор менен дүйнө элдеринин байлыктарын тоноп, аларды өздөрүнө көз каранды кылып келишүүдө.

Капитализм көз боёмочулук жана колонизаторлук менен гана жашап келүүдө

Ооба, бул түзүм коомдогу жакырчылык, байлар менен кедейлер ортосундагы ажырым, байлыкты туура эмес бөлүштүрүү жана ички көтөрүлүштүн алдын алуу көйгөйлөрүн мына ушундай ыглас жолдор менен чечип келет. Алар мындай ыкмаларды колдонуу менен тескерисинче дүйнө элдеринде жакырчылыкты күчөтүп, аларды талап-тоноо, кордоо жана бактысыздыкка батыруу менен алек болушууда. Акыйкатта, капитализм түзүмү турмуштун бардык жааттарында т.а. байлык, өндүрүш жана алар тууралуу фикир кылуу жааттарында көз боёмочулук, колонизаторлук, талап-тоноо, дүйнө элдерин эксплуатациялоо, алардын кандарын ичүү жана аларга үстөмдүк кылуу менен гана күн кечирип келүүдө. Бул түзүм өзүн коргоп калуу үчүн эки жолдун бирин тандоодон башка айласы калбады, алар: колонизаторлук же кыйрап жок болуу.

Мүлк эркиндиги фикратына негизделген, экономикалык көйгөйдү товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн салыштырмалуу тартыштыгы деп эсептеген, ошондой эле, андан чыгуунун жолу товар өндүрүүнү жана кызмат көрсөтүүлөрдү көбөйтүү деп санаган бул капитализм түзүмү коомдогу 1% адамдардын байлыкка, бийликке жана маалымат каражаттарына ээлик кылуусуна алып келди. Натыйжада, мамлекет алардын байлыкка ээ болуусуна шарт түзүп берүүчү каражатка айланды. Нью-Йорк университетинин экономика профессору Эдвард Вольф өзүнүн «Тең салмаксыз байлык» аттуу китебинде капитализм жетекчиси болгон Америка тууралуу мындай деп жазган: «Өлкөдөгү 1%ды түзгөн үй-бүлөлөр классы каржылык байлык пирамидасынын чокусуна ээлик кылышып, жалпы байлыктын 48%ы алардын колуна чогулуп калды». Профессор Абдулхай Яхя Заллум өзүнүн «Жамандык Империясы» аттуу китебинин 224-

бетинде мындай деп жазган: «(Америкадагы) 1%дык класс («ОРС» – One percent class) ээлик кылган байлык 90% америкалыктардын байлыгынан 240%га көбүрөөк. Бул өлкөдөгү 400 үй-бүлө 90% америкалыктардын байлыгынан дагы көбүрөөк байлыкка ээлик кылат дегенди түшүндүрөт». Профессор Абдулхай ошол эле китебинин 214-бетинде мындай деген: «Акыйкатта, мына ушул 1%дык класс (ОРС) акчанын, маалымат каражаттарынын, акчага сатылган саясатчылардын жана мыйзам чыгаруучулардын күчүнө ээлик кылат».

Америка өз бүтүндүгүн жана түзүмүн сактап калуу үчүн колонизаторлуктан, өзгө элдерди кыйратуудан бөлөк айла таба албагандай эле, Британия, Франция жана башка Батыш өлкөлөрү дагы өз күчүн колонизаторлук аркылуу сактап калууга аракет кылышууда. Анткени, алардын башка чарасы жок. Ошондуктан, дүйнө элдерине кожоюндук кылууга талпынган бул өлкөлөр ортосунда өз-ара таасир талашуу күрөшү от алышы анык эле. Ооба, дүйнө элдеринин ресурстарын пайдалануу, байлыктарын талап-тоноо, кандарын соруу жана эттерин сөөктөрүнөн сыйрып алуу менен гана өз бийлигин сактап калууга умтулган бул колонизаторлор ортосунда айыгышкан күрөш жүрүп жатат. Адамзаттын бактысыздыгына жана дүйнө жүзүнүн туңгуюкка кептелүүсүнө мына ушул колонизаторлор ортосундагы күрөш себеп болууда. Бул капиталисттердин жырткычтыгынан жапа чеккендердин сап башында Ислам ааламы – мусулмандар турушат. Анткени, Ислам Умматы капитализмдин экономикалык жаатын гана эмес, балким аны бүтүндөй, түп тамыры менен кошо жер бетинен өчүрүп салуучу Ислам мабдасын татбик кылууга жан үрөп аракет кылышууда.

Капитализм паразиттик экономиканы кубаттап, өндүрүштү азайтат

Капиталисттик көз караш коомго пайда алып келбей турган, тескерисинче зыян алып келе турган жолдор менен мүлккө ээлик кылууга алып келди. Натыйжада, чыныгы, пайда алып келүүчү экономиканын ордуна паразиттик экономика өнүгүп кетти. Ири капиталисттер адамдардын ар бир кыймыл-аракетинен алардын акчаларын соруу үчүн түрдүү мыйзамдарды жана схемаларды ойлоп табышты. Алар өздөрүнүн күчүн жана үстөмдүгүн пайдалануу менен башка өлкөлөрдүн ресурстарын жана байлыктарын тартып алуу, ошондой эле, аларды өздөрүнүн эгин

талааларына айландыруу максатында алардын конституцияларына түрдүү мыйзамдарды жана долбоорлорду мажбурий түрдө киргизишти. Алар каржылык мамилелер жана кызмат көрсөтүүлөр деген шылтоолор астында тамак-аш, кийим-кече өндүрүүгө, турак жайларды курууга, коопсуздукту камсыздоого, билим берүү сапатын жогорулатууга жана саламаттыкты сактоого эч кандай салым кошпой турган, тескерисинче жакырчылыкты жана кылмыштуулукту күчөтүп, пайдалуу өндүрүштөрдү жокко чыгара турган мыйзамдарды жана долбоорлорду киргизишти. Мисалга алсак, ири капиталисттер башка өлкөлөрдү эл аларлык банктардан жана уюмдардан рибавий карыздарды алууга мажбурлашат. Натыйжада, карыз алган өлкөлөр ар дайым төмөн жана көз каранды бойдон калышат. Ошондой эле, капиталисттик өлкөлөр өндүрүшкө жана керектөөгө тиешелүү болгон иштердин бардыгына түрдүү салыктарды жана төлөмдөрдү бекитишет. Натыйжада, коомго пайдалуу болгон нерселерди өндүрбөгөн, баалардын көтөрүлүүсүнө жана өндүрүштүн азаюусуна гана алып келген капиталисттер таасирдүү күчкө айланып бара беришет. Ал эми чарба жана өнөржай менен алектенген, калкка керектүү болгон кызмат көрсөтүүлөрдү сунуштаган адамдардын ар бир кыймыл-аракетине салыктар, төлөмдөр жана уруксат кагаздар белгиленет. Бул болсо өндүрүштүн кымбаттоосуна жана алсыроосуна алып келет. Андан тышкары, паразиттик экономика коомго керектүү болгон өндүрүш менен алектенбеген, тескерисинче өнүмдөрдү керектөө менен гана чектелген, адамдардын акчаларын сарптап, пайда ордуна зыян алып келген миллиондогон адистиктерди жана жумушчуларды келтирип чыгарды. Алар болсо эң көп байлыкка жана бийликке ээ болгон катмарды түзүшөт. Бул жатта айта берсек, мисалдар абдан көп. Мындай паразиттик экономика коомдун алсырашына жана мамлекеттин кулоосуна алып келет. Жогоруда айтканыбыздай, капиталисттер мындай ыкмалар менен өздөрүнүн үстөмдүгүн бекемдөөгө жана дүйнө элдеринин канын соруу аркылуу өз мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүүгө умтулушууда. Ал эми Ислам экономикалык түзүмү мындай паразиттик экономиканы жоюп, адамдарды өндүрүш менен алектенүүгө үндөйт. Ошондой эле, бул түзүм мүлктү көбөйтүүгө эмес, ар бир адамдын мүлккө ээлик кылуусуна басым жасайт. Анын ахкамдары жана чечимдери байлыктын жана акчанын көбөйүүсүнө эмес, балким жеке адамдардын мүлккө ээлик кылуусуна шарт түзөт. Анткени,

экономикадагы эң негизги маселе бул акча эмес, адам т.а. адамдын ал акчага ээлик кылуусу.

Ислам рибаны жана бүгүнкү күндөгү рибага негизделген банктардын бардык түрүн харам кылып, ал банктарда иштеген – кээбир жахилдер (сабатсыздар) жумуш орундары катары санап жаткан – коомго пайда алып келбеген адистердин кесибин жокко чыгарат. Анткени, мындай банктарда иштеген адистердин адамдарга пайдалуу нерселерди өндүрүүнүн ордуна алардын акчаларын кайтарымызсыз уурдап отуруусунан көрө, өздөрүнө жетиштүү болгон каражаттарды гана алып, өз үйлөрүндө отуруусу артыгыраак. Бул иш баалардын көтөрүлүүсү, өндүрүштүн алсыроосу жана жашоо-турмуштун оорлошуусу сыяктуу көйгөйлөрдүн алдын алат. Ошондой эле, Ислам зыяндуулугу жагынан банктардан эч айырмаланбаган камсыздандыруу (страхование) келишимдерине, компанияларына жана уюмдарына дагы тыюу салат. Натыйжада, аталган тармактарда иштеген адистер коомго жана Умматка пайда алып келүүчү өндүрүш иштери менен алектенишип, өндүрүштүн көбөйүүсүнө, мамлекеттин жана коомдун күчтөнүүсүнө салым кошушат. Андан тышкары, Ислам айдоо жерлеринин ээлерине эгин эгүүнү буйруйт. Эгер айдоо жеринин ээси үч жыл бою өз жерин пайдаланбай, таштап коё турган болсо, мамлекет анын колунан жерди алып, аны пайдалана турган адамдардын колуна өткөрүп берет. Ошондой эле, Ислам пайыссыз карыздар, кайтарымызсыз финансылык колдоолор жана акысыз кызмат көрсөтүүлөр менен айдоо жерлеринин ээлерине түрдүү жардамдарды берип турат. Ошондуктан, Ислам экономикалык түзүмү эң идеалдуу өндүрүштүк түзүм болуп саналат жана байлыктын көбөйүшү бул түзүмдү татбик кылуунун табигый натыйжасы болот. Ислам зарылчылыксыз байлык чогултууну жана рибаны харам кылган. Ошондуктан, байлар колдорундагы акчаны Аллахтын жолундагы иштерге жана кайрымдуулукка сарпташат, же болбосо акчаны көбөйтүү үчүн дыйкан чарба, өнөржай-өндүрүш жана соода-сатык иштери менен алек болушат. Мына ошондо, акча байлардын колунда чогулуп, кыймылсыз туруп калбастан, ар дайым базарда жана адамдардын ортосунда айланып турат. Ислам шарияты шериктик иштерди, алардын ичинен мудоробаны мубах кылган жана мусулмандарды ага үндөгөн. Бул ахкамдар татбик кылынгандан кийин коомдо жумушсуздук калышы мүмкүнбү? Бүгүнкү күндө канчалаган байлар бар. Алар өз акчаларын

иштетүүгө арга таппай, кантип көбөйтүүнүн жолун билбей отурушат. Ошол эле учурда, коомго пайда алып келүүчү, натыйжалуу пландары жана долбоорлору бар болгон канчалаган тажрыйбалуу адистер өз мүмкүнчүлүктөрүн колдонууга каражат таппай, аргасыз отурушат. Эгер акчаны себепсиз чогултууга жана рибага тыюу салына турган болсо, мына ушул эки топтун ортосунда шериктик иштер жанданат.

Мына ушул акыйкаттардан кийин дагы батышчыл малайлардын жана тотукуштардын «Исламий экономикалык түзүм деген нерсе барбы?» деп айтуулары акылга сыярлык иш болобу? Алар өздөрүнүн мындай суу кечпес сөздөрүн эмнеге таянуу менен, кандай максатта айтышууда? Алар кызмат кылып, желегин желбиретип жаткан бул түзүм коомго пайдасыз болгон жумуштарды кубаттап, коомго пайда алып келүүчү жумуштарды түрдүү чыгымдар менен чырмаого, алсыратууга аракет кылат. Бул түзүм инвестицияларды рибавий банктардын эсебинен каржылап, соңунда ал акчаларды бир нече эсе пайыздары менен кайтарып алат. Натыйжада, өндүрүштүн чыгымдары көбөйүп, баалар көтөрүлөт. Анын үстүнө, банктардын рибавий карыздарды берүүсү коомдо өндүрүштү басаңдатып, атаандаштыкты (конкурнецияны) жоготот жана кымбатчылыкка кириптер кылат. Жергиликтүү банктар аларга коюлган аманаттарды чет элдик ири банктарга кредитке беришет. Чет элдик ири банктар ал акчаларды кайрадан ошол мамлекетке чоңураак пайыздар менен карызга беришет. Натыйжада, жергиликтүү банктарга коюлган аманаттар чет элдик банктарга чыгып, андан кийин кайрадан баштапкы мамлекетке кайтып келип, аманатка койгон адамдардын өздөрүнө жана алардын коомуна жаңы финансылык көйгөйлөрдү жаратат. Мунун себебинен өлкөдө салыктар көбөйүп, баалар көтөрүлөт, өндүрүш начарлайт жана жумушсуздук күчөйт. Натыйжада, мамлекет атынан бөлөк эч нерсеси калбай калганга чейин алсырап бара берет жана анын байлыктарын капитализм түзүмүнүн жырткыч-ажыдаарлары талап-тоной беришет.

Бул акыйкаттардын бардыгы токчулук (Ислам) түзүмү менен жокчулук (капитализм) түзүмүнүн ортосунда үлкөн айырма бар экендигин айгинелеп турат! □

АКШ ДОЛЛАРЫНЫН БАШКА ВАЛЮТАЛАРДАН УСТӨМДҮГҮ ЖАНА АНЫН КЕСЕПЕТТЕРИ

Мухаммад Ханафий Ягмур

Акча – бул товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн наркынын өлчөмү. Ал товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү алмаштырууда колдонулат. Байыркы доорлордон бери адамдар түрдүү нерселерди акча катары пайдаланып келишкен. Ошондой эле, тарыхта адамдар акча катары алтын, күмүш жана жез сыяктуу металлдарды колдонуп келишкен. Алардын арасынан алтын менен күмүштү жалпы адамзат бирдиктүү акча бирдиги катары эсептешкен. Алтын акча түзүмү дүйнөнүн бардык өлкөлөрүндө колдонулуп келип, 1971-жылы АКШ долларынын эркин алмашымдуулугу жарыяланган учурдан тартып жокко чыккан.

Акча мамилелеринде колдонулган алтын түзүмү негизги үч формада болгон:

1-Алтын монета түзүмү. Бул түзүм Биринчи дүйнөлүк согушка чейин иштеп келген. Бул түзүмдө жүгүртүүдөгү 100% алтын эквивалентине барабар болгон, ошондой эле, алтынга алмаштыруу мүмкүн болгон алтын монеталар жана кагаз акчалар колдонулган.

2-Алтын куймалар түзүмү. Бул түзүм Биринчи дүйнөлүк согуш аяктагандан кийинки жылдарда иштеди. Бул түзүмдө жүгүртүүдөгү кагаз валюталар алтынга жараша басып чыгарылган, бирок аларды алтынга алмаштыруу белгилүү стандарттарга, шарттарга жана мыйзамдарга чектелип турган. Бул түзүм кыска мөөнөткө чейин колдонулуп, 1931-жылы жокко чыгарылган.

3-Алтын (валюта) алмашуу түзүмү. Бул түзүмгө ылайык, улуттук валюталар алтынга түзмө-түз конвертацияланбайт (алмашылбайт). Ошондой эле, бул түзүмдө кайсы бир өлкөнүн акчалары алтынга түздөн-түз байланбайт, балким алтынга алмаштыруу мүмкүн болгон башка өлкөнүн акчаларына байланат. Мындан улам, негизги өлкө жана көз каранды өлкө деген атамалар, ошондой эле, негизги өлкөнүн акчалары деген түшүнүктөр пайда болду.

Алтын акча түзүмүнүн биринчи жана экинчи формалары колдонулган учурда эл аралык төлөмдөрдө тартыштык болгон эмес. Айрыкча, Биринчи дүйнөлүк согушка чейин колдонулган алтын монеталардын наркы төмөндөбөгөндүктөн, акчалар мамлекеттер ортосунда эркин жүгүртүлгөн жана девальвация көйгөйлөрү келип чыккан эмес. Мисалга алсак, Усманий мамлекет

валютасынын жалпы девальвациясы 1326-жылдан 1740-жылга чейинки 414 жыл аралыгында 84%ды гана түзгөн. Бул жылына 0.20% дегенди түшүндүрөт. Башкача айтканда, бул өз наркында өзүнө (алтынга) таянган, жүздөгөн жылдар бою алтынга карата наркын түшүрбөй, туруктуу сактап турган жападан-жалгыз валюта болгон.

Алтын – бул бүткүл дүйнө кабыл ала турган валюта. Аتكени, алтын металл катары эч качан кадырсызданбайт. Алтынды өндүрүү чектелген болуп, аны адамдардын каалоосуна жараша көбөйтүү же азайтуу мүмкүн эмес. Ошондой эле, бүгүнкү күндө колдонулуп жаткан кагаз банкнотторун рынокто көбөйтүү же азайтуу мүмкүн, ал эми алтын болсо мындай эмес. Алтынды көбөйтүү алтын кендеринин иштешине жана ал жерден алынган алтындын көлөмүнө байланыштуу болот. Жалпысынан алганда, дүйнө жүзүндөгү алтындын жылдык өндүрүлүшү чектелүү. Анын үстүнө, казып алынган алтындардын бардыгын түздөн-түз акчага айландыруу дагы мүмкүн эмес, анткени алтын өнөр жайдын түрдүү тармактарында дагы колдонулат (мисалы, теле жана мобилдик өнөр жайларда колдонулганы сыяктуу). 2018-жылдын статистикасына ылайык, дүйнө жүзүндө жылына 3500 тонна алтын өндүрүлөт. Бул көлөмдө өндүрүлгөн алтын бир жагынан өнөр жайда колдонулса, кээбирлери аны зергер буюмдары же түрдүү жолдор менен байлыкты сактоо куралы катары пайдаланышат. Демек, алтын түзүмү колдонула турган болсо, жер бетиндеги алтын товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү баалоо үчүн жетиштүү болот.

Биринчи дүйнөлүк согуш, 1929-жылдагы капиталисттик түзүмдүн колдонулуусунан улам келип чыккан айтылуу «депрессия» жана Экинчи дүйнөлүк согуштунун чыгымдары себептүү пайда болгон инфляция жана жумушсуздуктун айынан көптөгөн өлкөлөр алтын түзүмүнө кайтууга аракет кылышкан. Ошого карабастан, дүйнө мамлекеттери эркин акча басып чыгарууга киришип, алтын акча түзүмүнүн кулашына алып келишти.

Оштенсе да, дүйнө жүзүндөгү АКШ долларынын үстөмдүгү Бреттон-Вудс келишимине кол коюудан башталган. 1944-жылы Бреттон-Вудс конференциясына дүйнөнүн 44 мамлекети катышып, дүйнөдөгү бардык валюталарды алтын эквивалентине ээ болгон АКШ долларына байлоого негизделген жаңы акча түзүмүн орнотуу келишими кабыл алынган. Экинчи дүйнөлүк согуштан кийин

Америка дүйнөдөгү алтын запасынын басымдуу бөлүгүнө ээлик кылып калды. 1950-жылда Вашингтондо сакталган алтындын запасы дүйнөлүк алтын запасынын 65%ын түзгөн.

Бирок, Америкада ашыкча акча басып чыгаруу, Вьетнам согушундагы чыгымдар жана дүйнө мамлекеттиринин долларга болгон талабынын күчөшү себептүү жүгүртүүдөгү акчалар алтын запасынын көлөмүнөн ашып кеткен. Мына ошол себептен, Бреттон-Вудс келишими жокко чыгарылып, 1971-жылдын декабрь айында, президент Никсондун тушунда АКШ долларынын эркин алмашымдуулугу жарыяланды. Бреттон-Вудс келишимине ылайык, алтындын 1 унциясы (31,1 гр) 35 АКШ долларына барабар болгон. Бирок бүгүнкү күндө, 2022-жылдын 4-мартындагы көрсөткүчкө ылайык, алтындын 1 унциясы 1942 АКШ долларына барабар. Башкача айтканда, соңку 50 жыл аралыгында АКШ долларынын алтынга карата наркы 5548%га арзандап кеткен.

Америка долларды алтындын эсебине ылайык басып чыгарууну талап кылган Бреттон-Вудс системасынан баш тарткандан кийин, эквивалентсиз долларды басып чыгаруу натыйжасында пайда болгон кыйынчылыктардан кутуулунун жолун тапты. АКШ өкмөтү 1972 – 1973 жылдар аралыгында королдук Сауд үй-бүлөсү менен алардын үй-бүлөлүк бийлигин бекемдөөнүн акысына мунайды доллар менен сатуу боюнча келишим түздү. Андан кийин ОПЕК¹ мамлекеттери дагы Сауд Аравиясынын артынан мунайды доллар менен сатууга макул болушту. Ошондой эле, мунай сатып алууну каалаган мамлекеттер дагы аны доллар менен сатып ала башташты. Бул кадам алтын эквивалентине ээ болбогон доллардын дүйнө мамлекеттери тарабынан кабыл кылынуусуна жана анын резервдик валюта катары сакталуусуна өбөлгө түздү.

Айрыкча, 1971-жылда АКШ долларынын эркин алмашымдуулугу жарыя кылынгандан кийин, дүйнөлүк рыноктордо доллардын сунушу күчөдү. Ошондой эле, долларды алтынга байлоо жокко чыгарылгандыгы себептүү АКШ Федералдык резервдик банкы дүйнөлүк рынокторго 6 центтен турган кагаздарды таратуу менен бардык дүйнөлүк экономикаларда долларлаштыруу көйгөйүн келтирип чыгарды. Долларлаштыруу тар же кеңейтилген акча-кредиттик саясатты колдонуу менен АКШ долларынын башка

---

¹ Мунай экспорттоочу өлкөлөрдүн уюму (МЭӨУ)

өлкөлөрдүн валюталарына карата наркынын өсүшүн жана жогорулашын камсыздады.

Мисалга алсак, 2008-жылдын январь айында дүйнөлүк кризис башталган учурда Федералдык резервдик система жүгүрткөн банкноттордун таза наркы 817 миллиард 367 миллион долларды түзгөн. Ал эми 2022-жылдын февраль айында бул көрсөткүч 2 триллион 232 миллиард 107 миллион долларды түздү. Ушул эле датадагы маалыматка ылайык, Федералдык резервдик баланстын көрсөткүчтөрү 922 миллиард 187 миллион долларды жана 8 триллион 928 миллиард 129 миллион долларды түзгөн. Башкача айтканда, Америка бул мезгил аралыгында акча массасы боюнча 1 триллион 414 миллиард 740 миллион долларлык $M0^1$ басып чыгарган. Эгер буга $M1$, $M2$ жана $M3$ төрдү, ошондой эле, карыздарды жана башка каражаттары кошо турган болсок, жалпы акча массасы мындан ондогон эсеге көп болуп чыгат.

Бреттон-Вудс системасы жана бардык валюталардын долларга байлануусу себептүү дүйнөнүн бардык мамлекеттери өздөрүнүн борбордук банктарында АКШ долларын резервдик валюта катары сактоону акча-кредиттик саясаттын негизги бутактарынан деп эсептей баштады. 1944-жылы аталган келишим кабыл алгандан кийин, ар бир мамлекет өздөрүндөгү доллардын көлөмүнө жараша жергиликтүү валюталарды басып чыгарууга мүмкүнчүлүк алышкан. Анткени, ал кезде доллар алтын эквивалентине ээ болчу. Бирок, 1971-жылы ошол кездеги АКШ президенти Ричард Никсон долларды алтынга байлоону жокко чыгарганына карабастан, АКШ доллары дүйнөлүк расмий валюта бойдон кала берди. Жада калса, бүгүнкү күндө АКШ менен олуттуу түрдө атаандашып жаткан Кытай жана Орусия мамлекеттери дагы өз казыналарында ири көлөмдөгү АКШ долларын сактап турушат. Учурда, дүйнө жүзүндөгү 146 борбордук банктын резервдериндеги АКШ долларынын үлүшү 64%ды түзөт.

Бүгүнкү күндө дүйнөдөгү сооданын басымдуу бөлүгү АКШ доллары менен жүргүзүлүүдө. Дүйнө жүзүндөгү соодада АКШнын товарларына жана кызмат көрсөтүүлөрүнө тиешеси жок болгон 7 триллиондон ашуун доллар жүгүртүлүүдө. Американын мунайды доллар менен сатып алууну шарт кылып коюусу долларды эл аралык соодадагы негизги өлчөөгө айландырды. Учурда дүйнөлүк сооданын 88%ы АКШ

---

¹ $M0$ – жүгүртүүдөгү накталай акчалар, банктагы сакталган акчалар жана банкноттор.

доллары менен, 32%ы евро менен жана 17%ы Жапон йени менен жүргүзүлүүдө.

Азыркы учурда дүйнө мамлекеттери өздөрүнүн валютасынан көрө АКШ долларына көбүрөөк сүйөнүп калышты. Алар эл аралык соодадагы тең салмактуулукту сактап калуу жана учурдагы эсептин тартыштыгынын алдын алуу үчүн АКШ доллары, евро жана Жапон йени сыяктуу чет элдик резервдик валюталарды сакташууда.

Доктор Мухаммад ал-Малкавий өзүнүн «Исламдын жогорулашы жана капитализмдин кулашы» аттуу китебинде мындай деген: «Дүйнөдөгү валюта курсунун туруксуздугу жана мамлекеттердин чет элдик валюталарга карата курсту көтөрүп-түшүрүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болуусу бүткүл дүйнөдөгү көйгөйлөрдүн булагы болуп калды. Мисалга алсак, 2008-жылдагы экономикалык кризисте Кытай өзүнүн ири көлөмдөгү долларлык резервдеринен катуу кабаатырга түшкөн. Анткени, АКШ долларынын наркы 10%га арзандай турган болсо, өз резервинде 1,4 триллион чет элдик валютаны сактап турган Кытай 104 миллиард доллар жоготууга учурайт».

2022-жылдын январь айындагы Эл аралык валюта фондунун отчетуна ылайык, кээ бир мамлекеттердин резервдери төмөнкүдөй:

Америка: 249 551 000 000 \$

Англия: 227 551 000 000 \$

Кытай: 3 577 473 000 000 \$¹

Орусия: 630 212 600 000 \$²

Жапония: 1 448 095 000 000 \$

Индия: 632 079 530 000 \$

Сауд Аравиясы: 446 796 680 000 \$

Түркия: 109 717 000 000 \$

Жогорудагы сандарга кылдат назар сала турган болсок, эң ири суммадагы чет элдик валюта резервин сактаган өлкө азыркы учурда Америка менен атаандашууда алтына ат салдырбаган Кытай экендигин жана андан кийинки орунда Орусия турганын көрүүгө болот. Ошондой эле, бул сандар кээбир өлкөлөрдүн Америка менен атаандашып жаткан болсо дагы, алдыдагы коркунучтарга туруштук берүү үчүн өздөрүнүн экономикасын күчтүү бойдон сактап калуу максатында долларлык резервдерин жогорку деңгээлде сактоого аракет кылып жатышканын айгинелеп турат.

---

¹ Бул сумманын 1 триллион доллардан ашыгы АКШнын казыналык облигацияларынан турат.

² Орусия ээлик кылган резервдердин көпчүлүк бөлүгү өлкө аймагынан тышкарыда жайгашкан.

Эл аралык валюта фондунун (ЭВФ) билдирүүсүнө ылайык, чет элдик банктардагы жалпы резервдердин 61%дан ашыгы АКШ долларынан турат. Ошол эле учурда, дүйнө мамлекеттеринин карыздарынын 40%ы дагы АКШ долларына байланган. Андан тышкары, дүйнөлүк резервдик абалдын басымдуу бөлүгү АКШ экономикасынын күчүнө жана АКШнын акча рынокторундагы үстөмдүгүнө көз каранды. АКШнын учурдагы эсебинин тартыштыгына жана триллиондогон тышкы карыздарына карабай, Америка казыналык облигациялары эл аралык каржы түзүмүндөгү эң коопсуз казына бойдон калууда.

АКШ доллары дүйнө мамлекеттери үчүн үстөм валюта болуп турганы менен, виртуалдык экономика өөрчүп бара жаткан дүйнөдө Америка түзгөн каржы түзүмү көпкө узабайт деген сөздөр айтылууда. Эксперттердин айтымында, бул каржы түзүмүн узак мөөнөткө сактап туруу мүмкүн эмес. Ошондуктан, учурда долларга альтернатива болуучу биткоин сыяктуу башка валюталарды издөө жүрүп жатат. Эл аралык (резервдик) валютага ээ болгон мамлекет өзүнүн позициясын коргоосу жана сактап калуусу үчүн анда өлкө бюджетиндеги тартыштык жана тышкы карыздар сыяктуу маселелерде жетиштүүлүк болушу шарт.

Сөз соңунда айтарыбыз, азыркы учурда АКШ доллары дүйнөнүн бардык өлкөлөрүндө негизги жана үстөм валюта болуп турганы менен, бул абалдын көпкө чейин уланышы күмөндүү. Ошондуктан, бул көйгөдү чечүү үчүн доллардын ордун басуучу альтернативдүү валютаны издөө жүрүп жатат. Шек-күмөнсүз, алар издеп жатышкан альтернативдүү валюталардын арасынан эл аралык төлөмдөр үчүн туруктуулукту орнотуучу эң жарактуу валюта – бул алтын. Тилекке каршы, капиталисттердин жулкунуусу жана виртуалдык экономикага жол ачуусу кайрадан эле дүйнөдөгү байлыктарды бир ууч байлардын колуна чогултуп, алтын стандартын кайрадан турмушка кайтарууга болгон чакырыктарды басып келишүүдө. Жада калса, Америка үстөмдүгүнө нааразы болгон Кытай жана Орусия сыяктуу мамлекеттер дагы соода келишимдеринде улуттук валюталарына гана таянышып, алтын түзүмүн колдонууга эч кандай аракет кылбай келишүүдө. Арийне, алтын экономиканы турукташтыруу жана эл аралык төлөмдөр үчүн жападан-жалгыз татыктуу валюта экендигин эч ким жокко чыгара албайт. А бирок, Америка үстөмдүгүнө каршы болгон Кытай, Орусия жана башка өлкөлөрдө дагы капиталисттик түзүм татбик кылынууда, ошондой эле, алардын ар биринде миллиарддаган доллар байлыктарга ээлик кылган капиталист байлар бар. □

**МАМЛЕКЕТ МЕНЕН КООМ ОРТОСУНДАГЫ БӨЛҮНҮҮНҮ
ЖОЮУ
(ПАКИСТАНДЫН МИСАЛЫНДА)**

Мухандис Муъиз – Пакистан

Пакистан саясий режиминдеги соңку учурларда болуп өткөн бир нече өзгөрүүлөр мамлекеттин алсыздыгы жана өз бийлигин таңуулоого жөндөмсүздүгү тууралуу талкууларды, талаш-тартыштарды келтирип чыгарды. Мындай өзгөрүүлөрдүн бири Пакистан мамлекетинин Пакистан талиптери (Пакистан бийлигине каршы он жылдан ашуун убакыттан бери согушуп келген пуштун согушкерлеринин толук уюшууга ээ болбогон жамааты) менен сүйлөшүүлөргө баруусу болду. Ошондой эле, Пакистан бийлигинин «Техрик-и Лаббайк Пакистан» жамаатына тыюу салуусу, андан кийин аталган жамаат менен келишим түзүп, ага саясий партия катары гана иш алып барууга уруксат берүүсү болду. Эки учурда тең өлкөдөгү либералдык интеллигенция мамлекеттин күчтүү жана уюшкан топторго каршы турууда алсыздык кылганын айтып, сындап чыгышты. Өз кезегинде, Пакистан бийлиги мындай кадамдарды уюшкан кыймылдардын саясий кысымдарына туруштук берүүгө саясий эрктин жоктугу менен актоого аракет кылды.

Мамлекеттин алсыздыгы тууралуу талкуулар муну менен эле чектелип калбады. Либералдык интеллигенция мамлекеттик чиновниктерди, саясий жетекчилерди жана башкаруучуларды азыркы Пакистан мамлекети таянган илманийлик пайдубалына жана илманийлик идеалдарына каршы чыккан күчтүү агымдарга каршы мамлекеттик бийликти колдонбогондукта айыптап чыгышты. Мындай айыптоолор коомдун Ислам саясатта жана мамлекетти башкарууда борбордук ролду ойношу керек деген фикрат астына бириге баштаганына ишарат кылып турат. Бирок күчтүү жана кең көлөмдүү колдоого ээ болуп турган Исламдын саясий ролун кээбир тараптар мамлекеттин ишмердүүлүгү үчүн «коркунуч» жана көйгөй катары санашууда. Алардын назарында, мындай багыт коомдун радикалдашуусуна алып барат, ошондуктан, мамлекет зордукчул болбосо дагы «экстремисттик» жамааттардын булактарын курутуу үчүн диний медреселердин ордуна «жаркын муътадилдикти» татбик кылуу жана окуу программаларын «реформалоо» аркылуу коомдун радикалдашуусунун алдын алууга милдеттүү.

Пакистан мамлекети коомго улам өрчүп туруучу «көйгөй» катары кароодо жана мамлекет чиновниктери коомду өздөрү

каалаган көрүнүшкө өзгөртүүгө умтулушууда. Мамлекеттин мындай көз карашы абдан көйгөйлүү. Либералдык интеллигенция мамлекетти диалогго барбай турган, катаал мүнөздүү институт катары санашууда. Биз Пакистан – Ооган чек арасынын түндүк-батышындагы пакистандык пуштундар аймагындагы көтөрүлүшкө назар сала турган болсок, либералдар жана мамлекеттик чиновниктер бул көтөрүлүштү мамлекеттин зордук-зомбулукту ооздуктоо аракеттерине каршы каратылган, мамлекеттик эмес зордукчул күчтөрдү келтирип чыгарган рекциялык кыймыл катары баалашты. Бул болсо вакыйлыкты туура эмес сүрөттөө болчу. Акыйкатта, пуштундардын көтөрүлүшү Американын аймактагы саясатына моюн сунуп жаткан Пакистан бийлигинин тышкы саясатына каршы багытталган болчу. Пуштун уруулары Пакистан бийлигинин Америкага баш ийүүсүнө б.а. пуштундарды Американын аймактагы көрсөтмөлөрүнө баш ийдирүүгө умтулуп жаткан бийликтин саясатына каршы чыгышкан. Арадан көп өтпөй, Американын аймактагы саясаты аскердик операциялардан саясий сүйлөшүүлөргө өзгөргөндөн кийин, пуштундардын көтөрүлүшү басаңдай түштү жана Америка аталган аймактан чыгып кеткенден кийин, көтөрүлүш биротоло токтоду. Ушундан улам, либералдардын жана пакистандык чиновниктердин мамлекетке болгон көз карашынын каталыгы ашкере болду. Мамлекеттин бийлиги жана токтомдору коомго күч колдонуу менен таңууланбашы керек, балким мамлекет бийлиги жана жетекчилиги, акыйкатта, саясий консенсусту чагылдырышы керек. Түпкүлүгүндө, мамлекет бийлиги саясий консенсуска кызмат кылуучу саясий вужуд. Эгер мамлекет саясий консенсуска жеткендигин билдирип, бирок көпчүлүк аны четке кагып жаткан болсо, анда мамлекет бийлиги жана анын мыйзамдуулугу экиленүүнү жаратат. Мындай учурда мамлекет тарабынан берилген буйруктарды күч менен ишке ашыруу мүмкүн эмес.

«Техрик-и Лаббайк Пакистан» жамаатынын абалы дагы жогоруда келтирилген мисалга окшош. Анткени, аталган жамаат дагы мамлекеттин тышкы саясатына каршы чыккан. Алардын айтымында, мамлекеттин тышкы саясаты экономикалык кызыкчылыктарды Расулүллах ﷺдин аброюнун дагы жогору коюуда. Ислам Набий Мухаммад ﷺдин аброюн – кандай баа менен болсо дагы – коргоону важиб кылган. Исламда сөз эркиндиги жок жана Ислам эч бир адамга сүйүктүү пайгамбарыбыз Мухаммад

ﷺдын аброюна шек келтирүү укугун бербейт. Ошондуктан, мусулман жетекчилери Ислам мукаддасаттарына шек келтирүүгө батынган мамлекеттерди жана шахстарды жоопко тартуусу керек. Ал эми Пакистан бийлиги кафир Франция мамлекетине каршы туруудан жана Франция элчисин өлкөдөн чыгаруудан баш тартуу менен өлкө аймагында шаръий көйгөйдү келтирип чыгарды. Бул орунда мамлекет коом талап кылган саясий консенсусту ишке ашыра албады. Мындай учурда мамлекет коомго өз бийлигин таңуулай албайт жана алдыга карай багыт ала албайт.

Ушул жерден мамлекет түшүнүгү тууралуу дагы да тереңирээк суроолор жаралат: Мамлекеттин өзү башкарып жаткан коомдон бөлүнгөн идеалдары жана кыйматтары болушу мүмкүнбү? Мамлекет коомдон бөлүнгөн институтпу же анын өкүлчүлүгү жана уландысыбы? Мамлекеттин өзүнө таандык, коомдон бөлүнгөн каалоолору болобу же мамлекет коом талап кылган нерселерди ишке ашыруучу куралбы?

Акыйкатта, мамлекет – бул коомдун аткаруучу органы, өкүлчүлүгү жана уландысы. Мамлекет менен коом ортосундагы саясий консенсус жалпы адамдар саясий коом катары бирдиктүү кабыл алган идеалдарды жана кыйматтарды ишке ашыруу үчүн түзүлөт. Андан кийин бул идеалдар жана кыйматтар башкаруунун негизин калыптандырат. Ошондой эле, мамлекеттик структуралар жана ишканалар дагы мына ошол идеалдардын жана кыйматтардын негизинде түзүлөт. Мамлекеттин өзүнө таандык фикири болбойт, ал болгону саясий консенсусту аткаруучу орган. Ошондуктан, мамлекет менен коомду бири-биринен бөлүнгөн, эки башка жээк катары саноо туура эмес, анткени түпкүлүгүндө алар бир бүтүндүк болуп саналат.

Бүгүнкү күндөгү мамлекет менен коом ортосундагы бөлүнүүнүн себеби колонизаторлук башталган доорго барып такалат. Европалык колонизаторлор Усманий Халифалыкты кулатышып, мусулмандардын жерлерине чет элге кызмат кылган жасалма мамлекеттерди орнотушту. Ал мамлекеттер Батыш коомдорунун идеалдарына жана кыйматтарына негизделип, Ислам жерлерине эгилген чет элдик дарактар сыяктуу болчу. Бүгүнкү күнгө чейин мына ошол Батыш жана Европа колонизаторлугунун таасири уланып келүүдө. Бул мамлекеттер чет элдик коомдордон көчүрүп алынган фикирлердин негизине курулгандыктан, Исламий коомдорду өзгөртүп, аларды Батыш идеалдарына жана

кыйматтарына бурууга аракет кылып келишет. Мына ушул мамлекет менен коом ортосундагы ажырым Ислам ааламынын төмөндүгүнө жана кыйроосуна себеп болуп келүүдө. Мамлекет менен коом ортосундагы бул бөлүнүү жоюлуп, Ислам дүйнөсүндө табигый жол менен Ислам мамлекети – Халифалык тикеленген учурда Ислам Умматы кайрадан азиздигине кайтып, гүлдөп-өнүгөт. Мына ошондо Исламий коомдордо саясий биримдик – консенсус ишке ашып, жалпы мусулмандар Аллах Субханаху ва Таала түшүргөн дин менен өкүм жүргүзүү фикраты астында биригишет. Аллах Таала айткан:

﴿وَأَنْ أَحْسَمُ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلْنَا لَهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ لَوْحَدَرُهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلْنَا
إِلَيْكَ﴾

«(Эй Мухаммад), алардын арасында Алла түшүргөн нерсе (дин) менен өкүм кылгын, алардын көңүл-кушу каалаган нерселерге ээрчибе жана да Алла сага түшүргөн өкүмдөрдүн айрымдарынан сени буруп фитна – эки анжылыкка салып коюуларынан этият бол!» [5:49] □

**ЛИБЕРАЛИЗМ, ДЕМОКРАТИЯ, ИЛМАНИЙЛИК
(СЕКУЛЯРИЗМ) ЖАНА КАПИТАЛИЗМ ОРТОСУНДАГЫ
АЖЫДААР МАМЛЕКЕТ МЕНЕН КАРЫШКЫР АДАМ**

Саир Салама Абу Малик

Эгер биз демократиялык, илманийлик, капиталисттик жана либералисттик философиялардын Батыш хазаратын калыптандыруудагы жана анын моделин түзүүдөгү ойногон ролуна, ошондой эле, анын амалий вакыйлыкта чагылдырылуусуна көңүл бура турган болсок, бул философиялар арасынан демократиянын маанилүүлүк жагынан эң акыркы орунда экендигин көрөбүз. Анткени, демократия философиялык негизинде либерализмге карама-каршы келет. Батыш өлкөлөрү «Биз демократиянын асыл үлгүсүбүз», деп төш кагышып, башка өлкөлөрдү «авторитардык» жана «диктатуралык» башкарууда айыптап келишкени менен, өздөрү байкабаган абалда демократиянын фикирий негиздерине каршы келген түзүм менен жашап жатышат. Батыш иш жүзүндө бийлик азчылыктын фикирин гана чагылдырышын, көпчүлүктүн фикирин чагылдыруу мүмкүн эместиги көйгөйүн чечүүгө аракет кылбаганын, бийликти үч бутакка бөлүү принцибине доо кетиргенин жана бийликти коомго жетекчилик кылган азчылыктын колуна тапшырганын ашкере түрдө моюндабай келүүдө. Алардын тарыхы демократиялык жол менен шайланган режимдерди өз кызыкчылыктарына төп келбей калган учурда бийликтен кулатышкан окуяларга толуп турат. Ошондуктан, аларда **демократия фикраты жасалма дем алдыруучу аппарат менен жашап жатат** деп айтууга толук негиз бар. Акыйкатта, демократия фикратынын бүгүнкү күнгө чейин жашап келе жаткандыгынын себеби аны Батыш кыйматтарын (баалуулуктарын) жарнамалоодо, шайлоо кампаниялары учурунда адамдарга жетекчилерди өз каалоолору менен тандап жаткандай көрсөтүүдө, иш жүзүндө азчылыкты түзгөн саясий партиялар жана жетекчи топтор кабыл алган чечимдерге мыйзамдуулук түсүн берүүдө, башка өлкөлөрдөгү режимдерди авторитардык башкарууда айыптоодо, ошондой эле, чыныгы өзгөрүүнү эңсеген элдерди алдап, аларды баскычма-баскыч өзгөрүү фикратына бурууда курал катары колдонуудан башка нерсе эмес.

Батыш хазараты адамдар ойлоп тапкан саясий түзүмдөр жана фикирлер бир заматта пайда боло бербестигин, ошондой эле, бул фикирлерди коомдо бар болгон фикирлерге альтернатива катары сунуштоо дагы оңойлук менен ишке ашпастыгын, балким ал бир

нече баскычтар аркылуу гана мүмкүн болорун түшүндү. Коом бул фикирлерди кабыл алуусу үчүн ага ыңгайлуу шарттар жана менталитеттер калыптанышы зарыл. Ошондуктан, философтор жана муфаккирлер алгач негизги көйгөйлөргө бир заматта чечим беришип, бул чечимдер коомдо турукташып, орношуп калгандан кийин, бул чечимдерди татбик кылуу себептүү келип чыккан коомдогу экинчи даражалуу, башка көйгөйлөрдү чечүүгө киришет. Мына ошентип, муфаккирлер башынан көздөгөн «баарын камтып алуучу» саясий түзүмгө жетүү идеологиясына карай жакындап бара беришет. Мына ушул жааттан алып карай турган болсок, илманийлик Батыш хазараты үчүн эки маанилүү ролду ойноот:

1-Коомду жана жеке адамдарды илманийлештирүү.

Батыш хазараты илманийлик фикратын коомду жана жеке адамдарды акырындык менен толук түрдөгү илманийликке көчүрүү үчүн колдонот. Башында илманийлик кээбир шахсий кыйматтарга эркиндик берет же коомдун кээбир диний жана ахлакий кыйматтарды кармануусуна уруксат берип коёт. Мисалга алсак, үйлөнүү, ажырашуу жана маркумду узатуу сыяктуу иштерди адамдардын диний ишенимдерине ылайык аткаруусуна калтырат. Ошондой эле, жакшылык жана жамандык түшүнүктөрү, гендердик теңдик түшүнүгү, бир жыныстуу баш кошууларга болгон көз караш сыяктуу иштерди дагы мисал кылууга болот. Илманийлик үй-бүлө институтун убактылуу түрдө чиркөө же дин мыйзамдарына ылайык тартиптөөгө уруксат берет, коомдун бир жыныстуу баш кошууларды четке кагуусун кабыл кыла берет жана жеке адамдын диний ишенимдеринен келип чыккан абалда кайрымдуулук иштерин аткаруусун дагы макул көрөт. Илманийлик бул нерселерге убактылуу түрдө уруксат берүү менен коомду илманийлештирүүдөгү зарыл болгон башка маселелерди ишке ашырууга аракет кылат. Бул жаатта өз максаттарына жеткенден кийин, жогоруда айтылган маселелерге кезек келет. Мына ошондо, илманийлик үй-бүлө институтуна болгон диний көз карашка каршы чабуулга өтөт. Диндин турмуш иштерин тартиптөөгө алсыз экендигин далилдөө максатында диний көз караштарга каршы радикалдуу кадамдарга бара баштайт. Ал «гомосексуализм» маселесин козгоп, аны динге каршы күрөштө эң таасирдүү курал катары колдонот жана коомду диний көз караштардан арылып, «гомосексуализмге» илманийлик көз карашы менен мамиле кылууга мажбурлай баштайт. Алар «гомосексуализмди» жакшы

көрүшкөндүгү үчүн эмес, балким анын коомду толук түрдөгү илманийликке көчүрүүдө диний көз караштарга каршы күрөшүү үчүн эң ийгиликтүү каражат болгондугу себептүү гана мындай кадамдарга барышат.

Андан тышкары, илманийлик жакшылык жана жамандык түшүнүктөрү адамдардын иш-амалдары үчүн негизги өлчөө болушуна каршы күрөшүп, жеке адам үчүн пайда алып келе турган иштерди гана жакшылык катары саноого басым жасайт. Ошентип, илманийлик коомдогу фикирлердин кыйматтарга, адеп-ахлакка жана динге болгон байланыштарын үзүп, аларды бир гана материалдык пайдага негиздөөгө умтулат, ошондой эле, коомдук өлчөөлөрдү жана жана үрп-адаттарды жокко чыгарат. Демек, илманийлик бул коомду илманийлештирүү операциясынын өнүгүү деңгээлине жараша коомду улам бир баскычтан кийинки баскычка көчүрүп өтүүчү кербендин кызматын аткарат. Бул кербен алгачкы баскычтарда динди мамлекеттен ажыратууга гана басым жасаса, бара-бара кийинки баскычтарга т.а. коомду адеп-ахлактан, динден жана кыйматтардан алыстатуу менен толук түрдөгү илманийлештирүү баскычтарына көчүп өтөт. Илманийликтин алгачкы ролу мына ушул.

2-«Ажыдаар мамлекет» үлгүсүн калыптандыруу.

Илманийликтин Батыш хазаратындагы ойногон экинчи маанилүү ролу – бул «Ажыдаар мамлекет» үлгүсүн калыптандыруу. Ага ылайык, илманийлик жеке адамдардын колу менен курулган мамлекетти «ажыдаар» үлгүсүнө айлантат. Натыйжада, бийлик теңдешсиз күчкө ээ болуп, өлкө ичиндеги коопсуздукту жана тышкарыдагы тынчтыкты кепилдеп берүүчү жалгыз жырткычка айланат. Башкача айтканда, мамлекет жалпы жарандардын башкы кызыкчылыгы болгон коопсуздукту камсыздоочу ири жана күчтүү болгон жасалма механизм катары калыптанат. Мына ошентип, мамлекет ырайымсыз, каардуу күч катары жалпы элди өз табиятына моюн сунуудан тосуучу өткүр кылычка айланат.

Андан кийин мамлекет жасалма түрдө ички жана тышкы коркунучтарды келтирип чыгаруу, же болбосо, кимдир бирөөлөрдү душман катары таанытуучу саясатты алып баруу аркылуу элдерди өз акы-укуктарынан жана талаптарынан акырындык менен баш тартууга мажбурлап барат. Натыйжада, мамлекет жалпы элдерди толук түрдө өз чеңгелине алат. Мамлекет бул иштерди бийликтеги бир ууч жетекчи топтун б.а. жалпы элдин үстүнөн жетекчилик

кылган бир ууч карышкырлардын таасири астында ишке ашырат. Алар –көпчүлүк учурда – банктарга, трансконтиненталдык компанияларга, технологиялык жана энергетикалык компанияларга ээлик кылган байлар болушат. Мамлекет мына ошол карышкырлардын кызыкчылыктарын ишке ашыруучу органга алайнып, алардын кызыкчылыгы үчүн бүтүн дүйнөнүн эшиктерин ачат. Дүйнө мамлекеттерин кыйратып, талкалоо үчүн согуштарды келтирип чыгарат жана аларды кайра куруу үчүн келишимдерди түзөт. Дүйнөдөгү майда мамлекеттерди рибавий карыздарга батырат жана ал мамлекеттер карыздын өзүн эмес, жада калса, пайыздарын төөлөгө дагы күчү жетпей калат. Натыйжада, Батыш ал мамлекеттерге ички өнүктүрүү программаларын мажбурлап киргизүү аркылуу алардын үстүнөн абсолюттук көзөмөлдү орнотот. Мына ошол учурда илманийлик өзүнүн эң жогорку баскычына жетип, мамлекет алдындагы ролун аяктайт. Анткени, илманийлик түпкүлүгүндө абдан маанилүү болгон капиталисттик неолиберализм мабдасына багытталган. Анда мамлекеттин милдети дүйнө жүзүндөгү элдерди капиталисттик либералдарга моюн сундуруу үчүн улам бир баскычтан кийинкисине көчүрүп туруучу кербендин ролун аткарууга чектелет. Ал эми либерализм доорунда болсо мамлекеттин милдети жеке менчикти коргоого, келишимдерди түзүүгө, саясий талкууну экинчи даражалуу, майда-чүйдө иштерген чектөөгө жана экономикалык жарылуу жүз берген учурда капитал ээлерин салык төлөөчүлөрдүн эсебинен куткарып калууга гана чектелип турат.

Либерализмде мамлекет концепциясына, ошону менен бирге, ага философиялык жана практикалык жактан карама каршы келген демократия фикратына болгон катуу душмандыкты көрүүгө болот. Ага ылайык, мамлекет бир баскычтан кийинкисине көчүп туруучу, качып кутулгус жамандык. Бирок мамлекет жеке менчик жана капитал ээсинин кайда болбосун эркин рынокко кирүү, ошондой эле, экономикалык уюмдарды, компанияларды жана секторлорду менчиктештирүү эркиндиктерине кийлигишпөөсү зарыл. Мына ошондо Батыш хазараты өзүнүн соңку жана катаал баскычына т.а. «Кайра жаралуу (Реннесанс)» доорундагы теоретиктер айтып чыккан **«капиталисттик либерализм»** баскычына жетет. Бул фикраттын негиздөөчүлөрү алгач аны дароо ишке ашыра алышпаган жана аны ишке ашыруу илманийлик фикратын курал катары колдонуу аркылуу бир нече коомдук өзгөртүүлөрдү

ийгиликтүү аякташкандан кийин гана мүмкүн болорун түшүнүшкөн. Бул коомдук өзгөтүүлөрдү ишке ашыруу учурунда аша чапкан либералисттерди ооздуктоого умтулган, ошондой эле, бул фикраттын белгилүү максаттарга ээ болгон фикирий калыпка айланып калуусуна каршы чыккан теоретиктердин тобу чыкты, бирок алар ийгиликке жете алышпады. Анткени алардын философиясы классикалык либерализмди тирилтүү менен гана чектелип калбастан, аны ашынган, адамдардын канын соргон жырткыч күчкө айлантууга устулган жаңы муундун жардамы аркылуу капиталисттик неолиберализм үлгүсүн калыптандырууну көздөгөн чыныгы күчтөрдүн кызыкчылыктарына төп келбейт эле. Демек, Батыш хазаратындагы эң коркунучтуу фикрат бул – либерализм жана анын жаңы образы болгон капиталисттик неолиберализм. □

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْلَعُهُ وَلَا يَخُونُهُ» «Мусулман мусулмандын боордоңу. Аза зугум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p align="center">Блинкен Сауд Аравиясы менен гейлердин укуктарын талкуулады жана АКШ өкүлдөр палатасы бир жыныстуу баш кошууларга уруксат берди</p>		
<p>АКШнын мамлекеттик катчысы Энтони Блинкен «Politico» гезитине берген маегинде Саудиянын расмий өкүлдөрү менен жолугушууларында «гейлердин» укуктары маселесин «ар дайым» көтөрөрүн айтты. Ал өз сөзүндө: «Биз Саудиянын тышкы иштер министри ханзаада Файсал ибн Фархан аали Сауд менен «ЛГБТ өкүлдөрүнүн» укуктарын талкуулоо боюнча реалдуу кызматташуу алып баруудабыз. Бирок, адам укуктары Америка тышкы саясатынын бир гана бөлүгү. Биз жасап жаткан ар бир иш реалдуулукта чалгылдырылышы зарыл», - деп билдирди. Ошону менен бирге, АКШ Конгрессинин Өкүлдөр палатасы 2022-жылдын 20-июлунда бир жыныстуу баш кошууларга уруксат берүүчү мыйзам долбоорун 267 макул жана 157 каршы добуш менен кабыл алды. Бул мыйзам долбооруна колдоо көрсөтүүдө 47 республикачы калган демократтарга кошулушту. Ак үйдүн билдирүүсүнө ылайык, «Баш кошууну урматто» мыйзамы бир жыныстагы жана башка-башка улуттагы жубайлардын баш кошуусун федералдык жактан таануу укугун бекитет.</p> <p>Ал-Ваъй: Энтони Блинкендин гомосексуализмге болгон даъватты – уятсыздык жана бети жоктук менен – АКШ тышкы саясатынын бир бөлүгү катары эсептөөсү, ошондой эле, АКШ Өкүлдөр палатасынын ички саясатта бир жыныстуу баш кошууларга уруксат берүүчү мыйзам долбоорун кабыл алуусу алардагы кыйматтардын кыйрап бүткөнүнөн кабар берет. Бул сифилис жана СПИД хазаратанын кулап жатканындыгын далили. Акыйкатта, андан арылуу жалпы адамзат үчүн зарыл болуп калды.</p>		
<p align="center">Жетекчилердин пикир келишпестиктери Талибан катарларын кыйратууда</p>		
<p>Түркиялык «Independent Turkish» веб-сайты Талибан ичиндеги бөлүнүп-жарылуу тууралуу макаланы жарыялады. Макалада айтылгандай, Талибан уюмундагы ич-ара келишпестектер бүгүнкү күнгө чейин жалпыга маалым «сыр» болуп келген болчу, бирок соңку учурларда ал келишпестиктер ачыкка чыкты жана күндөн-күнгө ырбап барууда. Талибан лидерлери арасында уюмдун жетекчиси Хайбатуллах Ахунзаданын буйруктарын сындаган түрдүү</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «أَلْسَلِمُ أَخُو أَلْسَلِمِ لَا نَظْلَهُ وَلَا يَحْدَهُ وَلَا يَخُونَهُ» «Мусулман мусулмандын боордону. Аза зугум кылбайт, аны таштан койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
<p>билдирүүлөр чыга баштады. Илгери уюм ичинде каршы фикир билдиргендерди же жогорку диний лидердин чечимдерине шек жаратууга батынгандарды тыйып коюу оңой болчу. Бирок бүгүнкү күнгө келип, бул келишпестиктер жана бөлүнүп-жарылуулар өрчүп кеткендиктен, Табиландын каршы фикир билдирүүчүлөрдү тыюуга мүмкүнчүлүгү жетпей калды. Мисалга алсақ, жакында Талибан бийлигинин тышкы иштер министри Аббас Станикзай Талибан жетекчилигинин орто билим берүү тармагында окуучу кыздардын укуктарын чектеген токтомун ачык түрдө сындады. Ошол эле учурда, Ооганстандын мурунку президенти Хамид Карзай ооганстандык аялдарды жакында кабыл алынган паранжа мыйзамына баш ийбөөгө чакырды. Макалада айтылышынча, учурдагы Талибан жетекчилиги эки жээкке бөлүнүп турат. Бир тарабында Батыш менен мамилелерди жакшыртууга ашыккан рационалдык жана прагматикалык либералдар болсо, экинчи тарапта ашынган консерваторлор турушат. Бирок бул абалдын көйгөйлүү жери Батыш менен мамилелерди жакшыртуу аркылуу сырттан ресурстарды жана каражаттарды алып келүүнү каалаган Станикзай сыяктуу рационалдык либералдардын кол астында куралдуу күчтөр жок. Ал эми ашынган консерваторлор болсо курал менен камсыздалган жүздөгөн кичи жана чоң аскер бөлүктөрүнө жетекчилик кылышат. Андан тышкары, Талибандын согуштук тажрыйбаган ээ болгон талаа командирлери дагы консерваторлор тарабында болушууда. Эскерте кетсек, алардын баары түпкүлүгүндө пуштун уруусунан жана пуштундар ортосундагы көп жылдык жаңжалдар, талаш-тартыштар бүгүнкү күнгө чейин уланып келүүдө.</p> <p>Ал-Ваъй: Арийне, бул веб-сайт жана анда чыгарылган кабар оогандыктар арасында фитна козутууну, Талибандын буйруктарын кадырсыздандырууну жана уруулар аралык кастыкты козутууну көздөп турганы баарына маалым. Бул Америка чыгып кеткенден кийин, анын чалгын кызматы тарабынан белгиленген саясат. Андан тышкары, аталган макалада түрдүү уруулардын Талибанга каршы көтөрүлүшкөнү, ошондой эле, ооган лидерлеринин Талибанга каршы жамааттык аракеттерди жана Талибанды глобалдык мамилелерге т.а. АКШнын көрсөтмөлөрүнө баш ийдирүү мүмкүнчүлүктөрүн талкуулоо үчүн Анкарада чогулушканы дагы айтылган. Бул орунда биздин Талибанга айтарыбыз: «Силер үчүн</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْتَرِمُهُ» «Мусулман мусулмандын боордоңу. Ага зүрүм кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>душмандарыңарды жеңилүүгө дуушар кылган Аллахтан бөлөк жардамчы жок. Бул согушта толук жеңишке жетүүчү үчүн пайгамбарлык минхажындагы рошид Халифалыкты орнотуу зарыл. Ошондуктан, Халифалыкты орнотуу жолунда аракеттенип жаткандар менен кол алышкыла жана Аллахтын бүгүнкү доордогу ансарларынан болгула!».</p>		
<p>Меккедеги Харам мечитинин мурдагы имамы Адил ал-Калбанийдин жынысы шым кийип, мотоцикл мингени талкууга түштү</p>		
<p>Социалдык тармактарда тараган Меккедеги Харам мечитинин мурагы имамы Адил ал-Калбанийдин жынысы шым кийип, мотоцикл минип бара жаткан видео-тасмасы көпчүлүктүн сынына кабылды. Имам аны сындагандарга жооп катары «Бишт (чепкен сымал арабдардын улуттук кийими) кийгенде гана Исламга кызмат кылган болуп калабы?» деп айтты. Буга чейин Адил ал-Калбаний өзүнүн твиттер баракчасына: «Аллах Таала халал кылган, өзүңө жаккан нерселерди жеп-ич. Кааласаң ат, эшек, төө же танка мин. Адамдарды ыраазы кылууга аракет кылба, ийненин көзүнөн төө өтсө да адамдар эч качан ыраазы болушпайт!»- деп жазган эле.</p>		
<p>Ал-Ваъй: «Саудияда эмнелер болуп жатат?» деп суроолонуп жаткандар арбын. Акыйкатта, Мекке имамынын жынысы кийип, мотоцикл минип жүргөнүн көргөн адам анын имам катары кийинип жүргөн мурунку абалын эстеп, таңыркап бүтпөй жатканы анык. Мындан көрүнүп тургандай, Сауд Аравиясындагы Аллахтын дининен жүз буруу фитнесынын жалыны карапайым элдерден мурун аалымдарга тийип жатат сыңары. Аллахтын алдында кадыры түшүп, кулап жаткандардын абалы кандай гана өкүнүчтүү! Акыйкатка бекем болуп, жолунан тайбагандар кандай гана суктанарлык!</p>		
<p>АКШ элчиси: Саудиянын яхудийлерге карата мамилесиндеги ири өзгөрүүлөр</p>		
<p>АКШнын «антисемитизмге» каршы күрөшүү боюнча атайын элчиси Дебора Липштадт Сауд Аравиясынын яхудийлерге карата мамилесинде ири саясий өзгөрүүлөр болуп жаткандыгын жана бул өзгөрүүлөр Вашингтон менен Тель-Авив ортосундагы жаңы доордун ачылышына өбөлгө түзөрүн билдирди. Липштадт өз сөзүндө «өзгөрүүлөр болуп жаткандыгын билдирүү максатында» иш</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «أَلْمَسْلِمُ أَخُو الْمَسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَحْتَدُّهُ وَلَا يُخْفَرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордону. Аза зурум кылбайт, аны таштан койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ</p>
<p>сапарын Сауд Аравиясынан баштаганын айтты. Анын айтымына караганда, буга чейин Сауд Аравиясында антисемитизм көрүнүштөрү абдан көп болчу жана бүгүнкү күндө жүз берип жаткан өзгөрүүлөр жакшылыктын жышааны катары бааланат. Липштадт: «Бул аймакта яхудийлерге карата мамиледе көптөгөн өзгөрүүлө жүз берүүдө. Баса белгилеп кетчү нерсе, Мадинада жана Перс булуңунун башка аймактарында көптөгөн яхудий топтору бар», - деп айтты. Ошондой эле, атайын элчи Куддустагы яхудийлер университетинде сүйлөгөн сөзүндө: «Антисемитизмге каршы күрөш үзгүлтүксүз улантылышы керек. Азыркы учурда, АКШнын аракеттери ушул багытка өзгөчө басым жасоодо, бирок бул аракеттер дүйнөнүн бардык аймактарында ишке ашырылышы зарыл», - деп айтты. Дебора Липштадт «яхудийлерге каршы маанайларга каршы күрөшүү» максатындагы иш сапарында Сауд Аравиясына, Бириккен Араб Эмираттарына жана «израилге» барды.</p> <p>Ал-Ваъй: Перс булуңунун рувайбиза жетекчилери «Иран коркунучу» деген шылтоо астында яхудийлер менен жакындашууга аракет кылышып, үлкөн кылмышка кол урушууда. Бул бардык тарабынан алып караганда дагы, Умматка карата эң кооптуу кылмыш. Эскерте кетсек, Иран «израилдин» кутуруусуна эң башкы себепкер. Ал Американын саясатына ылайык иш тутуп, Перс булуңундагы жетекчилерди АКШ саясатына моюн сундуруу үчүн, ошондой эле, аталган аймакта АКШ армиясынын болуусун жана мусулман жетекчилеринин яхудийлер менен тил бириктирүүсүн актоо үчүн жасалма душман ролун аткарууда.</p>		
<p>Кытай бийлиги коронавирусту жуктуруп алгандарды издөө максатында эшиктерди бузуп, үйлөргө бастырып кирүүдө</p>		
<p>Covid-19 вирусун аныктоо боюнча алып барылган тесттердин натыйжасына ылайык, Кытайдын түштүгүндө жайгашкан Гуанчжоу шаарындагы көп кабаттуу үйдүн бир нече тургундары вирус жуктуруп алгандыгы аныкталган. Ушул себептен, Кытай бийлиги ооруга чалдыккандар менен байланышка баргандарды издей баштаган. Бийликтин айтымында, оорулуулар менен байлышка баргандар карантиндик борборлорго жаткырылуудан коркушуп, жашынып жаткан болушу ыктымал. Кытай оору жуктуруп алгандардын карантиндик борборлордон сыртта калуусуна жол</p>		

<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p>قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْرَمُهُ» «Мусулман мусулмандын боордоңу. Ага зүрүм кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсинтпейт»</p>	<p>ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
<p>бербөө үчүн covid-19 вирусунан каршы катаал «нөлдүк чыдамкайлык» саясатын колдонууда. Ошондуктан, өлкөнүн бардык аймактарында карантиндик борборлор түзүлүүдө. «Тianmi» кабар агенттигинин билдирүүсүнө ылайык, жергиликтүү бийлик өкүлдөрү жана көп кабаттуу турак жайдын жетекчилиги астында кеминде 84 үйдүн эшиктери бузулган. Андан кийин, бийлик өкүлдөрү бул иштери үчүн кечирим сурашкан.</p> <p>Ал-Ваъй: Кытай бийлигинин covid-19 вирусунан каршы катаал «нөлдүк чыдамкайлык» саясатын колдонуусу жакшы иш. Бирок ул саясатты ишке ашыруу услубдарынын зордук-зомбулукка негизделиши туура эмес. Алар ооруну жуктуруп алууда бир аз эле шектелген адамдарды карантиндик борборлорго камап жатышат жана бул уйгур мусулмандарын мыкаачылык менен камоо иштерин эске салууда. Ислам болсо мындай эпидемияларды дароолодо жана ага каршы күрөшүүдө жушмактык, боорукерлик жана мээрдүүлүк негизинде иш алып барат.</p>		
<p>Мусулмандардын сезимдерин жана динин ачыктан-ачык маскарлоо: яхудийлер Меккеде, Мадинада, Арафатта жана Саудиянын дагы башка аймактарында</p>		
<p>Орус тектүү «израиль» жараны Бенцион Ждановский өзүнүн фейсбук баракчасына Мадинадагы Набавий мечиттин ичинде түшкөн сүрөттөрүн жарыялады. Ал сауд улуттук кийимин кийип, колуна кылыч кармап, бийлеп жаткан сүрөттөрдү чыгарып, астына «Жакын арада Сауд Аравия эли яхудийлер менен жанаша турушат», деп жазган. Интернет колдонуучулары аталган постко көптөгөн негативдүү комментарийлерди жазышып, анын бул кылыгын жана ага уруксат берген Сауд бийлигин каралап чыгышты. Төмөндө алардын бир нечесин келтирип өтөбүз: «Аалымдар түрмөдө, яхудийлер Набавий мечитте!», «Сауд үй-бүлөсүнүн доорунда Ислам жана мусулмандардын душманы болгон яхудийлер Араб жарым аралында чардашып, аялдар менен көңүл ачышып, акыркы пайгамбар Мухаммад ﷺдын мечитин тебелеп жүрүшөт», «Бүгүнкү хэштег: яхудий набавий мечитте, эртеңки хэштег: яхудий набавий мечиттин минбарында, андан кийинки хэштег: яхудий Меккедеги харам мечитинин имамы?». Ошондой эле, «израилдик» 13-канал кыска метраждуу документалдык фильм чыгарды. Анда аталган каналдын журналисти Гил Тамаринин</p>		

Меккеде ыйык ажылык учурунда саякаттап жүргөнүн көрүүгө болот. Бул окуя коомчулукта чуу жаратып, натыйжада, канал жетекчилиги кечирим суроого мажбур болду. Бирок, мында дагы яхудийлер куулук кылышып, документалдык фильм Исламий Умматтын сезимдерине шек келтирүүнү көздөбөгөнүн, болгону Меккенин ыйыктыгын жана кооздугун чагылдырууну максат кылганын айтып чыгышты. Бул «израилдик» журналисттердин Сауд Аравиясына жасаган алгачкы жана жалгыз сапары эмес. Июль айынын башында ушул эле каналдын башка журналисти Алон Бен Давид Сауд Аравиясына жашыруун түрдө барып келгенин айтып, видео-тасма чыгарган. Аталган видео-тасмада яхудий журналистинин даарат алып, Эр-Рияддагы мечиттердин бирине кирип бара жатканы тартылган. Андан тышкары, «израилдин» 124-каналы бир журналистинин Эр-Рияддагы мечиттердин биринде түшкөн сүрөтүн жарыялаган. Ошондой эле, буга чейин «израилдик» делегациянын Набавий мечитке болгон иш сапары тууралуу дагы маалыматтар чыккан.

Ал-Ваъй: Яхудийлер мына ушундай, алар эч качан өзгөрүшпөйт! Алар жалган-жалааларга жана ушак-айыңдарга баткан, кайда болсо дагы каргышка калган эл. Алар Аллахка берген убадаларын бузушуп, пайгамбарларды өлтүргөн эл. Аллах Тааланын алар тууралуу түшүргөн хукму кыяматка чейин өзгөрбөйт. Аллах Таала айткан:

﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

«Ошондо Раббиң, албетте, алардын үстүнө Кыямат Күнүнө чейин жаман азап менен азаптай турган заттарды жиберешин билдирген эле. Албетте, Раббиңердин (каапырлар үчүн) азабы катуу, (момундарга болсо) Кечиримдүү, Мээримдүү»

[7:167]

Мухаммад ибн Зайд менен «израиль» премьер-министри Ибрахимий келишимдер алкагын кеңейтүүнү талкуулашат

«Израиль» премьер-министринин катчысы Офир Гендельман өзүнүн твиттердеги баракчасында мындай деп жазды: «Бүгүн кечинде премьер-министр Яир Лапид алгачкы жолу БАЭ президенти, улуу-урматтуу шейх Мухаммад ибн Зайд менен

<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>	<p style="text-align: center;">قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْتَرِمُهُ» «Мусулман мусулмандын боордоңу. Ага зүрүм кылбайт, аны таштап койбойт жана кемситпейт»</p>	<p style="text-align: center;">ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ</p>
--	---	--

сүйлөштү. БАЭ президенти премьер-министрди жаңы мансапка келиши менен куттуктап, ага ийгилик кааларын айтты жана эки эл ортосундагы мамилелердин уланышы маанилүү экендигин баса белгиледи. Өз кезегинде, Лapid президент ибн Зайдды Курман айт майрамы менен куттуктады. Лидерлер эки өлкө ортосунда жаралган жылуу мамилени бекемдөөнүн зарылдыгы тууралуу талкуулашып, эки тараптуу туристтик жана экономикалык мамилелердин түзүлгөнүнө ыраазылыктарын билдиришти. Премьер-министр Лapid БАЭ президентинин телефон аркылуу чалуусуна ыраазычылык билдирип: «Бул эки лидер ортосундагы ишеним, ошондой эле, «израиль» өлкөсүнүн «Ибрахимий келишимдерге» бекемдиги, Негев келишиминин туруктуулугу жана өнүгүүсү эки өлкө ортосундагы мамилелердин бекемделишине жана мындан ары гүлдөп-өсүшүнө негиз болот», - деп айтты. Ошону менен бирге, эки лидер «Ибрахимий келишимдердин» алкагын кеңейтүү жана ага региондогу башка өлкөлөрдү да кошуу маселелерин дагы талкуулашты». Айта кетчү нерсе, эки өлкө лидерлеринин телефон аркылуу баарлашуусу АКШ президенти Жо Байдендин «израилге» болгон иш сапарынын алдында болуп өттү. Андан кийин Жо Байден Сауд Аравиясына барып, Перс булуңунун кызматташтык кеңешинин жана региондогу башка өлкөлөрдүн жетекчилери менен жолугушту.

Ал-Ваъй: Бул халижий шайтандын яхудий шайтан менен жолугушуусу – таң каларлык эмес, табигый көрүнүш. Алар бири-бирин кубануу менен куттукташып, мусулмандарга каршы биригүү үчүн өздөрүнүн алкагын кеңейтүүгө аракет кылышууда. Бул акыйкаттан адашкан саткындарды Аллахтын Өзү кор кылсын! □

КУРЪАНИ КАРИМ САБАГЫНДА

ТАСВИР УЛ-КУРАН

«Тасвир ул-Куран» истилахы (термини) биринчи болуп ал-имам ал-хибр, Расулуллах ﷺдын сахабасы Абдуллах ибн Масъуд رضي الله عنه тарабынан колдонулган. Бул истилах тууралуу Абдуллах ибн Масъуд رضي الله عنهдан риваят кылынган көптөгөн сахих кабарларда айтылган. Ал риваяттардын биринде Ибн Масъуд رضي الله عنه мындай деген:

«إِذَا أَرَدْتُمْ الْعِلْمَ؛ فَاتَّبِعُوا الْقُرْآنَ، فَإِنَّ فِيهِ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ»

«Эгер илимди кааласанар, анда Куранды тасвир кылгыла (терең түшүнүүгө умтулгула). Анткени, анда мурункулардын жана кийинкилердин илими камтылган».

Ушул эле риваят мындан башка дагы бир нече варианттарда келген:

«مَنْ أَرَادَ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فَلْيَتَّبِعِ الْقُرْآنَ»

«Кимде-ким мурункулардын жана кийинкилердин илимине ээ болууну кааласа Куранды тасвир кылсын (терең түшүнүүгө умтулсун)».

«تَوَرَّوْا الْقُرْآنَ؛ فَإِنَّ فِيهِ عِلْمَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ»

«Куранды тасвир кылгыла (терең түшүнүүгө умтулгула). Анткени, анда мурункулардын жана кийинкилердин илими камтылган».

Бул кабарлар бизге салафтардын (Аллах алардан ыраазы болсун) Куранга кылган мамилеси кандай болгонун, Ыйык Куранды канчалык мыкты түшүнүшкөнүн баяндайт. Ибн Аббас айткан: «Тасвир ул-Куран истилахы Куранды туура түшүнүү жана талаптагыдай окуу усулдарынын бири болуп саналат. Аалымдар бул истилахты баяндоодо түрдүү фикирлерди айтышканы менен, алардын жалпы мааниси бирдей. Ибн Атийя айткан: «Тасвир ул-Куран дегени аны талкуулоо, өздөштүрүү жана изилдөө маанилерин түшүндүрөт». Имам ал-Куртубий кээбир аалымдардын «Тасвир ул-Куран истилахынын мааниси – Куранды окуу жана аалымдардын ал тууралуу айткандарын изилдөө» деген сөздөрүн риваят кылган. Ибн Ужайба имам ал-Газалийден риваят кылышында, тасвир ул-Курандын мааниси – Куранды түшүнүү, тактап айтканда, Куранда келген ар бир аяттын эмне тууралуу

түшкөнүн үйрөнүү. Анткени, Куранда Аллах Тааланын сифаттары, Анын иш-амалдары, пайгамбарлардын окуялары, жалганчылардын абалдары жана кантип кыйроого дуушар болушканы, Аллахтын буйрук-кайтаруулары, ошондой эле, бейиш менен тозок тууралуу кабарлар камтылган. Имам аз-Заркаший кээбир аалымдардан риваят кылышынча, тасвир ул-Куран (Куранды талаптагыдай түшүнүү) аны үстүртөн тафсирлөөнүн өзү менен ишке ашпайт. Абу Лайс ас-Самаркандий тасвир ул-Куран истилахын өз китебинде «Тафсирди үйрөнүү бөлүмү» деп атаган.

«Тасвир» же «Исаро» сөзү араб тилинде оодаруу жана ар тараптуу назар салуу маанилерин түшүндүрөт. Куранда мындай аят келген:

{وَأَنْتَ أَرَاؤُا الْأَرْضَ}

«Жерди айдап (эгинзарларга айландырып) гүлдөтүшкөн!» [30:9]

Тактап айтканда, алар жерди оодарышып, ага эгин эгишкен. Адам баласы Куранга ар тараптуу назар салмайынча, аны талаптыгадай, туура түшүнүүгө жетише албайт. Ушул нерселерден улам, бул истилахтын жалпы маанилерин чогултуу менен айта турган болсок, «тасвир ул-Куран» бул Улуу Аллахтын Китебин түшүнүү усулдарынын бири. Тасвир ул-Куран бир нече баскычтар аркылуу ишке ашат. Алар:

1 – Аяттын жалпы маанисин түшүнүү. Куранды туура түшүнүүнү каалаган адам жаңылып, тафсир (Куранды чечмелөө) илиминдеги белгилүү болгон жолдордун бирине каршы келип калбоосу үчүн алгач аяттын жалпы маанисин түшүнүшү зарыл. Тафсир илиминдеги белгилүү болгон жолдор төмөнкүлөрдөн турат: сөздүн тафсири, маанинин тафсири, ишараттын жана кыястын тафсири. Ошондуктан, Куранды туура түшүнүүгө ашыккан адам алгач аяттын жалпы маанисин түшүнгөндөн кийин, ал тууралуу салаф ус-солихтердин айткандарын дагы үйрөнүшү кажет.

2 – Өзүнөн суроолорду келтирип чыгаруу. Бул дагы Куранды тасвир кылуудагы маанилүү баскычтардын бири. Куранды окуп жаткан адам анын маанилерин дагы да тереңирээк түшүнүү үчүн өзүнөн суроолорду келтирип чыгаруусу шарт. Мисалы, бир адам «Фатиха» сүрөсүн түшүнүү менен окуй турган болсо, анда төмөнкүдөй суроолор келип чыгышы мүмкүн:

А) Сүрөнүн биринчи аятында Аллах Таала айтты:

{الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ}

«Алкоо-мактоо бүткүл ааламдардын эгеси болгон Алла үчүн!»

Аллах Субханаху ва Тааланын Китеби эмне себептен Аллахка мактоо айтуу менен башталган? Мунун сыры эмнеде? Дагы кайсы аяттарда Аллах Таалага мактоо айтылган? Мактоонун кандай түрлөрү бар? Аллах Таала Өз китебин ушул аят менен баштады:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

«Алкоо-мактоо бүткүл ааламдардын эгеси болгон Алла үчүн!»

Дагы бир сүрөнүн башталышында мындай деди:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَكِئَةِ رُسُلًا﴾

«Алкоо-мактоо асмандар жана жерди Алгачкы Жаратуучу, ошондой эле, (Өзү менен пенделеринин ортосунда) периштелерди элчилер (ортомчулар) кылуучу Аллага таандык» [35:1]

Дагы башка аятта Аллах Таала айтты:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾

«Алкоо-мактоо асмандар менен жерлерди жараткан Алла үчүн!» [6:1]

Б) Эмне себептен Аллах Таала кыямат күндүн Эгеси экендигин айтуудан мурун мээримдүүлүгү жана ырайымдуулугу тууралуу айтты?

В) Эмне себептен хидаят жолго жолдоо тууралуу дуа көптүк түрдө айтылган?

Г) Туура жол деген эмне жана ага ээрчүүчүлөрдүн сифаттары кандай?

Куран окуган адам ушул сыяктуу суроолорду чыгарып, алардын жоопторун издөө менен бара-бара Куранды тереңирээк түшүнүп, андан кызыктуу жана маанилүү пайдаларды ала баштайт.

3 – Куран аяттарынын маанилери тууралуу аалымдардын айткандарын изилдөө. Салаф ус-солихтер бул нерсеге өзгөчө көңүл бурушкан. Алар хафиз аалымдардан Куранды угуу үчүн атайын чогулуштарды уюштурушар эле. Ибн Таймия айткан: «Акыйкатта, Куранды жаттоодон максат – анын маанилерин түшүнүү жана ага амал кылуу. Эгер Куран жаттаган хафиздин максаты ушундай болбосо, ал илимге да, динге да ээ боло албайт. Сахабалар жана табииндерден болгон Уммат салафтары, улуу шейхтери жана имамдары Куранга ушундай мамиле кылышкан. Ошондой эле, алардан кийин келген Ибрахим ибн Адхам, Фудайл ибн Ияд, Абу Сулайман ад-Дараний, Маъруф ал-Кархий, Юсуф ибн Асбат,

Хузайфа ал-Маръаший жана башка Уммат аалымдары дагы Куранды ушул максаттарда үйрөнүшөр эле. Умар ибн Хаттаб رضي الله عنه Абу Муса ал-Ашъарийден Куран окуп берүүсүн суранат эле жана ал Куран окуп жатканда сахабалар көз жаш төгүп угушар эле. Расулуллах صلى الله عليه وسلمдын сахабалары ар чогулганда араларынан бирөөнү Куран окутушуп, калгандары угуп отурушар эле. Ошондуктан, Куранды угуу үлкөн байлыкты, теңдешсиз ырахатты, изгилик илимди жана бактылуу сезимдерди тартуулайт. Ошондой эле, Куран аяттарынын маанилерин түшүнүү адамдын илимин жана ыйманын айтып бүткүс даражага жогорулатат. Абу Муса ал-Ашъарий аалым боло туруп, башка аалымдарга Куран окуп берет эле. Алар Аллахтын Сөздөрүн кунт коюу жана түшүнүү менен угушуп, аны менен өздөрүнүн кемчиликтерин толтурушат эле. Мурунку өткөн салафтар Куран аяттарын түшүнүү, талкуулоо жана ал жөнүндө фикир алышуу үчүн атайын чогулуштарды уюштурушкан. Ибн Аббасдан رضي الله عنه риваят кылынышында, ал Куран аяттарын талкуулоо үчүн уюштурулган чогулуштар тууралуу мындай кабар берген: «Күндөрдүн биринде, Умар мени Бадр согушуна катышкан аксакалдардын арасына алып кирди. Отургандардын кээбирлери таңыркагансып: «Бул жигит эмне себептен биз менен чогуу кирди? Бул биздин балдарыбыз менен теңго?!» - деп айтышты. Ошондо, Умар аларга: «Бул силер жакшы тааныгандар адамдардын бири», - деп койду. Башка бир күнү, Умар ал аксакалдарды чакырды да, мени дагы алар менен чогуу киргизди. Менин оюмча, ал күнү Умар аксакалдарга менин ким экенимди (илимимди) көрсөтүү үчүн чакырган экен. Андан соң, Умар отургандардан: «Аллах Тааланын *«(Эй Мухаммад), качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе»* деген аятын кандай түшүнөсүңөр?» - деп сурады. Отургандардын кээбирлери: «Бул аятта, Аллах Таала бизге жардам жана жеңиш берген учурда, Аны мактоого, Ага истигфар айтууга (кечирим суроого) жана тавба кылууга буйруган», - деп жооп беришти. Калгандары болсо эч нерсе дебестен, сүкүт кылып отурушту. Андан кийин, Умар мага кайрылып: «Оо Ибн Аббас, сен дагы ушундай ойдосуңбу?» - деп сурады. Мен «Жок», деп жооп бердим. Умар: «Анда сен (бул аятты) кандай түшүнөсүң?» - деп сурады. Ошондо мен: «Бул аят Расулуллахка صلى الله عليه وسلم анын ажалы тууралуу кабар берген. (Аллах Тааланын) *«(Эй Мухаммад), качан Алланын жардамы жана жеңиш келсе»* деген сөзү «бул сенин ажалыңдын алааматы» деген

мааниде айтылган. (Аллах ошол кезде Расулуплахка ﷺ) «*Тезинен Раббиче мактоо-алкоо айтуу менен (Ал Затты ар - кандай «шерик»терден) тазалагын жана Ал Заттан кечирим сурагын! Анткени Ал тообо-зарларды кабыл кылуучу Зат*» деп буйруган», - деп айттым. Андан кийин, Умар ибн ал-Хаттаб: «Мен дагы бул аятты сен айткандай гана түшүнөмүн», - деп айтты». Ошондой эле, Ибн Зайд Аллах Тааланын:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ النَّاسِ

مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَعُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾

«Качан ага: «Алладан корккун!» -деп айтылса, аны текебердиги күнөөгө жетелейт» [2:206]

деген аятынан баштап:

﴿وَاللَّهُ رَعُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾

«Алла пенделерине камкор, Брайымдуу» [2:207]

- деген аятына чейинки тафсириде буларды айткан: «Ума ибн Хаттаб ﷺ таңкы намазды окугандан кийин өзүнүн бөлмөсүнө кирип, ага Куран окуп берүүсү үчүн эки кишини чакыртат эле. Алар Ибн Аббас жанан Уяйнанын бир тууганынын уулу болчу. Алар келишип Куран окушат эле жана кайлуула (түшкү уйку) убактысы келгенге чейин аны талкуушат эле. Күндөрдүн биринде, алар Аллах Тааланын төмөнкү аяттарын окушту:

﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ النَّاسِ

مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَعُوفٌ بِالْعِبَادِ﴾

«Качан ага: «Алладан корккун!» -деп айтылса, аны текебердиги күнөөгө жетелейт» «Алла пенделерине камкор, Брайымдуу» [2:206-207]

Бул аятта Аллахтын жолунда согушкан мужахиддер тууралуу айтылган. Ибн Аббас ﷺ бул аят тууралуу өзүнүн жанындагыларга: «Бири-бири менен согушкан эки киши», - деп айткан. Анын сөзүн уккан Умар ﷺ: «Эмне дедиң?» - деп сураганда, Ибн Аббас ﷺ: «Эч нерсе, оо момундардын амири», - деп айтты. Умар: «Эмне дедиң? Бири-бири менен согушкан эки киши дедиңби?» - деп кайталап сурады. Ибн Аббас Умардын олуттуулугун көрүп: «Менин оюмча, бул аятта Аллахтан коркууга буйрулган учурда менменсинүү менен күнөөгө баткан киши жана Аллахтын ыраазычылыгын көздөп өз жанын курман кылган киши жөнүндө

айтылган. Экинчи киши биринчини Аллахтан коркууга чакырганда, ал кабыл албай, менменсинүү менен күнөөгө батат. Ошондо, биринчи киши: «Мен өз жанымды курман кыламын», - деп, аны менен согуша баштайт. Ошентип, эки киши бири-бири менен согушат», - деп жооп берди. Аны уккан Умар رضي الله عنه: «Аллах сени жакшылыктары менен сыйласын, оо Ибн Аббас», - деп айтты».

4 – Куранды мыкты түшүнгөн аалымдардан суроо жана аяттан көздөлгөн максатты түшүнүү үчүн аалымдардын айткандарын бири-бирине салыштыруу. Бул тууралуу Саъид ибн Жубайр Ибн Аббас رضي الله عنهдан риваят кылган кабарда ал мындай деген: «Мен үйүмдө отурсам, бир киши келип, менден Аллах Тааланын төмөнкү аяты тууралуу сурады:

{وَالْعَدِيدِ ضَبْحًا}

«(Алла жолунда) карсылдап чуркай турган, (ат)тарга ант болсун» [100:1]

Мен ага: «Бул аятта Аллахтын жолундагы согушта карсылдап чуркай турган аттар тууралуу айтылган. Кеч киргенде ээлери аларга жемдерин беришип, от жагышат», - деп айттым. Менин айтканымды уккандан кийин, ал киши замзам булагынын башында турган Али ибн Абу Талиб رضي الله عنهга барып, андан дагы бул аят тууралуу сураптыр. Али رضي الله عنه: «Мага чейин бул аят тууралуу бирөө жарымдан сурадыңбы?» - дегенде, ал киши: «Ооба, бул аят тууралуу Ибн Аббастан сурасам, ал «Аллахтын жолундагы согушта карсылдап чуркай турган аттар тууралуу», деди», - деп жооп бериптир. Анан Али «Барып, аны мага чакырып кел», дептир. Мен Алинин алдына барганымда, ал: «Өзүң билбеген нерселер тууралуу адамдарга фатва берип жатасыңбы? Аллахка касам, Исламдагы эң алгачкы согуш Бадр болгон. Ал согушта биздин эки гана атыбыз бар эле, бири Зубайрдыкы, экинчиси Микдаддыкы болчу. Анан алар кантип карсылдап чуркаган аттар болушмак эле (т.а. эки атты көптүк түрдө айтмак беле)? Бул аяттагы карсылдап чуркаган аттар – Арафаттан Муздалифага, андан кийин Минага чуркаган аттар», - деп айтты. Ошондо, мен өз сөзүмдөн кайтып, Али رضي الله عنه айткан сөзгө ээрчидим».

5 – Жогоруда айтылгандарды аткаргандан кийин Куранды тасвир кылууну каалаган адам терең түшүнүү баскычына өтүп, сүрөлөр жана аяттар илимине, ошондой эле, Куран сүрөлөрүнө

тиешелүү болгон башка илимдерге киришүүсү зарыл. Атап айта турган болсок, **сүрөлөр илими** төмөнкүлөрдөн турат:

1 – Сүрөнүн аталышы. Эгер сүрөнүн бир нече аталышы болсо, алардын ар бирин үйрөнүп чыгуу зарыл.

2 – Сүрө түшкөн жерди, тактап айтканда, сүрөнүн маккий же маданий экенин аныктоо.

3 – Сүрө аяттарынын, сөздөрүнүн жана тамгаларынын саны.

4 – Сүрөнүн фазилеттери.

5 – Сүрөнүн өзүнөн мурунку сүрөгө карата мунасабаты (байланышы). Сүрөнүн башталышы менен аягы ортосундагы мунасабат. Сүрөнүн ичиндеги маселелердин бири-бирине болгон мунасабаты.

6 – Сүрөнүн ичиндеги маселелер.

Ал эми **аяттар илиминин** жалпы мазмуну төмөнкүлөрдөн турат:

1 – Аяттын тафсири.

2 – Аяттын фазилети (эгер шарый нусустарда айтылган болсо).

3 – Аяттын аталышы (эгер аталышы айтылган болсо).

4 – Аяттын түшкөн жери жана учуру.

5 – Аяттын окулушу (эгер анын окулушунда ихтилафтар бар болсо).

6 – Аяттын эърабы (морфологиялык талдоосу).

7 – Аяттагы шарый ахкамдар (фикхий, адабий жана жүрүм-турумга тиешелүү ахкамдар).

8 – Аяттагы акыйдага тиешелүү ахкамдар.

9 – Аяттын насих же мансук экендигин аныктоо.

10 – Аяттын мавкуф экендигин аныктоо.

11 – Аяттын түшүү себептери (асбаб ун-нузул).

12 – Аяттагы иъжаз (ажыз калтыруу) жана балагат (көркөмдүк) түрлөрү.

Мына ушул нерселер тууралуу маалымат алуу менен адам Курандын хидаятын жана максаттарын түшүнүүгө жетишет. Сахабалардын бири айткан: «Кимде-ким өзүндө Куранды чогулта турган болсо (т.а. аны жаттаса, ага амал кылса жана башкаларга жеткирсе) ал улуу нерсеге жетишип, пайгамбарлык даражасына көтөрүлөт, болгону ага вахий түшпөйт». Куранды тасвир кылууга умтулган адам аны түшүнүүгө, анын рисалатын көтөрүп чыгууга

жана ал рисалатты башкаларга жеткирүүгө жигердүү аракет кылуусу зарыл.

6 – Куран тууралуу суроолорду келтирип чыгарууга жана аны туура түшүнүүгө өбөлгө түзүүчү нерселердин дагы бири Куранды тынчтыкта жана бейпилдикте окуу. Расулунна ﷺ өз хадисинде мындай деген:

«إِنِّي لَأَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفْقَةِ الْأَشْعَرِيِّينَ بِالْقُرْآنِ حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ، وَأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ، بِالْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ، وَإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرَ مَنَازِلَهُمْ حِينَ نَزَلُوا بِالنَّهَارِ»

«Мен Ашъарий уруусунан болгон адамдардын түндө үйлөрүнө кирип, Куран окуган үндөрүн угамын. Мен күндүзү алардын кайсы үйдө турушарын билбесем да, түнкүсүн Куран окуган үндөрүнөн улам, кайсы үйдө турушарын билип аламын».

Куранды түнкүсүн, чын жүрөктөн берилүү менен окуу дагы өзгөчө маанилүү. Бүгүнкү күндө турмушубузду курук материализм ээлеп калып, көптөгөн акыйкаттарды бурмалап жиберди. Натыйжада, түн жөн гана караңгылык, ал эми күн болсо жөн гана жарыктык болуп эсептелип калды. Оо бир тууганым, түнкү караңгылыкты Раббиндин Китебин окуу үчүн, аны тасвир кылуу үчүн ажырат. Түндөрүн Раббисинин Китебин окуу менен нурга толтурган пенделердин катарында бол жана ал Китептин Ээси болгон улуу Аллахка сажда кыл!

7 – Куранга карата адепти сактоо. Акыйкатта, Куран улуу жана ыйык китеп. Андыктан, бул китепке сый-урмат жана адеп менен мамиле кылуу зарыл. Куран окуунун адептери тууралуу көптөгөн китептерде айтылган. Мисалга алсак, имам ал-Ажурийдин «Адаб хамалат ил-Куран (Куранды көтөрүп жүрүүчүлөрдүн адептери)» жана имам ан-Нававийдин «ат-Тибьяан» китептери бар. Куранды мыкты түшүнүү үчүн, аны окуп жатканда хизбдерге (бөлүмдөргө) бөлүп окуу зарыл. Салафтардын каарылары сүннөттүн негизинде Куран окууну бир нече хизбдерге бөлүшкөн. Бул ыкма каарылар арасында «بشوق فمى» (фамий бишавк) деген аталыш менен белгилүү. Ар бир тамга сүрөнүн баш тамгасын түшүндүрөт: 1) Ф – Фатиха сүрөсү. Биринчи күнү Фатиха сүрөсүнөн баштап, Ниса сүрөсүнүн аягына чейин окулат. 2) М – Маида сүрөсү. Экинчи күнү Маида сүрөсүнөн баштап, Тауба сүрөсүнүн аягына чейин окулат. 3) Й – Йунус сүрөсү. Үчүнчү күнү Йунус сүрөсүнөн баштап, Нахл сүрөсүнө чейин окулат. 4) Б – Бану Исраил (Исра) сүрөсү. Төртүнчү күнү

Бану Исраил (Исра) сүрөсүнөн баштап, Фуркан сүрөсүнүн аягына чейин окулат. 5) Ш – Шуъара сүрөсү. Бешинчи күнү Шуъара сүрөсүнөн баштап, Ясин сүрөсүнүн аягына чейин окулат. 6) В – Вас-Сааффат сүрөсү. Алтынчы күнү Вас-Сааффат сүрөсүнөн баштап, Хужурат сүрөсүнүн аягына чейин окулат. 7) К – Каф сүрөсү. Жетинчи күнү Каф сүрөсүнөн баштап Курандын аягына чейин окулат. Бул ыкма Куранды жети күн ичинде хатм кылуучулар үчүн коюлган. Бирок, Куранды кылдатыраак түшүнүү үчүн аны көбүрөөк убакытта хатм кыла турган болсо эч нерсе болбойт. Кээбир салафтардын мына ушул ыкма менен Куранды кырк жылда хатм кылышканы да риваят кылынган.

Куранды терең түшүнүүгө жардам берүүчү жана ага тоскоолдук кылуучу нерселер абдан көп. Ага ашыккан адам үчүн бул жаатта бир же эки китеп окуусу жетиштүү болот. Андан кийин, Куранга ынак болуп, өз турмушун анын негизинде тартиптөөгө аракет кылуусу керек.

Тилекке каршы, бүгүнкү күндө көпчүлүк мусулмандар, алардын ичинен илимге умтулгандар өз сөздөрүндө Кураний далилдерге сүйөнүүгө алсыздык кылышып, анын ордуна Батыш жана Чыгыш сакафатына басым жасашууда. Кээбир мусулмандар үчүн кайры диндердин далилдери Аллахтын сөзүнөн көрө жакыныраак жана күчтүүрөөк сезилип калды. Сөз соңунда, шейх Ибн Таймиянын алтынга тең, баалуу сөздөрүн келтирүү орундуу деп эсептедик. Ал өзүнүн «Дир ут-Таъаруд (Карама-каршылыктарды жоюу)» китебинде айткан: «Арийне, Куран аяттарынын тафсилаттарында адамдарды теңдешсиз фазилеттерге жеткирүүчү илим жана ыйман бар. Куранды түнкүсүн да, күндүзү да берилүү менен окуган адам анын маанилерин түшүнүү аркылуу үлкөн фазилеттерге жетишет. Куран жалпы адамзат үчүн түшүрүлгөн улуу китеп болгону менен, адамдар андан Аллах белгилеп койгонунан ашыкчасын ала алышпайт». □

**БЕЙИШ
БАКТАРЫ**

قال رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِیَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا»
Расулудла ﷺ айтты: «Эгер бейиш бактарынан
өтсөнөр, (анын мол-көл мөмөлөрүнөн)

**БЕЙИШ
БАКТАРЫ**

**АЛЛАХ ТААЛА АР ДАЙЫМ БУЛ ДИНГЕ
(МУЖАДДИДДЕРДИ ЧЫГАРУУ МЕНЕН) ҮРӨН СЕБИП
ТУРАТ ЖАНА АЛАРДЫ КЫЯМАТКА ЧЕЙИН
(ПЕНДЕЛЕРДИ) ӨЗҮНӨ ИТААТ КЫЛДЫРУУДА КОЛДОНОТ**

– Ибн Маажа өз «Сунанында» Расулудла ﷺ менен эки кыблага тең жүздөнүп намаз окуган Абу Инаба ал-Хавланийден риваят кылган хадисте Расулудла ﷺ айткан:

«لَا يَزَالُ اللَّهُ يَغْرَسُ فِي هَذَا الدِّينِ غَرْسًا يَسْتَعْمِلُهُمْ فِي طَاعَتِهِ»

«Аллах Таала ар дайым бул динге (мужаддиддерди чыгаруу менен) үрөн себип турат жана аларды кыяматка чейин (пенделерди) Өзүнө итаат кылдырууда колдонот»¹.

Бул хадисти ушуга маанилеш болгон башка хадистер дагы кубаттап турат. Абу Дауд риваят кылган хадисте Расулудла ﷺ айткан:

«إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةٍ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا»

«Аллах Таала бул үмөткө ар жүз жылдын башында динди жаңыртуучуну (мужаддидди) жиберет».

Ибн Маажа риваят кылган башка бир хадисте Расулудла ﷺ мындай деген:

«لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي قَوَّامَةٌ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ لَا يَضُرُّهَا مَنْ خَالَفَهَا»

«Менин үмөттүмдө ар дайым Аллахтын буйругуна бекем болгон бир тайпа болот. Аларга каршы чыккандар аларга зыян бере алышпайт».

Жогоруда айтылган хадис Ислам Умматына кыяматка чейин Аллах Тааланын нусраты, колдоосу жана коргоосу үзгүлтүксүз болору тууралуу Расулудла ﷺдын башараттарынын бири. Анткени, хадисте «ар дайым» деп айтылган. Ошондой эле, бул хадис Ислам Умматынын төмөндүк жана алсыздык доорлорун басып өтөрүнө, мына

¹ Ибн Маажа риваяты. Хасан хадис

ушундай учурларда Аллах Таала бул Умматка кемчиликтерди толуктап, түшүнүктөрдү тууралай турган, шариат арканынан үзүлүп калган жерлерди бириктирип, аны улуулугуна кайтара турган жана туура жолго баштай турган адамды жөнөтөрүнө далалат кылып турат. Андан тышкары, бул хадисте Исламдын кандай түшкөн болсо, ошол бойдон калуусу, ага сырттан жана ичтен кошулуп калган, өздөртүлүүсү, алмаштырылуусу жана жокко чыгарылуусу зарыл болгон кошумчалардын тездик менен тазалануусу тууралуу айтылган.

Бул хадисте Аллахтын колдоосу менен Ислам Умматынан таждид (жаңыртуу) жана ислах (оңдоо) милдеттерин мойнуна алуучу адамдар чыгышы, бул Умматтан кыяматка чейин жакшылык үзүлбөшү тууралуу башарат кылынган. Аллах Таала үрөн себүү ишин Өзүнө алгандыктан, ал үрөндүн жемиши же мөмөсү ийгиликтүү өнүп чыгышы үчүн ага кам көрүү, аны колдоо жана туура жолго багыттоо иштери дагы Аллахтын көзөмөлүндө болот. Башкача айтканда, турмушта диндин бекемделиши жана Аллахтын хукму орношу, мусулмандардын жана кайры мусулмандардын ал дин астында бейпилдикте өмүр сүрүшү дагы Аллахтын көзөмөлүндө болот. Аллах Таала Өз кудурети менен бул Умматтан кыраан, ыймандуу, вакыйлыктын туура түшүнө билген, истинбат кылууга, туура башкарууга жана саясий абалдарды туура талдоого кадыр болгон адамдарды чыгарат. Бул хадисте Ислам Умматы – бүгүнкү күндөгүдөй – кыйынчылык, бөлүнүү жана алсыздык илдеттерине кабылган учурда, мусулмандардын бул абалдан чыгуу жолун сырттан эмес, өз диндеринен издеши зарыл экендиги, ошондой эле, Аллах Таала сепкен үрөндү издеши керек экендиги тууралуу айтылган. Аллах Таала сепкен үрөн – Умматты хидаятка баштоочу салих пенделер туура жолду издөөчүлөр менен биригиши, ал эми Уммат болсо аларга кол берип, динди тирилтүү, түшүнүктөрдү жаңыртуу жана тууралоо үчүн алар менен чогуу болушу зарыл.

Аллах Таала сепкен бул үрөн т.а. Уммат арасынан чыккан, хидаятка баштоочу салих пенделер Расулунулла дын

мурасын үйрөнүү, ага амал кылуу, аны татбик кылуу жана жайылтуу милдеттерине бекем болушу зарыл. Алар жеке шахстар же жамааттар болобу айырмасыз, Исламды баштапкы абалына кайтаруу, ага сырттан кошулуп калган нерселерди тазалап-кетируү жана Исламга тазалыгын, тунуктугун кайтаруу жолунда аракет кылуулары важиб. Ооба, кээде таждид жеке шахстарга гана муктаж болот жана алардын колу менен ишке ашат. Бирок, кээде абал оорлошуп, жалпы Умматты алсыздык каптаган кезде абалды өзгөртүү жеке шахстардын колунан келбей калат жана динди жаңыртуу жамааттын аракетине муктаж болот. Бүгүнкү биздин абалыбыз дал ушундай болуп турат. Бул абал Расуллалах ﷺдин төмөнкү хадисин эске салат:

«إِنَّ الْإِسْلَامَ بَدَأَ غَرِيبًا، وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ، فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ. قِيلَ: وَمَنْ الْغُرَبَاءُ؟ قَالَ: النَّزَاعُ مِنَ الْقِبَالِ»

«Ислам гарибдик менен башталды жана ал кайрадан баштапкы гарибдигине кайтат. Гарибдерге Туба болсун». Сахабалар андан: «Гарибдер кимдер?» - деп сурашты. Ошондо, ал ﷺ: «Өз коомдорунан ажырагандар», - деп жооп берди.

«Ад-Дурар ус-Санийя» аттуу хадис энциклопедиясында бул хадистин шархы тууралуу мындай деп келген: «Ислам дини башталышында көптөгөн кыйынчылыктарга дуушар болду. Акыйкат диндин абалы ушундай болот. Бул хадисте Расуллалах ﷺ:

«إِنَّ الْإِسْلَامَ بَدَأَ غَرِيبًا»

«Ислам гарибдик менен башталды», - деп айтууда. Анткени, Ислам жахилияттын так чордонунан чыгып, алардын көнгөн адаттарын четке каккан жана адамдар андан жатыркашып, аны жек көрүшкөн. Андан кийин, Расуллалах

ﷺ:

«وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ»

«Жана ал кайрадан баштапкы гарибдигине кайтат», - деди. Анткени, жахилият жайылып, адамдар кайрадан баштапкы

жахилият адаттарына кайтышат жана динден алыстап кетишет. Андан соң,

«فَطُوبَىٰ لِلْغُرَبَاءِ»

«Гарибдерге Туба болсун», деп айтты. Тактап айтканда, Исламдын башталышында азчылыкты түзгөн мусулмандарга жаннат болгондой эле, акыр заманда азчылыкты түзгөн мусулмандарга дагы жаннат болсун. Бирок, акыр замандагы мусулмандарды өзгөчө белгилеп айтуусунун себеби алар каафирлердин жана бидъатчылардын кыйноо-азаптарына сабыр кылышканыдыгы үчүн. Сахабалар андан «Гарибдер кимдер?», - деп т.а. «бизге алардын сыфаттарын айтып бериңиз», деп сурашты. Ошондо, Расуллалах ﷺ:

«النَّزَاعُ مِنَ الْقَبَائِلِ»

«Өз коомдорунан ажырагандар», - деп жооп берди. Расуллалах ﷺ бул сөзүндө адамдар сүннөттү жана шариятты бурмалашып, өзгөртүп жиберешкендиги себептүү Аллах Тааланын дини үчүн өз мекендеринен көчүп кетүүгө аргасыз болгон, акыйкат динди жана сахих сүннөттү бекем кармаган мухажирлерди назарда туткан. Бул хадисте гарибдер «өз коомдорунан ажырагандар» деп сыфатталууда. Анткени, алар дин үчүн өз жакындарынан жана туугандарынан ажырап, алыстоого мажбур болушат. Башка бир риваятта сахабалар:

«قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَنْ الْغُرَبَاءُ؟ قَالَ: الَّذِينَ يُصَلِّحُونَ عِنْدَ فَسَادِ

النَّاسِ»

«Оо Аллахтын элчиси ﷺ, гарибдер кимдер?» - деп сурашкан. Ошондо, ал ﷺ: «Адамдар бузулганда оңдой тургандар», - деп жооп берген. Тактап айтканда, гарибдер – адамдар сүннөттү жана шариятты бурмалашып, өзгөртүп жиберешкен учурда акыйкат динге жана сахих сүннөткө бекем болуучулар. Бул хадис Расуллалах ﷺдын пайгамбарлык белгилеринин бири. Убакыттын өтүшү менен, дин адамдардын жүрөктөрүндө суздашып, адамдар андан алыстап бара беришет. Ошондой эле, бул хадисте дин себептүү түрдүү азап-кыйынчылыктарга жана фитналарга сабыр кылуучулар

үчүн үлкөн сыйлык берилиши тууралуу айтылган. Ошондуктан, мусулман адам бузукулук жайылган учурда ага азгырылып кетпестен, аны оңдоого белсениши зарыл».

Бул хадистен бүгүнкү күнгө тиешелүү эмнелерди алууга болот? Бул маселеде имам ал-Мавдудийдин диний таждид (динди жаңыртуу) тууралуу жазган китебине тең келер эмгек жок болсо керек. Имам Абу ал-Аъла ал-Мавдудий өзүнүн «Динди жаңыртуунун жана тирилтүүнүн кыскача тарыхы, мусулмандардын абалы жана ойгонуу жолу» аттуу китебинде таждид жана биздин замандагы мужаддидин сыфаттары тууралуу төмөнкүлөрдү жазган: «Таждид – динди Аллах түшүргөн кездеги түпкүлүгүнө, бидъаттардан жана адамдардын каалоолорунан таза болгон абалына кайтаруу. Мужаддид – күнүрттөшүп калган диний илимдерди тунукташыруучу жана диндин үзүлгөн жиптерин кайрадан бириктирүүчү адам». Ошондой эле, имам мужаддиддерге болгон муктаждык тууралуу сөз кылып, кайсы бир доордогу динди жаңыртуу диний илимдерди кайрадан тирилтүүнүн өзү менен гана ишке ашпастыгын, балким жалпы илимдерге жана тармактарга таасир өткөрүүчү деңгээлдеги бир бүтүн кыймылды түзүүнүн зарылдыгын айткан. Андан тышкары, Ислам дини ар бир доордо бардык тармактарды камтып алуучу же кээбир тармактарга чектелген абалда болсо дагы замандын абалын түшүнүп, аны Ислам тарапка багыттай ала турган күчтүү адамдарга муктаж болорун, мына ошолор чыныгы мужаддиддер экендигин баса белгилеген.

Имам ал-Мавдудий мужаддид ээ болушу зарыл болгон сифаттарды эскерип, мындай деген: «Мужаддид пайдамбар болбойт, бирок ал өзүнүн табиятында жана мүнөзүндө пайгамбарлык мүнөзүнө жакын болот. Мужаддид ээ болушу зарыл болгон сыфаттар төмөнкүлөрдөн турат:

- Тунук акыл.
- Курч назар.
- Туруктуу фикир.

• Сейрек кездешүүчү, сенектик менен чектен ашуунун ортосундагы максатка жеткизүүчү тең салмактуулукту ажырата билүү кудурети.

• Учурдагы абалдын жана узак кылымдар боюн калыптанып калган сенектиктин таасиринен эркин болгон фикирлөө кубаты.

• Бузулган замандын агымына каршы тура алган кайрат жана тайманбастык.

• Тырышчаактык жана лидерлик жөндөмү.

• Кайра куруу жана калыбына келтирүү иштерине болгон жарактуулук.

• Жүрөктүн Исламий илимдер менен бейпилдикке бөлөнүүсү, ошондой эле, көз карашынын, түшүнүгүнүн жана туйгуларынын Ислам принциптерине төп келүүсү.

• Экинчи даражалуу маселелерде болсо дагы, Ислам менен жахилият ортосундагы айырманы ажырата билүү жана акыйкатты жеткирүү.

• Кылымдар бою калыптанып калган көйгөйлөрдү чечүү.

Мына ушул сыфаттар табылбаган адам мужаддид боло албайт. Бардык пайгамбарлар ушул сыфаттарга толук түрдө ээ болушкан».

Имам ал-Мавдудий мужаддид аткарышы зарыл болгон иштерге токтолуп, төмөнкүлөрдү айткан:

• Түзөтүү зарыл болгон көйгөйлөрдү аныктоо.

• Фикий төңкөрүш кылууга умтулуу т.а. адамдардын фикирлерин, ишенимдерин, туйгуларын жана табигый көз караштарын Ислам тарапка өзгөртүү.

• Таза Исламий аклияны кайрадан калыптандыруу.

• Исламий кыймылдын лидерлери болууга татыктуу кишилерди тандоо.

• Динде ижтихад кылуу.

• Күрөшүү жана коргонуу. Исламды жана анын китептерин түп-тамыры менен жок кылууга умтулган саясий күчкө каршы күрөшүү жана анын беделин сындыруу аркылуу Исламдын ойгонуусуна, гүлдөп-өнүгүүсүнө жол ачуу.

• Ислам түзүмүн турмушка алып келүү. Башкача айтканда, жахилият колунан бийлик рычагдарын тартып алуу жана Расулунна ﷺ айтып кеткен пайгамбарлык минхажындагы Халифалыкты орнотуу аркылуу Исламды турмушка татбик кылуу.

Дүйнөлүк төңкөрүш жасоого умтулуу. Башкача айтканда, мусулмандар жашаган аймактардын биринде Ислам түзүмүн орнотуу менен чектелип калбастан, Исламдын реформалык жана революциялык даъватын жалпы адамзатка жеткирүү үчүн дүйнөлүк деңгээлдеги күчтүү кыймылды түзүү зарыл. Мына ошондо, Ислам хазараты бүткүл дүйнөдөгү үстөм жана жеңүүчү хазаратка айланат.

Имам ал-Мавдудийдин бул керемет сөздөрү так медициналык диагноз сыяктуу. Аны дабалоонун жолу кандай? Бүгүнкү күндө, жер бетинде тажиддин вакыйлыгын чагылдыруучу бирөө жарым барбы? Ооба, Аллахка шүгүр, Анын колдоосу менен бүгүнкү күндө, жер бетинде бул улуу милдетти аткаруу үчүн шарый сыйфаттары толук түрдө табылган жамаат бар жана ал Хизб ут-Тахрир. Динди баштапкы тунуктугуна кайтаруу жана турмушка алып келүү үчүн түзүлгөн Хизб ут-Тахрир алгачкы күнүнөн тартып, пайгамбарлык минхажындагы Рошид Халифалыкты орнотууну максат кылганын жарыялаган. Акыйкатта, Халифалыкты орнотуу фарздардын таажысы болуп, аны ишке ашырбай турган болсо жалпы мусулмандар күнөөкөр болушат. Халифалык менен гана мусулмандардын турмушу Ислам негизинде тартиптелет. Хизб ут-Тахрир Расулунна ﷺ мамлекетти тикелөө жолунда басып өткөн тарыйкаттан кылча тайбады. Анткени, Хизб Расулунна ﷺ өз сахабаларын даярдаган тарыйкаттын негизинде өз жигиттерин даярап-жетиштирди жана өз жолунда Исламдагы ижтихад тарыйкатынын негизинде ижтихаддын жана истинбаттын тарыйкатын табанний кылды. Хизб ут-Тахрир вакыйлыктан таасирленбеди, тескерисинче шарый хукмдун негизинде вакыйлыкка таасир өткөрүүгө жана аны өзгөртүүгө киришти, ошондой эле, ички жана тышкы саясий абалдарды кылдат

күзөтүү менен бул жаатта теңдешсиз тажрыйбага ээ болуп, дин душмандарынын мусулмандарга карата жүргүзгөн саясий оюндарынын жүзүн ачты. Хизб ут-Тахрир бүтүндөй Ислам Умматын өз даъватынын майданы деп эътибар кылып, мекенчилдик жана улутчулдук даъваттарынан баш тартты. Хизб өз даъватын дүйнөлүк деңгээлде көтөрүп чыгуу менен Расулуллах ﷺ алып келген жана Куран менен сабит болгон даъват жолун т.а. бүткүл инсаниятты камтып алуучу дүйнөлүк даъватты кайрадан тирилтти. Хизб койгон максат ишке ашып, Халифалык мамлекети тикеленген учурда бул даъват жер бетиндеги ар бир үйдүн эшигин каккылайт. Хизб ут-Тахрир өзүнүн даъват жолунда эң оор учурларды жана түйшүктүү кырдаалдарды басып өтүү, түрдүү кыйынчылыктарды башынан өткөрдү. Ага жардам берүүчүлөрдүн аздыгына карабай, Хизб Умматтын алгачкылары жана пайгамбарлар сыяктуу бул тоскоолдуктарды сабырдуулук, чыдамкайлык жана Аллахтан колдоосу менен жеңип чыкты. Эгер Аллахтын колдоосу жана жардамы болбогондо бул даъват эчак үзгүлтүккө учураган болор эле, бирок Аллахтын фазли, жеңилдетүүсү жана тавфиги менен ушул күнгө чейин уланып келүүдө. Хизб ут-Тахрир Аллахтан нусрат жана үстөмдүк сурап, бул даъватка жооп берүүчү ансарларды чыгарышын жана жер бетинде диндин орнотулуусуна себепчилерден кылуусун ынтызарлык менен күтүп келүүдө, ошондой эле, Аллахтын Аршынан түшүрүлгөн төмөнкү нурдуу аяттар менен өз Раббисине истигфар айтууда:

﴿رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ۗ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾

«Оо Жараткан, эгер унуткан же ката кылган болсок, бизди азабыңа кириптер кылба! Оо Эгем, биздин үстүбүзгө бизден мурунку өткөндөрдүн мойнуна койгон жүгүңдү жүктөө! Оо Жараткан, бизди чамабыз жетпей турган нерсеге зордобо! Биздин жазыгыбыздан өтүп кой (күнөөлөрүбүздү кечиргин), (акыбалыбызга) ырайым кыл!

Сен биздин Раббизсиң! Өзүң бизди бул каапыр коом үстүнөн жеңишке ээ кыл!» [2:286]

Расуллалах ﷺ айткан:

«لَا يَزَالُ اللَّهُ يَغْرُسُ فِي هَذَا الدِّينِ غَرَسًا يَسْتَعْمِلُهُمْ فِي طَاعَتِهِ»

«Аллах Таала ар дайым бул динге үрөн себип турат жана аларды кыяматка чейин (пенделерди) Өзүнө итаат кылдырууда колдонот».

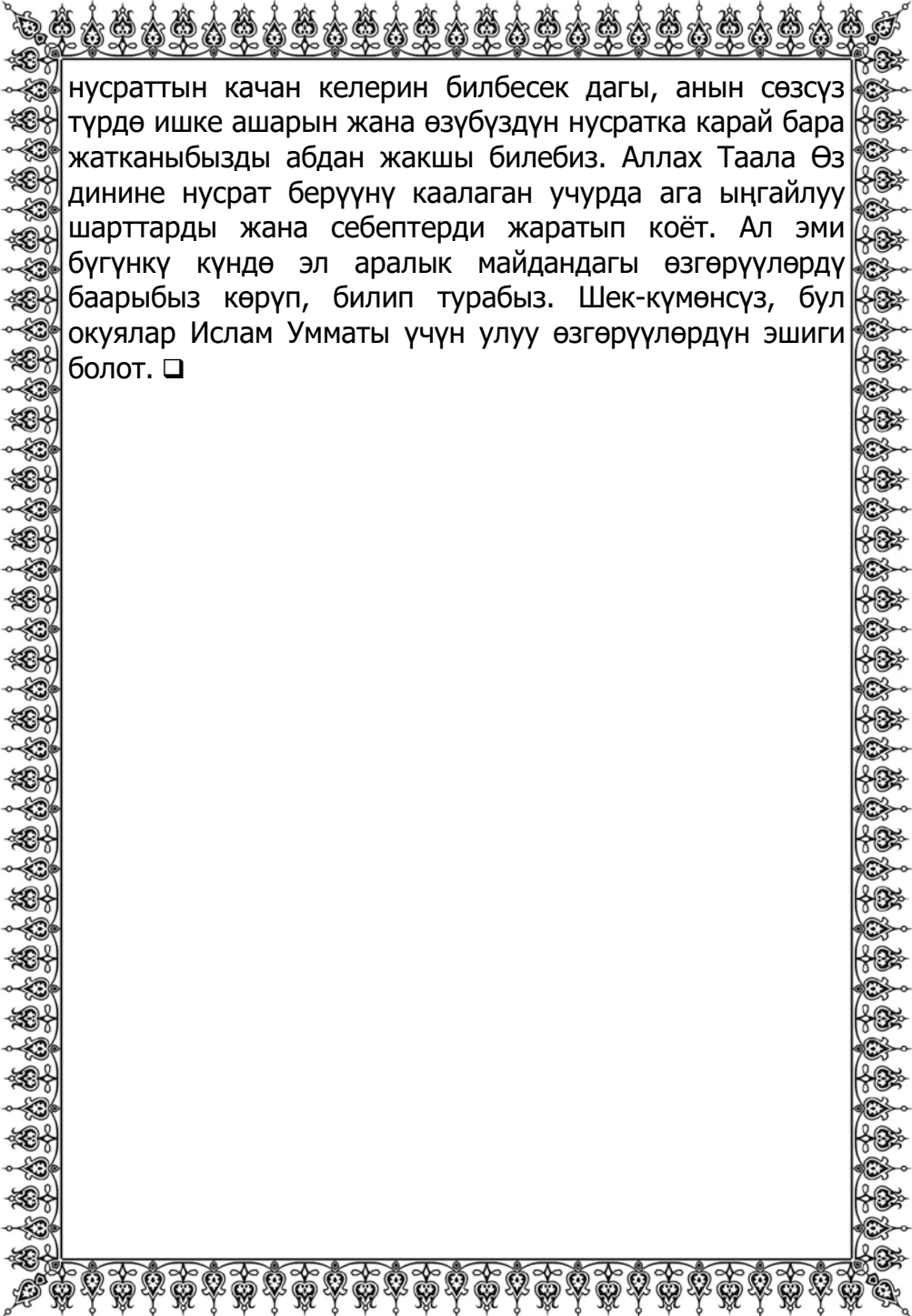
Бул хадистин маанисинде Аллах Таала жалпы мусулмандардан мүмкүнчүлүктөрүнө жараша, колдорунан келишинче мына ушул үрөндүн бир бөлүгү болууга умтулууну талап кылууда. Бактыга жараша, Аллах Таала мусулмандар үчүн бул милдетти жеңилдетип, Уммат арасынан үрөндү чыгарып койду. Бул үрөн Аллахтын жардамы жана көзөмөлү астында бүчүр байлап, тамыр атты жана бүгүнкү күндө жалпы Умматтын көз алдында үстөмдүккө умтулуп, динди жаңыртуу аркылуу Исламды турмушка кайтаруу долбоорун ишке түшүрдү. Убай ибн Каъб رضي الله عنه дан риваят кылынган хадисте Расуллалах ﷺ айткан:

«بَشِّرْ هَذِهِ الْأُمَّةَ بِالسَّنَاءِ وَالنَّصْرِ وَالتَّمَكِينِ فَمَنْ عَمِلَ مِنْهُمْ عَمَلَ الْآخِرَةِ لِلدُّنْيَا لَمْ

يَكُنْ لَهُ فِي الْآخِرَةِ نَصِيبٌ»

«Бул Умматка улуулук, нусрат жана бекемдик (берилерин айтып) сүйүнчүлө. Кимде-ким акырет амалын дүйнө(лүк пайдага жетүү) үчүн аткарса, ага акыретте эч кандай үлүш берилбейт».

Ооба, нусраттын учкундары көрүнүп калды. Аны жалпы мусулмандар, өзгөчө тажид милдетин өз мойнуна алып, акыйкатка даъват кылуучулар даана сезип турушат. Нусрат жакындап калды жана бул нерсени токтотууга эч кимдин күчү жетпейт. Акыйкатта, нусраттын так убактысын жана кандай абалда ишке ашарын Аллахтан башка эч ким билбейт. Бирок, биз

нусраттын качан келерин билбесек дагы, анын сөзсүз түрдө ишке ашарын жана өзүбүздүн нусратка карай баратканыбызды абдан жакшы билебиз. Аллах Таала Өз динине нусрат берүүнү каалаган учурда ага ыңгайлуу шарттарды жана себептерди жаратып коёт. Ал эми бүгүнкү күндө эл аралык майдандагы өзгөрүүлөрдү баарыбыз көрүп, билип турабыз. Шек-күмөнсүз, бул окуялар Ислам Умматы үчүн улуу өзгөрүүлөрдүн эшиги болот. ▣

**САУДИЯ РЕЖИМИ БАТЫШКА БАШ ИЙИП, МОМУНДАР ЖОЛУНАН БАШКА
ЖОЛДОН БАРА ЖАТАТ
(МУХАММАД ИСАНЫН АРАФАТТА ИМАМДЫККА ЖАНА ВАИЗДИККЕ
ДАЙЫНДАЛЫШЫ)**

Ислам конференциясы уюмунун башкы катчысы жана Саудия Арабстандагы чоң уламалар кеңешинин мүчөсү Мухаммад Исанын бул жылы зыяратчыларга ваиз жана имам кылып дайындалышы жөнүндөгү токтом чоң талкууларга себеп болду. Кийин кээ бир мусулмандар Саудия өкмөтүнөн «Дини жана аманаткөйлүгү күмөн астында» болгону үчүн аны кызматтан бошотууну талап кылышты. О.э. зыяратчыларды «бул адамдын артында намаз окуудан сактанууга жана өз чатырларында жамаат болуп намаз окууга» чакырышты. Алардын айтымында, анын зыяратчыларга имамдык кылышы «вакиый жана шарый жактан туура эмес болуп, бул Аллахтын шарияты жана өкүмдөрүнө тескери». О.э. «диндин негиздеринде айыптардан таза адам гана имамдык кыла алат». Алар аны «диндин негиздерин кемсинтүүчү» аракеттер кылган деп айыпташты. Алардын катарында сионисттерге достук билдириши, Индия кечилдери менен табакташтыгы, Холокост курмандыктарына дуба кылышы, Франциядагы мусулмандарга каршы тукуруучулугу, Тони Блэр жана кичи Буш менен Исламга каршы согушта катышышы о.э. яхудий жана христиандар мусулмандар менен дос деп билдирүү бериши...

Ал-Ваъй: Бүгүн Аллахтын каарына учурагандарды эсепке албаганда саудиялыктардын баары Саудия режиминин динге каршы батынуусуна таң калып жатат. Жакында бул режим Мухаммад Исаны дүйнөнүн түрдүү бурчтарынан келген зыяратчыларга ваиз жана имам кылып дайындоо менен Исламга жана бүткүл дүйнө мусулмандарына каршы чыкты... Бул адам өзүнүн фасыктыгы о.э. ал жөнүндө айтылган жана айтылбаган айыптары менен белгилүү болуп, мусулмандар аны Саудия Арабстанында да, чет элде да кабыл кылышпайт. Чындыгында, мусулмандар бул адамдын бул кызматка дайындалышына массалык түрдө каршы чыгышты. Алар зыяратчыларды «бул адамдын артында намаз окуудан сактанууга жана өз чатырларында жамаат болуп намаз окууга» чакырышты.

Туурасы, алар Исага каршы чыгуудан о.э. анын шерменделиги жана ачык Исламга болгон терс позициясын ачыкка чыгаруудан тышкары, чабуулдарын Саудия өкүмдарларына каратуулары керек эле. Себеби, үлкөн нааразылыкка карабастан, анын дайындалышына мына ушул өкүмдарлар токтом кылышты жана токтомторунда катуу турушту... Бул токтомду режим позициясы деп чечмелесек болот. Бул нерсе мусулмандарды эмес, аны дайындагандарды чагылдырат. Бул адамдын фасыктыгы режимдин фасыктыгы. Себеби, ал королдук тарабынан дайындалган. Ал королдук тарабынан дайындалганы үчүн чоң уламалар конференциясына мүчө. О.э. юстиция министрлигине да министр кылып дайындалган. Мындан сырткары, королдук сотунун министр даражасындагы кеңешчиси о.э. бир катар маанилүү кызматтарды ээлеген. Алардын катарында: даттануулар боюнча кеңеш төрагасынын орун басары, жогорку сот кеңешинин төрагасы, юстиция министрлери кеңешинин ардактуу төрагасы, мусулман дүйнөсү лигасынын башкы катчысы жана эл аралык мусулман уламалары кеңешинин төрагасы... Булардын баары Саудия режими тарабынан болгон. Демек, жыландын башын коюп, анын куйругу менен алек болуу керекпи?! Бул кишинин артында Саудия өкүмдарлары турат. Ошондуктан, ошолорго каршы күрөшүү абзелирээк. Шексиз, Саудия режими ваиздикке Исаны дайындашы жана бул иште катуу турушу менен Батышка, яхудийлерге жана Аллахтын бардык душмандарына өзүнүн аларга садык экени о.э. Батыш модернизациясы жолунда бара жатканы жөнүндө кабар жолдоду. О.э. момундар жолунан башка жолдо бара жатканы жөнүндө мусулмандарга да кабар берди.

Бул маселеде этибар берүү керек болгон нерсе, бул шектүү адамга көрсөтүлгөн каршылыктан кийин да баары бир аны бүткүл дүйнөдөн келген чет элдиктерге имам кылышты. Белгилүү болгондой, Намира мечитинде Арафат күнүнүн хутбасы жана андагы имамдык Аллахтын үйүнө зыярат кылуучулардын эле эмес, балким, дүйнө мусулмандарынын да көңүл чордонунда болот. Бирок, биз мактоолор жана фазл Аллах үчүн, сыйкырдын таасири сыйкырчынын өзүнө кайтты деп айтабыз. Чындыгында, мусулмандар ойгонушту жана бул адамдын кимдиги жана Аллахтын динине кыянат кылуудагы деңгээлин билишти. Алар Ислам менен өкүм жүргүзүп жатышканын доо кылып жаткан, англистер менен тил бириктирген жана аларга малайлык кылып Исламий Халифалыкты кулатууда катышкан жана тил бириктирүү аркылуу Фалестинден баш тарткан Саудия королу үй-бүлөсүнүн айыптарын көрүштү... Аларга Аллахтын буйруктарынан канчалык алыс болууларына карабастан, режимдин буйруктарынан четке чыкпай, ага ээрчиген уламалардын ролу ачыкка чыкты. Айтып жаткандарыбызга ачык мисал катары Масжидул Харам Масжидун Набавия иштери боюнча башкы төрага шейх Абдуррахман Судайстын Исага жолдогон куттуктоосун айтсак болот. Ал куттуктоосунда мындай деген: «Сизди быйылкы Намира мечитиндеги Арафа күнү үчүн ваиз кылып дайындалуудай сыймыктуу ишенимге жетишкениңиз менен куттуктайм».

Ыктымал, Саудия уламалары арасында жайылган эң чоң ката түшүнүктөрдөн бири «өкүмдар мусулмандардын валийси, ал мусулмандар кызыкчылыктарын жана иштердин көзөмөлүн жакшы билгени үчүн катый маселелерде шариятка каршы келсе да ага бүтүндөй итаат кылуу важиб» деген түшүнүк болсо керек. Бул шарый сөз эмес о.э. Ислам жөнүндөгү жана акимдерди мұхасаба кылуу жөнүндөгү туура эмес түшүнүк Исламдан эмес. Себеби, толук итаат Аллахка жана Аллах тарабынан күнөө кылбай турган жеткирүүчү деп сүрөттөлгөн Расулуна болот. Мындай сөздү мусулмандар рошид халифалар заманында да, биринчи кылымдарда да көрүшпөгөн. Бул тарыхтагы исламий фикхде да болбогон. Качан гана Саудия өкүмдарлары келип, ваххабийлик мазхабынан каалагандай динге каршылык кылууда пайдаланып, өздөрүнө каршы болгондорго каршы чыгышкандан кийин эле пайда болду. Ошондуктан, бул окуяны мусулмандарга жамандык деп эсептебегеле, балким, жакшылык деп айтабыз. Анын жакшылыгы болсо, Хижаз өлкөсүнүн уламалары Саудия өкүмдарларына каршы козголуп, шарый өзгөртүү амалиятын ишке ашырышсын жана алардан алдыга өтүп кеткен башка мусулмандарга кошулушсун. Ушуга ылайык, Саудия Арабстанында бул түшүнүктү жаңылай турган бир топ таквадар аалымдар болушу керек, өзгөрүү жараяны алар менен башталышы мүмкүн... Аалымдын маанилүү милдети бул акыйкатты билүү, аны тикелөө жана ага даъват кылуу. Аллах Таала андан ушул иш үстүндө убада алган. Биз ошол калыс уламаларга айтар сөзүбүз, акыйкатка даъват кылуу боюнча силерден өтүп кеткен боордошторуңар бар. Силердин жана алардын амалы бир. Ал да болсо, тогут режимдерди кулатып, канчалык өлүм, камоо, азаптоо, куугунтуктоо жана аброй төгүү сыяктуу иштерге туш болсо да, Аллахтын өкүмүн тикелөө... Силер өзгөртүү үчүн Расуллаллах ﷺ дин тарыйкатын тандагыла... Ыктымал бул өлкө жоготулган исламий өзгөртүүнүн калыптанышында биринчи кадам болор. □